

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • JANUÁR • LEDEN • STYCZEŃ • 1995 • Č. 1 (440) CENA 7000 ZŁ

VÍTAME IX. ZJAZD SPOLOČNOSTI

Záber z porady dopisovateľov a spolupracovníkov Života a aktív Spoločnosti vo Veľkej Lipnici. Podrobnejšie o porade na str. 16–17. Foto: J.P.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK
SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOLOČNOSTI ČECHOV A
SLOVÁKOV V POLSKU)
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca
Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor
Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespół
Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Eugen Mišinec,
Jozef Pivovalčík

Społeczne kolegium doradcze
Augustín Andrášák, Žofia Bogačková,
Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lýdia Mšalová, Anton Pivovalčík

Skład i łamanie
"IKTUS"

Druk
Drukarnia TSKCiS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty
Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w
terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów
Towarzystwa:
jeden numer - 7000 zł, kwartalnie - 21000
zł,
rocznie - 84000 zł.

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa
o 100%
Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza
się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków i
fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

V ČÍSLE:

Zo zasadania ÚV KSSČaS	2
Počítač – nevyhnutný pracovný nástroj	2
V lapšanskej doline	3
Majerčákovci	4
Únik z každodennosti	5
Slováci v Čechách	6
Slováci od deda, pradeda	7
Z oboch strán Litvajovho kopca	8
Verný krajanskému hnutiu	9
Tehliarske elégie	10
Z dejín Podvlnka	11
Naši na bratislavskej univerzite	12-13
Z české literatúry	14-15
Porada Života '94	16-17
Zo slovenskej literatúry	18-19
Čitatelia–Redakcia * Redakce–čtenáři	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým–mladším–najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava–humor	30-31
Stáva sa – stalo se	32

KRAJANIA O SPOLOČNOSTI

Blíži sa významná udalosť v dejinách našeho krajanského hnutia – IX. celostátny zjazd Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. V miestnych skupinách a obvodoch našej Spoločnosti už viac mesiacov prebieha živá krajanská diskusia, v ktorej sa hodnotia dosiahnuté výsledky, ale aj otvorené hovory o nedostatkoch v našej činnosti a poukazuje na cesty a metódy, ktoré by mali zlepšiť našu prácu. Krajania tiež nastolujú problémy, ktorími by sa mal zaoberať IX. zjazd ako najvyšší orgán Spoločnosti. Aj my sa pripájame k tejto diskusii, a preto sme sa obrátili priamo na niektorých aktivistov našej Spoločnosti v medzizjazdovom období, čo očakávajú od zjazdu a čo podľa nich treba urobiť pre zlepšenie činnosti ich miestnych skupín?

Krajania vo svojich výpovediach poukázali na veľmi široký okruh problémov čakajúcich na vyriešenie, s ktorými chcú prísť na zjazd. Tu sú niektoré z nich.

ANTON PIVOVARČÍK z Kacvína

Keď hodnotím obdobie, ktoré uplynulo od posledného zjazdu našej Spoločnosti, môžem konštatovať, že sme dosiahli veľa dobrých výsledkov. Tak napr. po prvý raz od vzniku našej organizácie má Spoločnosť svoje vlastné sídlo, ako aj tlačiareň, v ktorej sa tlačí naš obľúbený časopis Život. V tomto sa situácia Spoločnosti zlepšila. Naproti tomu sa zhoršila v tom, že nemáme takmer žiadne finančné prostriedky na vyvýjanie kultúrnej činnosti. U nás na spišskom obvode Spoločnosť by sa nutne zíšiel kultúrny inštruktor, ktorý by riadil a pomáhal miestnym skupinám v jej organizovaní. Máme niekoľko miestnych skupín, ako napr. Nová Belá, Krempachy či Jurgov, ktoré vynikajú v krajanskej činnosti a ich členovia sa ochotne angažujú v našom hnutí. Sú však aj také miestne skupiny, ktorých aktivita v poslednom období úplne ochabla. Prečo tak je, neviem zatiaľ nájsť na to konkrétnu odpoveď. O sile organizácie by nemal rozhodovať jej počet, ale aktivita. Ako ju ukázať? Možnosť je veľa a každá iniciatíva je vítaná. Čím viac je nápadov, tým lepšie budú výsledky a naša organizácia silnejšia.

Očakávam, že IX. zjazd Spoločnosti priniesie hodne nových poznatkov pre ďalšiu činnosť našej krajanskej organizácie a vyriše mnohé nezrovnalosti a problémy, ktoré sa nám nahromadili od posledného zjazdu Spoločnosti. Očakávam tiež, že zjazd, ktorý sa koná po prvý raz v nových demokratických podmienkach, prispeje k rastu členskej základne a zvýšeniu angažovanosti mládeže v krajanskom dianí.

ALOJZ GRIGLÁK z Vyšných Láپ

V uplynulom období sa Spoločnosť podarilo veľa urobiť nielen v prospech našej krajanskej organizácie, ale aj celej menšiny. Nie je

to však dôvod k úplnej spokojnosti. Nesmieme zastať, práve naopak, musíme neustále pokračovať v rozvíjani krajanského hnutia. Podľa mňa zjazd bude pre našu národnostnú menšinu Slovákov a Čechov snáď prelomový. Musíme rozhodnúť, čo bude s nami ďalej. Či sa rozdelíme, alebo ostaneme spolu? Dúfam, že zjazd sa rozhodne pre to najracionálnejšie riešenie.

Ako posilniť činnosť našej miestnej skupiny? Veru nemám na to špeciálny predpis. Dúfam však, že ústredný výbor Spoločnosti sa bude viaz zaujať o osud jedinej vlastnej klubovne na Spiši. Treba ju čo najskôr dobudovať a potom rozhodnúť, ako v nej hospodáriť, aby nielen slúžila svojmu posaniu, ale prinášala aj príjmy Spoločnosti a našej miestnej skupine. Nie sú spokojní s riešením otázky slovenských bohoslužieb v našej obci. V súčasnosti máme vo svätočnom deči tri omše: o pol ďsmej slovenskú, o štvrtú na desať poľskú, pre mládež, a o pol dvanástej miestanú. Na pol tretiu je stanovená Krížova cesta, samozrejme v poštine, kym slovenskí veriaci nadalej čakajú na svoje nešpory, ktoré pred troma rokmi boli dohodnuté. Žiaľ, administrátor farnosti to nerešpektuje. Musí sa to – rozhodne vyriešiť.

FRANTIŠEK PLEVA z Fridmana

Od zjazdu Spoločnosti očakávam nové podnety a rozhodnutia, ktoré zabezpečia rozvoj našej národnostnej menšiny. Som predsedom miestnej skupiny Spoločnosti už druhé volebné obdobie. Chcel by som sa dočkať, aby naša miestna skupina mala aspoň dobrú klubovnu, kde by sa koncentroval krajanský kultúry a organizačný život. Očakávam tiež, že sa členovia výboru aktívnejšie zapoja do krajanskej činnosti. Veď nenadarmo sa hovorí, že viac hláv a rúk zmôže viac.

FRANTIŠEK CHALUPKA z Novej Belej

Zúčastnil som sa na všetkých zjazdoch našej organizácie. Dnes, keď sa zahľadím do minulosti, môžem povedať, že každý zjazd priniesol niečo nové v prospech krajanského hnutia. Samozrejme nikdy sa nepodarilo splniť všetky očakávania krajanov na Spiši a Orave. Terajší zjazd by sa mal vari najviac sústrediť na spoluprácu s krajanskou mládežou. Tá sa nám čoraz viac odnárodiuje. Podľa mňa do krajanského hnutia sa má plne zapájať aj naša mládež študujúca na Slovensku. Všetky miestne skupiny by potrebovali jej radu a pomoc. Veď taký je cieľ a zmysel vzdelávania našich mladých krajanov v starej vlasti.

ŠTEFAN MAJERČÁK z Nižných Láп

Očakávam od zjazdu, že stmel krajanov a ukáže im perspektívy ďalšieho rozvoja. V poslednom období sa veľa zanedbalo. Stratili sme kontakt s mládežou, ktorá predsa má byť

pokačovateľkou krajanského hnutia, ale aj s ústrednými orgánmi našej Spoločnosti. Naša miestna skupina sa skladá predovšetkým z veľkovo pokročilých krajanov, keďže mladí sa do krajanskej činnosti veľmi zapája nechcú. Je to čiastočne výsledok prirodzenej asimilácie obyvateľstva. Ale nielen. Začal sa obmedzovať slovenských spevov v kostole a likvidáciou slovenského školstva. Vráti sa do pôvodného stavu?

EMIL NEUPAUER z Nedeca

Myslím si, že IX. zjazd priniesie veľa nových rozhodnutí. Vyžaduje si to súčasnosť. Je potrebné, aby sme Spoločnosť udržali za každú cenu. Musia sa však zmeniť formy a metódy práce jej orgánov. Mám často dojem, akoby ústredný výbor nevedel, čo sa deje dole v miestnych skupinách. Musíme tiež pouvažovať ako spolupracovať s miestnymi samosprávami. Nevieme, okrem informácií v časopise Život, čo sa deje na ústrednom výbere. Dúfam, že sa zjazd popri činnosti miestnych skupín a obvodov, bude zaoberať touto otázkou.

Samoziemrejme rozhodnutia zjazdu treba aplikovať v konkrétnej činnosti. Dúfam, že po zjazde sa rozšíri členská základňa nielen v našej obci, ale v celom krajanskom prostredí. Pochopiteľne legitimácia ešte MS nerozhybe, musí za ňou ísť ozajstná krajanská angažovanosť. Chcem ešte na jedno upozomiť: slovenskí veriaci, členovia našej miestnej skupiny, nemajú doposiaľ vyriešený problém kňaza ovládajúceho slovenský jazyk. Každú nedelu a sviatok ho musíme dovŕať až z Nového Targu. Bolo by načase túto takmer trojročnú záležitosť definitívne urovnáť.

JOZEF KUCHTA z Kacvína

Hodnotiť činnosť našej krajanskej organizácie je pre mňa dosť ťažko, keďže som bol dlhší čas v cudzine. Myslím si však, že keď ide o posledné obdobie, podarilo sa jej splniť len niektoré požiadavky krajanov. Ako postupovať ďalej, na to odpovie IX. zjazd Spoločnosti.

Pokiaľ ide o Miestnu skupinu KSSČaS v Kacvíne, ktorej som predsedom len od nedávna, musíme vytvoriť vhodné podmienky umožňujúce zapájanie mládeže do krajanského hnutia.

Kacvínčania sa rozhodli pre výstavbu slovenskej klubovne, žiaľ, pre nedostatok finančných prostriedkov museli práce zastaviť. Keby sme mali vhodnú vlastnú klubovňu, mohli by sme začať napríklad s naciččovaním dychovej hudby, alebo folklórneho súboru. Mohla by sa tam zriadiť aj nejaká kaviarnička a pod. Očakávam tiež impulz zo slovenskej strany. Počas návštevy predsedu Matice slovenskej u nás sa hovorilo napr. o zavedení krajanskej karty. Odvtedy prešli takmer dva roky a naši krajania zo Spiša a Oravy majú na Slovensku ďalšej štatút cudzincov. Dobre by tiež bolo prinavrátiť malý pohraničný styk a rozšíriť otváraciu dobu hraničného priechodu v Lysej nad Dunajcom.

Zaznamenal: JOZEF PIVOVARČÍK

ZO ZASADANIA ÚV KSSČaS

Otázkam príprav na IX. zjazd KSSČaS a iným krajanským záležitosťam bolo venované plenárne zasadanie ústredného výboru Spoločnosti dňa 20.11. min. roka, ktoré viedol predsedca ÚV Eugen Mišinec.

Ako sme už písali v minulom čísle Života, členovia plenárneho zasadania ÚV prijali návrh predsedníctva a schválili uznesenie, že IX. celoštátny zjazd Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku sa uskutoční v dňoch 21.-22. januára 1995 v Krakove. Prerokovali tiež viaceré otázky spojené so zorganizovaním tohto najvyššieho krajančského fóra a zvolili prípravný zjazdový výbor v složení: Augustín Andrašák, Žofia Chalupková, Zenon Jersák, Anna Krištofeková, Anna Mačičáková, Eugen Mišinec, Ľudomír Molitoris, Anton Pivočarčík, Jozef Pivočarčík, Dominik Surma, František Šoltýs, Ján Špemoga a Marek Ślusarczyk.

Účastníci zasadania si vypočuli správu tajomníka ÚV Ľudomíra Molitorisa o činnosti Spoločnosti v r. 1994, v ktorej sa o.i. zdôraznil

význam stretnutia prezidenta SR Michala Kováča s krajančským aktívom v Krakove a návštevy veľvyslanca SR Mariána Servátku v sídle ÚV. K úspechom Spoločnosti treba podla správy zaradiť i viaceré krajančské podujatia, najmä fašiangovú slávnosť a prehliadku dychoviek v Krempachoch, recitačnú súťaž vo Vyšných Lapšoch a Deň slovenskej kultúry na Orave, ako aj vydanie troch publikácií s krajančskou problematikou: Slováci v Poľsku, Slováci vo Varšavskom povstani a Česi v Poľsku.

Členovia ústredného výboru sa tiež oboznámili s celkovou bilanciou príjmov a výdavkov Spoločnosti za rok 1993, ktorú predstavil tajomník ÚV Ľudomír Molitoris. Po jej prediskutovaní a vysvetlení niektorých nejasností túto bilanciu schválili.

V ďalej časti rokovania sa členovia ÚV oboznámili so zápisnicou zo zasadania Hlavnej revíznej komisie. Po jej prediskutovaní o.i. schválili uznesenie týkajúce sa budovy sídla ústredného výboru, kúpenej vo forme dvoch

podielníkov – Spoločnosti (90%) a tajomníka ÚV Ľ. Molitorisa (10%). V súlade s návrhom HRK, ako aj predsedníctva ÚV rozhodli, že nehnuteľnosť treba rozdeliť medzi oboch majiteľov a to na základe notárskej dohody.

Na záver zasadania členovia ÚV prerokovali rad bežných otázok týkajúcich sa o.i. výučby slovenčiny na školách, krajančských študentov na Slovensku, slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave a pod.

* * *

19. novembra min. r. rokovalo v Krakove predsedníctvo ústredného výboru Spoločnosti, ktoré sa zaoberala o.i. prípravou materiálov na plenárne zasadanie ÚV, ako aj aktuálnymi problémami našej organizácie. Medzi ďalším prediskutovalo otázkou štipendii pre krajančských študentov na Slovensku, ktorí v tomto školskom roku začali študovať, a rozhodlo vyriešiť otázkou doteraz nerealizovanej štipendijnej pomoci pre jedného poslucháča z Kacvínna na podobnom princípe ako u ostatných študentov. Predsedníctvo prerokovalo tiež niekoľko návrhov týkajúcich sa IX. celoštátného zjazdu, kádrových otázok, finančnej problematiky a pod.

J.Š.

POČÍTAČ – NEVYHNUTNÝ PRACOVNÝ NÁSTROJ

Sú už takmer všade – v kanceláriach, školách, bankách, ordináciach, knižničach – všade tam, kde môžu človeku pomôcť. Mnohokrát ani netušíme, aké možnosti pred nami otvárajú.

Počítač – ďalší venujší priateľ človeka. Keď ho zapneš – pozdraví sa ti, zaželá ti dobrý deň a radostnú prácu. Častokrát sa toho nedočkáš ani od najlepšieho kolegu. Mladšia generácia, ktorá s počítačom vyrastala, si bez neho nevie žiť ani predstaviť. Ale ani tých skôr narodených netreba o jeho užitočnosti dlho presvedčať. Stačí, keď prekonajú prvú bariéru strachu a už si rozumejú.

Na každom pracovisku, kde je zavedený moderný systém práce, je počítačová technika nevyhnutná. Už aj preto, že prepojenie jednotlivých oddelení a úradov je také veľké, že by to bez počítačov nešlo. Počítače sa teda nezavádzajú preto, že chceme byť moderní, ale preto, že bez nich zaostávame ďaleko za dobou.

Takto rozmyšľali aj v dvoch oravských gminách – v Jablonke a Veľkej Linici, keď v 92. roku zriaďovali prvé počítačové pracoviská. Lipnica si ich už priniesla takmer vo vienkú pri svojom zdrove. Gminný informatik Janusz Pakos podotýka:

V Gminnom úrade v Jablonke sa počítače plne využívajú

– Počítače sú dnes bežným pracovným prostriedkom, a preto sa automaticky zaviedli aj u nás. Sú to súčasť staršie typy – IBM 286 TX, ale v pláne máme zavedenie siete, čo nám zdokonalí výmenu informácií. Potrebujeme na to najmenej 140 miliónov.

V Jablonke už sú majú, ale tiež ešte nefunguje naplno. Prvé počítače zaviedli pred dvoma rokmi v spolupráci s firmou Elektronica. Majú v prevádzke tri oddelenia – evidenciu obyvateľstva, evidenciu motorových vozidiel a daňový systém. Kúpili aj program účtovníctva, nie je však ešte zavedený. Władysław Pilch, tajomník gminy, ktorý má na starosti počítače, si súčasť musí pri udeľovaní informácií pomáhať prospektami, ale vidieť, že ho problematika počítačov priláhuje. Vo svojej kancelárii má už prípojku, len mu chýba to hlavné – počítač. V gminnom úrade v Jablonke ich bude 10. Po účtovníctve príde na rad geodézia, kádre, platy pracovníkov.

Vo Veľkej Lipnici sú v prevádzke už spomínané oddelenia plus účtovníctvo. Chystajú sa na daňový systém a sekretariát – evidenciu dokumentov. Mladý informatik J. Pakos sruje svoje plány.

– Keď dostavíame novú školu, do jej budovy sa prestaváhuje aj gminná knižnica. S ňou prejdú aj dva multimediálne počítače, ktoré sme dostali takmer zadarmo od americkej organizácie Korpus mieru. Doteraz slúžili na štúdium angličtiny a nemčiny a mohol ich využívať každý, kto chcel.

Pribudnú im však aj ďalšie funkcie, napr. evidencia knižnice, alebo vzdelávacie programy pre žiakov.

Počítačové centrum – ako nazývajú miestnosť s "hovoriacimi počítačmi", slúži celej gmine. Len za 5 tisíc zl poplatku sa tu možno vzdelávať hoci aj každý deň. Keď ich vraj zaviedli, zapisovali sa dlhé rady vedyčitivých uchádzca. Až odkedy majú v Lipnici lektorov z Anglicka, záujem trochu klesol.

A ako to bude v jablonskom lýceu?

Tiež sa tam chystá veľká počítačová pracovňa, ktorá by slúžila obom školám. Majú už 5 počítačov a v decembri malí kúpiť ďalších 10 najnovšej generácie. Žiaci 7. - 8. ročníka základnej školy majú už na miesto hodiny technického vyučovania hodinu informatiky. Počítače budú využívané aj na vyučovanie cudzích jazykov.

Hoci je počítačová technika v gminách už zavedená, údaje potrebné pre regionálne a vojvodské inštitúcie z nich nemôžu vyujsť. Na to by bola potrebná elektronická pošta. Sú to však oravské investície a tak sa zatiaľ údaje prevážajú na disketách. Najviac by sa to zišlo v oblasti komunikácie, kde už teraz platí jednotný systém pre celé vojvodstvo.

Pohľad na Vyšné Lapše

Takýchto dreveníc sa už neveľa zachovalo

V LAPŠANSKEJ DOLINE

Dávno, pradávno, keď na Spiši rástol hustý les a bolo málo ľudí, v lapšanskej doline bačoval jeden bohatý gazda. Mal kŕdel oviec, ktoré sa pokojne páslí pod mohutným Grandeuseom. Až tu bača istého dňa počuje z lesa treskot a praskot lámaných haluzí. Z tmavého lesa vyliezol hladný maco. Ovce sa rozpríčli na všetky strany sveta. Prekvapený bača začal volať na pomoc svojho valacha – "Valek, lap nižnú a ja vyšnú ovcu." Či sa im podarilo polapať všetky vyplášené ovce, o tom príbeh nehovorí. Avšak na tomto mieste vznikli dve spišské obce, ktoré usadlisci pomenovali Nižné a Vyšné Lapše. Práve dnes sa zastavíme vo Vyšných Lapšoch, kde možno dodnes žijú potomkovia slávneho spišského bača.

Občania chcú cesty

Tamojší richtár Andrzej Skorupka sa teší všeobecnej úcte. Richtárom sa stal 7. júla 1991. Odtedy pravdaže uplynuli tri roky. Je natoľko hodnoverný, že na každej richtárskej volebnej schôdzi ho občania opäťovne volia do tejto zodpovednej spoločenskej funkcie. Ako nám prezradil, v nasledujúcom období by sa jej však chcel vzdať. Richtárčenie je preči dosť veľká záťaž. Okrem vyberania pozemkovej dane, richtár musí vedieť všetko, čo sa deje v obci. Stáva sa častokrát, že musí byť aj akýmsi zmierovateľom v susedských a spoločenských sporoch.

Počas svojej takmer trojročnej funkcie Andrzej Skorupka kládol hlavný nátlak na opravu a udržiavanie obecných ciest. Požadovali to sami voliči. Podarilo sa vytvoriť niekoľko ciest smerom z obce, najmä v časti chotára zv. Na brehu a Za pasiekou. Opravili tiež most a rozšírili cestu smerom k Lapšanke.

Lapšania sú obetaví

Od richtára Andrzeja Skorupku sme nepočuli ani jedinú stážnosť na obyvateľov. Keď majú pred sebou dobrý návrh a prospešný pre celú

Ďalšie pracovisko, ktoré sa bez počítača nezaobíde, je jablonská banka. Evidencia kont a všetkých finančných operácií je bez týchto pomocníkov nemysliteľná.

Počítače na pracovisku, ale aj doma, sú teda takmer samozrejmosťou, ako písací stroj, či kalkulačka. Všetko jedno či v meste, alebo na dedine. Vysvetlené obrazovky za nás myslia, ale nás aj vzdelávajú. Zaťažujú si pamäť namiesto nás a my si lámeme hlavu, na čo všetko ich ešte využíť. Píšu dokonca knihy, keď ich správne naprogramujeme.

Predstavte si, že by ste mali doma počítač a každý deň by ste naň vytukali správičku, čo sa na Orave a Spiši udialo. Elektronická pošta by ju priniesla za sekundu k nám do redakcie. Na konci mesiaca by sme mali krajanský materiál na 100 strán a nie 32. A vám by sa na obrazovke vysvetnila hned výška honoráru. Fantastické? Ale vôbec nie nereálne.

Text a foto: VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

obec, neváhajú a všetci sa zapájajú do svojpolomocných prác. Vedia, že čokoľvek urobia, bude slúžiť len im. Takto sa podieľali na výstavbe televízneho vysielača na Grandeuse. V minulom roku sa zúčastnili opráv miestneho kostola sv. Petra a Pavla. Dnes je kostol veľmi úhladný. Pri zapadajúcim slnku sa z jeho veže, ktorá je obitá medeným plechem, odráža pomarančové svetlo. Poradia si obyvatelia Lápš aj s inými problémami, ktoré život prinesie? Určite!

Nové vyzvania

Vyšné Lapše, tak ako aj ďalšie spišské obce, sa nachádzajú v blízkosti nedecko-czorsztynskej vodnej nádrže. Musia mať preto povinne zriadené čističky odpadových vôd. Prvé kanalizačné práce sa už uskutočnili v Nedeci a Fridmane. Zatiaľ v Lapšoch inžinieri nanášajú posledné korektúry v kanalizačných plánoch obce. Ako sme sa dozvedeli, najväčšie problém sú s umiestnením súhmej čističky. Poznamenajme, že kanalizácia pomôže nielen Lapšom, ale aj ďalším spišským obciam.

Pred niekoľkými rokmi vznikla Nadácia pre telefonizáciu vidieka. Lapšania chcú využiť príležitosť a v obci zaviesť telefónne linky. Roľníci na dedine potrebujú telefón dokonca na liechavejšie, ako v meste. Často sa stáva, že na gázodostrevo treba privolať lekára alebo zverolekára. Ako nám povedal richtár, má už predbežný zoznam záujemcov o telefón, k 30. novembra sa ich prihlásilo 30 z Lapšanky a 20 z Lápš. Počet stále rastie. Po kolko sa budú musieť obyvatelia sklaňať, sa zatiaľ nevie. Samozrejme, bude to priamo závisieť od počtu uchádzcačov.

Veľkým problémom sú nielen pre Lapše, ale celý Spiš smeti. Bude ich stále viac. Preto ho treba riešiť. V susedných gminách samosprávy zaviedli kontejnery na smeti, zatiaľ čo lapšanská gmina nevie ako na to. Richtári zriadili obecné smetiská. Vo Vyšných Lapšoch je takéto obecné smetisko v časti chotára zvanom Za kontami. Utilizuje sa tu všetký materiál. Lapšanský richtár aj keby neviem ako chcel prejsť smetiam cez rozum, predsa sa mu to nepodarí. Richtársky fond, ktorý dostal v minulom roku (50 miliónov zlých), je príliš malý. Stačil len na najnutnejšie potreby, ako oprava a údržba uličného osvetlenia a vytvrdenie jednej poľnej cesty. Podľa neho pri tzv. intervenčných práciach, ku ktorým patrí aj udržiavanie čistoty, by mohli pomôcť aj nezamestnaní. Nato sú však potrebné predpisy a finančné prostriedky.

Staré problémy

V obci sa nachádzajú dva potravinové obchody. Jeden súkromný v dolnej časti obce, druhý pri kostole. Donedávna bol jeho nájomníkom Štefan Kedzuch, ktorý sa ho zriekol. Vývesné tabule, ktoré boli v slovenskom a poľskom jazyku, zmizli. Nový majiteľ obchodu – Gminné družstvo v Nižných Lapšoch, súčasť vývesil tabule, avšak už bez slovenského znenia. Nevieme akými dôvodmi sa riadiло gminné družstvo, tým viac, že napríklad v Kacvíne na jeho obchode visí tabuľa v poľskom a slovenskom jazyku. Výbor Miestnej skupiny vo Vyšných Lapšoch by chcel, aby na tamojšom obchode, tak ako za predošlého majítela, boli vývesené tabule v poľskom a slovenskom jazyku. Ved sme v Európe, zdôrazňovali členovia MS, tým viac, že lapšanskí krajania majú slovenské omše už tri roky. Život národnostnej menšiny sa má prejavovať nielen vo sfére náboženskej, ale aj svetskej.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

MAJERČÁKOVCI

Životné tempo je rýchlejšie a povrchnejšie, rodinné putá čoraz viac povolujú. V zmätku súčasnosti už nie sú praktické, skôr brzdia, než podporujú samostatné životné cesty jednotlivých príbuzných. Na Spiši a Orave ešte možno nájsť rozkonárené rody, ktoré sa držia svojej rodinnej tradície. Čerpajú vnútornú silu z koreňov dávnych predkov, odovzdávajú si z generácie na generáciu svoje skúsenosti, svoju pamäť. Jednou z nich je aj rodina Majerčákovcov z Novej Belej.

Hľava rodiny

Otec Ján a Františka Majerčákovcov – Jozef – bol aktívnym členom našej Spoločnosti. Svojich synov vychovával v slovenskom duchu.

– *Už od malička sme sa modlili po slovensky – pamäta si František. – A keď otec niečo povedal, deti ho museli počúvnuť. Bol hlavou rodiny v pravom zmysle tohto slova. – Dnes je kura mûdrejšia od sliepky – hovorí jeho brat Ján.*

Boli to časy pomalé, trpezlivé a mûdre. Dievkam mládenci dvorili dva roky pred zásnubami, až potom sa odvážili svoje nastávajúce predstaviť rodičom. Oba bratia sa oženili so šikovnými a pohľadnými krajančkami. Ján s Ľudmilou a František s Máriou.

– *Môj dedko, aj babka boli Slováci – hovorí Mária Majerčáková. – Môj otec bol Slovák, ja som tiež Slovenka, aj moje deti sú.*

Otec Ľudmily Majerčákovej chodil ešte do maďarskej školy. Šil "serdaky", a keď si unavený večer sedal k stolu, matka deti vyháňala do kúta. – *Najprv musí zjesť otec, on nás živí – vysvetlovala. – Keď bude slabý, aj my budeme hladné. Až keď sa otec zasýtí, deti sa môhli znova vrátiť k stolu a teplému rozvoniamajúcemu jedlu.*

Školy, divadlá, súbory

Ľudmila, Mária, Ján, aj František sa učili v slovenských školách. Ale neboli len lavice, kriedový prach a chladné triedy. Bolo aj jasisko a hľadisko. Divadlo. Ženský zákon, Kozie mliecko, Kamenný chodníček, Kubo. Podmanivé slovenské slovo a ešte podmarňujúcejšie pesničky. A bol súbor, ktorý v roku 1958 založil Ján Cervas. Biele škrobené blúzky, ľažké ručne tkané kanafasky.

– *Ja keď sa oblečiem, do zrkadla zozadu pozriem, baba jak lusk! – hovorí Ľudmila Majerčáková.*

– *Teraz je iná móda – ťažká si Mária – ale dievčatá chodia ešte do mňa blúzky požičiať, čo som si našila. Na krstiny, na svadby...*

A ako muzikanti hrali! Do srdca sa tá hudba drala, srdce naskrz prebíjala.

– *Dnes len bije do uši – hovorí František Majerčák. – Na našej svadbe hrali husle a basa, žiadne reproduktory! Teraz si musím zapchávať uši.*

Tie teplé a dôverné stretnutia na priádkach! Fígle, ktoré sa tam spriadi. Živá mládež, odvážne nápady.

Ej, veselo bolo, veselo

– spomína Mária Majerčáková – susedia sa šanovali, na krstiny sa všetci pozý-

Rodina Majerčákovcov z Novej Belej

vali. Na svadby nebolo treba pieť žiadne skomplikované zákusky, žiadne výmysly cudzej kuchyne. Jedol sa koloc, praženica, bryndza a nikomu nebolo k veselosti viac treba!

– *Keď zvon na Anjel Pána zazvonil, všetci sa pomodlili, hoc aj v poli ťažko pracovali – hovorí Ján Majerčák. – Keď som chodil do školy, hovorili, že sú také rádiá, v ktorých ľudia možno vidieť. My ako deti, sme toru nechceli veriť, ale teraz je celkom iný život. Televízia, videá...*

– *A ja viem, či lepší? – uvažuje jeho brat František. – Predtým sme si jeden druhého viac vzdáli, žili sme v úcte. – Ale z jednej misky sme aj piati jedli, teraz je všetkého dostatok – oponuje Ján Majerčák.*

Putovanie po svete

Pred malebnou dedinou, kde sa neustále menili hranice, sa otvoril nový svet. Európsky, zámocký. Všetci naokolo začali cestovať. Za chlebom, za prácou, možnosťami lepšieho života. Trikrát do USA vycestoval aj Ján Majerčák. Dnes sú v Amerike jeho dve deti, Dominik a Anka, na rodnej hrade zostal iba syn Ján. Aj syn Františka Majerčáka, Jozef, ktorý sa predstavil na minuloročných Ostatkoch – Fašiangoch ako nadaný ľudový umelec, vycestoval za zárobkom. Nie však ďaleko, len do Rakúska, aby mal častý kontakt so svojou mladou rodinou. Pridali sa k nemu jeho dve sestry, Anna a Helena, v Novej Belej ostala iba Mária.

Nečinnosť, či vlastný súbor?

V strednom páse dediny vidno ešte staré drevené domy s rozomilými oknami, ale z obchôd strán ich už obklopujú výstavné murované domy. V takom býva aj Ľudmila, Ján a ich syn Ján s rodinou. Všetci ho poznajú ako dom s jelenimi, keďže sivú omietku zdobia štyri pekné červené hlavy s okázalým pařazím. Ochrancovia?

Manželka J. Majerčáka, Jana, študovala na Slovensku v Kežmarku. Spolu s manželom ešte tancovali a spievali v miestnom súbore.

– *Nám sa viac chcelo – hovorí Jana Majerčáková. – Teraz je mládež pohodnejšia, sedí doma a pozerá televíziu, video. Škoda, že*

sa súbor rozpadol. U nás na dedine nič nie je, ani kino, divadlo, nič...

Ešte šťastie, že Majerčákovci majú päť detí. Čítaj sa pred nimi lepšia budúcnosť?

– *Keď trochu podrasná, urobím z nich vlastný súbor – pýší sa otec. – Ved už mám tri páry!*

Nadaná recitátorka

Všetky ratolesti chodia do slovenskej školy, s obľubou sledujú slovenskú televíziu. Dcéra Monika pravidelne navštěvuje recitačné súťaže. Málokedy sa stáva, že by neobsadila prvé miesto.

– *Je to zvláštny pocit vyhrať nad svojimi súperkami – hovorí Monika – vždy mi je ľúto iných dievčat. V aprili tohto roku sa zúčastnila súťaže v prednese Rozprávkové vretienko, kde obsadila 16. miesto. Porota jej prednes Troch gŕosov ocenila ako pozoruhodný výkon. Nemalú zásluhu na úspechoch svojej vnučky má babka Ľudmila, ktorá Moniku všade sprevádzza a podporuje. Monika zas pre zmenu správnu výslovnosť a intonáciu necvičí iba v škole, ale aj z kaziet Andera z Košíc a iných slovenských ľudových rozprávačov, ktorí do všetkého pridávajú ešte herecký zápal a tie správne horúce emócie. Monika by chcela štудovať na Slovensku a potom sa vrátiť do rodnej obce ako učitelka. Smozrejme slovenčiny.*

Vec srdca

Pre Jána Majerčáka je rodinná tradícia vecou srdca. Divadlo, piesň, slovenské slovo, ľudový zvyk, povedomie...

– *Sme poľskými občanmi, ale národnosť máme slovenskú – hovorí Jana Majerčáková.*

Žijú obyčajným životom dedinských rolníkov, každý deň sa venujú svojim pravidelným prácam, zápasia so starosťami. V neutiesňujúcej sivej dobe, keď zanikajú súbory, chýbajú peniaze na velkolepé kultúrne podujatia, oni predsa len dokázali svoje deti naučiť to, čo vstrebali od rodičov – modlitbu, pesničku, tanec, malé diadielko... Naučili ich sami od srdca bez pomoci veľkých inštitúcií a ešte väčších dotácií. Z tvári tých ľudí vidno, že ich život má svoj zmysel, svoje pevné miesto, na svojom kúsku zeme...

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

ÚNIK Z KAŽDODENNOSTI

Utorky

Sychravý zimný večer. Vonku chlad, neprijemná vlnkosť. V jednom z domov na ulici sv. Filipa svietia teplé vábivé svetlá. Na prvom poschodí počúť niekoľko zmiešaných hlasov. Helena Rákosníková pripravuje čerstvo upečenú báboku, Marek Ślusarczyk nalieva čaj a Jerzy Bożyk pobehuje vo svojom charakteristickom saku s odznakom Sokola sem a tam, ako máva vo zvyku. Aha, zabudla som dodať, že je prvý utorok v mesiaci. Deň, ktorý má starostlivo zaznačený v kalendári každý člen krakovskej skupiny. Deň stretnutia.

– *Zijeme v Krakove, meste, kde sídli naša Spoločnosť* – hovorí Marek Ślusarczyk. – To stavia krakovskú miestnu skupinu do iného sveta. Sme v neustálom kontakte s vedením Spoločnosti, redakciou Života, stále sa niečo deje...

Dušou krakovskej skupiny je večne usmievavý majiteľ čiernych okuliarov Jerzy Bożyk. Spevák, hudobník, skladateľ, stopár, ufológ, prekladateľ, aktivista telovýchovnej jednoty Sokol a predovšetkým – predseda.

– Počet členov sa určuje dosť ľahko – vysvetluje J. Bożyk – viac ako polovica predstavuje tzv. mŕtve duše. Málokedy ich medzi sebou vidíme. Na stretnutia pravidelne prichádza asi 15 krajánov.

Ludia

Zišli sa z rôznych kútov Polska i Slovenska, každého priviedla iná náhoda. Marek Ślusarczyk sa narodil v Krakove. Jeho otec – Slovák – mu už od malička všepoval obraz rodného kraja, jeho kultúru, neopakovateľnú atmosféru. – *Na Slovensko ma táhá ako vlka do lesa. Niekedy prechádzam cez hranicu len preto, aby som sa na druhej strane napil kávy, aby som vstrebal jej chut’.*

Helena Rákosníková začala do Spoločnosti chodiť od r. 1988. Jej manžel Jindřich

Dve grácie – H. Rákosníková so svojím portrétom

Rákosník, pôvodom Čech z Kutnej Hory, bol niekoľko rokov jej členom. – *Keď zomrel, neustále prichádzali pozvánky na rôzne stretnutia. Raz som sa na jedno z nich vybrať a už som ostala.*

– *Helena je naše hroziensko* – tvrdí Jerzy Bożyk – *jedna jediná bola ženou Čecha, a predsa s nami zostala. Z čistej sympatii.*

Dnes by si už členovia krakovskej skupiny ľahko vedeli predstaviť stretnutie bez jej bezchybného koláča, dobosrdečného úsmevu. "Svojich" bude reprezentovať na zjazde.

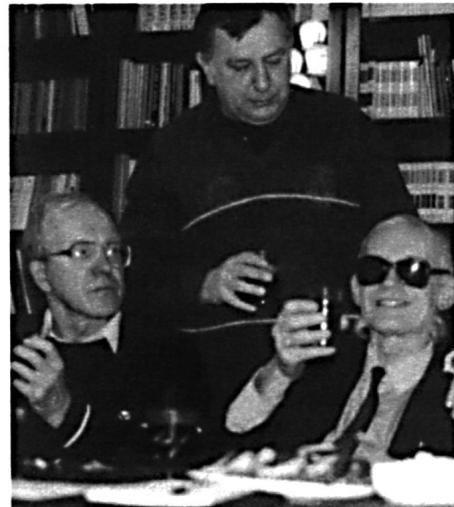
František Šoltýs pricestoval do Krakova z Vyšných Láp. Koncom 80. rokov plnil v Spoločnosti funkciu úradujúceho člena, ale v podstate vykonával povinnosti tajomníka. Takmer vždy ho sprevádza blondavá manželka Anna.

Monika Žolkošiová. Bývalá sekretárka Spoločnosti, zanietená huslistka a speváčka. Čo ju priviedlo do Krakova? Hudobná škola. V meste sa neskôr vydala a založila rodinu. – *Chcem mať neustály kontakt so Spoločnosťou. Potrebujem to* – tvrdí Monika.

A tak by sme mohli pokračovať až do nekonečna – Jozef Sulík, Jacek Janiczko, Emil Zaitz, Eva Czaplińska... Napokon meno, pri ktorom sa stretávajú všetky iné mená. Jerzy Bożyk. Má ten úžasný dar, že je všade, pohybuje sa s neopisateľnou rýchlosťou, pešo, stopom, či na bicykli, každý ho pozná, každý o ňom vie. Robí všetko, čo zachváti jeho srdce. Čoho sa dotkne, to vzráskne jeho plameňom. Vďaka nemu si členovia krakovskej skupiny zvykli na pravidelný hudobný doprovod, ktorým obohacuje stretnutia, začali navštevovať jazzové koncerty.

– *Jurek nám venuje strašne veľa času – hovorí Helena Rákosníková – to vďaka nemu máme hudobné večery, vďaka nemu sa dozvedáme, čím Krakov žije.*

... a Monika Žolkošiová

Traja králi. Zľava: J. Sulík, M. Ślusarczyk a J. Bożyk

Akcie

Za celý rok sa toho udeje neúrekom. Pravidelne sa uskutočňuje oblátkové stretnutie, karneval, velkonočné vajíčko, ondrejský večierok. Pred tromi rokmi sa skoro každý mesiac premietali filmy, alebo videokazety, ktoré pre krakovskú skupinu zabezpečoval Andrzej Głowacz, vtedajší kultúrny atašé amerického konzulátu. Vlani sa zas takmer každé utorkové stretnutie končilo v jazzovom klube Naszlagu. Keď ho zavreli, členovia krakovskej skupiny sa schádzali v "Chimére", "Klinike", klube "Ale jaja"... 16. novembra minulého roka si urobili malý výlet do krakovskej filharmonie na koncert pod názvom "Ten starý dobrý jazz". Krakovský Old Metropolitan Band pozval na podujatie hviezdu neworleanského jazzu, trúbkara Winstona Marsalisu, ktorý na počudovanie všetkých hudobníkov pozvánku prijal.

Motív

Prečo krakovských krajánov láka to zvláštne svetlo na prvom poschodí jedného z krakovských domov? Prečo mu nevedia odolať?

– *Každý z nás sa potrebuje odpútať od denných starostí – vyznáva Monika Žolkošiová – každý si potrebuje oddýchnuť, vypnúť, preniesť sa do iného sveta.*

– *Máme to v sebe zakódované* – dodáva Jurek Bożyk.

– *Spája nás spoločné národné povedomie, je to náhrada za náš rodný kraj* – tvrdí Marek Ślusarczyk. – *Tu si môžeme ponariekať na všetko zlé. Voči veľkej politike sme beznocní, ale tu môžeme zo seba vyhodiť všetky žiale.*

Vytvorili sa medzi nimi zvláštne putá. Jeden v druhom majú oporu, vedia, že keď prídu na stretnutie, môžu byť chvíľu medzi svojimi, môžu sa vyzrozprávať, vyzáliť, alebo len ticho zúčastene sedieť v inom čase, inom priestore.

– *Ludia sú tu spolu veľmi zjité*, – hovorí Monika Žolkošiová – *vždy budú prichádzať.*

Zmeny

Čím sa líši dnešná krakovská skupina od tej spred niekoľkých rokov? Aké sú zmeny?

POKRAČOVANIE NA STR.22

SLOVÁCI V ČECHÁCH

Zánik bývalej Československej republiky a vznik dvoch nových štátov – Slovenska a Čiech spôsobil, že sa väčší počet Slovákov žijúcich na území Českej republiky ocitol zrazu mimo domova. Tým zároveň vznikla slovenská národnostná menšina v Čechách, roztrúsená po celom území tejto republiky.

Otzáky súvisiace so štatútom Slovákov v Čechách, ako aj príslušníkov českej národnosti na Slovensku v novej štátoprávnej realite boli jedným z väčších problémov po vzniku týchto dvoch štátov. Myšlienka dvojitého občianstva neuspela, a tak bolo rozhodnuté, že každý Slovák, ktorý chce zostať natrvalo v Českej republike, musí do 30. júna 1994 požiadať o české štátne občianstvo, aby sa mohol stať plnoprávnym občanom. V prípade odmietnutia by bol považovaný za cudzinca so všetkými dôsledkami, tzn. musel by si o.i. vybať povolenie na dlhodobý pobyt, získať povolenie na prácu a jeho majetkové záležitosti by sa veľmi skomplikovali. Tým, že sa vlády oboch štátov nedohodli na dvojitém občianstve, zbabili sa problému tou najjednoduchšou cestou. Vzhľadom na to, že nebolo inej alternatívy, samozrejme okrem odchodu z Čiech a zanechania rodiny, majetku, práce a pod., väčšina tamojších Slovákov sa rozhodla prijať občianstvo Českej republiky, čím vytvorila najpočetnejšiu národnostnú menšinu v tomto štáte. Podľa štatistických údajov je ich tam asi 315.000, z toho v samotnej Prahe približne 24.000.

Nové organizácie...

Po rozdelení ako huby po daždi začali vznikať rôzne organizácie a združenia Slovákov v "českých zemích". Jedni sa do spolkov združovali podľa územných lokalít, druhí podľa profesie, ďalších spájali politické sympatie, náboženstvo bud' spoločná odbojárska minulosť a pod. Dnes tam pôsobia o.i., Obec Slovákov v Čechách, ktorá má svoje organizačné pobočky skoro v celej krajine, Klub slovenskej kultúry so sídlom v Prahe, Zväz Slovákov v Čechách, Demokratická aliancia Slovákov, Nadácia M.R. Štefánika, mestny odbor Matice slovenskej v Prahe, Samostatná skupina účastníkov SNO žijúcich v Čechach a ďalšie.

Niektoré z týchto organizácií majú iba niekoľko desiatok členov a niektoré aj niekoľko tisíc. Aby mohli jednotne vystupovať, brániť záujmy Slovákov pred úradmi a dosadiť svojich zástupcov do Rady pre národnosť – poradného orgánu českej vlády, museli sa zjednotiť. Preto bola ustanovená spoločná platforma, ktorá sa volá Fórum slovenských aktivít v Čechách. Nie je to strešná organizácia Slovákov, ale dobrovoľné hnutie, do ktorého môžu vstúpiť všetky krajské organizácie a zväzy. Fórum sa schádza raz za mesiac a vypracúva spoločný postup v najdôležitejších otázkach týkajúcich sa postavenia slovenskej národnostnej menšiny v Čechách. 3 zástupcov Fórum o.i. delegovalo 3 zástupcov do Rady pre národnosť, v ktorej svojich predstaviteľov majú aj iné národnosti, napr.

poľská, nemecká, ukrajinská, rómska atď.

Rada pre národnosti, zriadená pri vláde Českej republiky, nemá súčasť rozhodujúcu právomoc a pôsobí odnedávna, ale je priamym spojivom medzi jednotlivými menšinami a úradmi. Je fórom, ktoré môže ovplyvňovať rozhodnutia vlády v oblasti národnostnej politiky. V tejto súvislosti sa národná porovnanie s našou situáciou v Poľsku. Napriek veľkorysým deklaráciám politikov, nie sú v Poľsku vytvorené ani také – hoci určite nie ideálne – podmienky. Pokus o ustanovenie (7. septembra 1990) medzirezortnej Komisie pre otázky národnostných menšíň v Poľsku sa v praxi ukázal ako úplne zbytočný, ktorý mal podľa mňa demonstrovať pred medzinárodnou verejnosťou záujem vlády o menšiny, ale neriešil žiadne konkrétné problémy. Navyše bol to orgán, – možno že fiktívne existuje dodnes – skladajúci sa iba s vysokých ministerských úradníkov bez zástupcov zainteresovaných strán, čiže národnostných menšíň.

Bude česká vetva slovenského kmeňa?

Vystáhovalectvo Slovákov do Čiech má viacstoročnú história. Podobalo sa migrácii ostatných európskych národov a jeho rozmery boli, možno povedať, priemerné. Vznik spoločného štátneho útvaru – Československa zapríčinil masovejši odchod Slovákov za prácou z biednejších oblastí krajiny do priemyselne vyspelejších Čiech. Mnohí sa tam natrvalo usadili, založili rodiny, postavili si domy a dosiahli určitý životný a spoločenský štandard. Ich potomci sa, žiaľ, národné neuveriteľne rýchlo odcudzujú. Pravda, nie všetci.

Vznik slovenských národnostných organizácií a zväzov v Čechách má v prvom rade pomôcť tamojším krajanom uchovať si národné povedomie. Chcú však aj popularizovať slovenskú kultúru v Českej republike, udržiaťať stýky s vlastou a vzájomne si pomáhať.

Pani Jana Haluková je tajomníčkou Klubu slovenskej kultúry v Prahe. Žije v Čechách už vyše dvadsať rokov a podieľala sa na práci tamojšieho odboru Matice slovenskej a bývalého Domu slovenskej kultúry v Prahe. Zaoberá sa popularizáciou slovenskej kultúry a vedy v Českej republike, ale aj otázkami vyučovania slovenského jazyka pre deti vystáhovalcov.

– Klub slovenskej kultúry – hovorí J. Haluková – vznikol oveľa skôr ako ostatné organizácie, už v roku 1977. Dnes zoskupuje vyše 2,5 tisíc členov. Jeho predsedom je doc. Ing. Ivan Adamčík CSc. Hlavným poslaním nášho klubu je propagovať slovenskú kultúru v Čechách. Snažíme sa to realizovať rôznymi spôsobmi. Bud' sami pozývame a zabezpečujeme vystúpenia, koncerty a výstavy slovenských umelcov, alebo kvôli obmedzeným prostriedkom spolupracujeme s niektorými českými inštitúciami ako napr. divadlo ABC, klub Viola, klub Reduta atď. V našej činnosti nás často podporujú slovenskí podnikatelia pôsobiaci v Čechách. Pre našich členov pravidelné organizujeme kultúrno-spolo-

Tajomníčka DSK v Prahe J. Haluková

čenské podujatia, na ktorých sa vždy snažíme prezentovať niečo z našej národnnej kultúrnej klenotnice. Usporadúvame tiež vlastivedné zájazdy na Slovensko, zamerané zakaždým na spoznanie iného regiónu. O týchto a iných aktivitách informujeme členov prostredníctvom našho bulletínu Mesiacný prehľad.

Krátky informátor však nemôže nahradieť ozajstnú krajanskú tlač.

– Isteže. Preto hneď po rozdelení republiky sme vyvíjali úsilie pre vydávanie slovenskej tlače v Čechách, aby vláda ČR uvoľnila pre ňu finančné prostriedky. Dnes vychádzajú dve periodiká, – mesačník Korene, ktorý vydáva Obec Slovákov v Čechách a mesačník Slovenské listy, ktoré vydávajú spoločne Demokratická aliancia Slovákov a nás Klub slovenskej kultúry. Oba časopisy finančne podporuje česká vláda.

Ako by ste vysvetlili podľa mňa smutnú skutočnosť, že v Čechách, kde žije vyše 300 tisíc Slovákov a pôsobí niekoľko slovenských organizácií, existuje len jedna slovenská škola v Karvinej, ktorá má dokonca problémy s náborom žiakov. Čo robíte v tomto smere?

– Je to pravda, niet iných škôl. Vyplýva to z dosť nepochopiteľného nezáujmu našich rodákov o slovenskú výučbu. Predstavte si, že sme nedávno spolu s ministerstvom kultúry ČR urobili prieskum medzi Slovákm v Prahe, či sú záinteresovaní vyučovaním materinského jazyka. Boli sme nemilo prekvapení, keď sa nám prihlásilo len 35 detí. Spolu s pražským magistrátom sme pre nich zorganizovali slovenskú výučbu. Našli sme učiteľa a vybavili učebnice, kým priestory a plat pre vyučujúceho zabezpečil mestský úrad.

Snažíme sa podľa možnosti spolupracovať s krajskými deťmi. Organizujeme pre ne rôzne kultúrne podujatia a vlastivedné zájazdy na Slovensko. Môžeme však spolupracovať len s tými, ktorí majú o to záujem. A tých je veľmi málo. Niektorí, čo žijú v roztrúsení, môžu mať problém so zorganizovaním vyučovania slovenčiny pre svoje deti, ale pre väčšie komunity v mestách by to nemuselo byť ťažké. Je to škoda, lebo aj napriek veľkej podobnosti oboch jazykov, čeština nemôže nahradieť materinský jazyk, dejiny, kultúru a pod. Je to veľmi dôležité najmä v súčasnosti, keď po rozdelení z českých učebníc a osnov zmizli kapitoly týkajúce sa slovenskej literatúry a dejín.

SLOVÁCI OD DEDA, PRADEDA

Ved prečo nie? – kam len pamäťou siahajú, pochádzajú z Chyžného. Aj po meči aj po praslici.

Capiakovcov je na Orave veľa; a že ich pred 50 rokmi rozdelila hranica? "Vnútorná" – tá najpresvedčivejšia príslušnosť zostala. K jednému národu.

– *Máme slovenské korene* – potvrdzujú štyri dcéry Capiakovcov – Anka, Helena, Margita a Marika. – *Podľa toho, čo nám starí rodičia rozprávali, ťahalo ich na "tamtu" stranu. Citovo aj nábožensky boli vždy späť so Slovenskom. Babka sa modlila len po slovensky a učila aj nás. A po materiálnej stránke? – Tam bolo vždy lepšie.*

Mama Anna (za slovenská Jóniaková) sa až doteraz nezmierila s myšlienou, že na Slovensku zostala polovica ich majetku a politika z nich urobila Poliakov. Prečo oni s mužom Antonom nedostávali rodinné prídatky, či inú sociálnu podporu, keď ich súrodenci na Slovensku áno? A bola by sa zišla – Capiakovci vychovali 6 detí a môžu byť na ne hrdí.

Stanislav je kniazom a pôsobí v Novom Targu. Už od 91. roku robí veľmi záslužnú prácu pre našich krajanov – odbavuje v Nedeci slovenské omše. Škoda, že ho počas mojej návštevy osud zavedol do Ríma a nemohol o sebe povedať niekoľko slov.

Tak isto zaneprázdnenny je aj druhý syn – Janko. Je vyučeným stolárom, ale hudba a boží chrám sú mu bližšie. Žena a ročný syn si ho veľmi neužijú, lebo je organistom v Chyžnom a okrem toho už štvrtý rok študuje hru na organe na Pápežskej akadémii v Krakove.

S muzikou je späť celá rodina. Krakov ich pozná z festivalu náboženskej piesne Sacrosong, kde Capiakovci vystupujú v Oravskom kvintete a tvoria jeho väčšiu časť. Už dávno ich spevácke nadanie objavil hudobník J. Božík a každý rok so súrodencami – v premenlivom zložení – načívajú nový repertoár.

Capiakovie dievčatá sú v Chyžnom známe aj svojimi "sólami" – a to slovenskými. Na odpust, Vianoce, alebo iné cirkevné sviatky, je zvykom pripraviť si sólové piesne alebo aj spoločné – ale vždy po slovensky. Dobrosrdečným a uznanlivým úsmevom sa im za takéto vystúpenie odváčil aj kňaz Tondra, brat spišského biskupa, ktorý pred niekolkými rokmi odbavoval omšu v Chyžnom.

Občas sa vraj ozvú v kostole hlasy – "po co im te slowackie pieśni" – ale Capiakovcom to nevadí. Ved na svadbách sa celá dedina ozýva

Ženská časť rodiny Capiakovcov v Chyžnom

hlavne slovenskými pesničkami. Vedia ich aj starí aj mladí.

Sestry začali spolu spievať už pred 10 rokmi a onedlho sa k nim pridali ďalší ochotníci. Svoj súbor nazvali Rombaň – po oravsky – a tak aj vystupujú. Snažia sa kultivovať oravské nárečie a kultúru a so svojim programom už vystupovali v Poľsku aj na Slovensku. Chcú zostať aj ďalej nezávislé, a preto sa spoliehajú len na vlastné sily.

Rodičia už od mala vstiepovali mladým Capiakovcom silné slovenské povedomie.

– *Pamäťám sa na základnú školu* – hovorí Anka. – *Otec nám prízvukoval, aby sme sa učili slovenčinu, aby sme si udržali jazyk. Ale nikdy nás nemnítil. Bola to len jeho dobrá rada.*

Základy, ktoré tam získali, prinášajú ovocie dodnes. Bez problému čítajú slovenskú literatúru, časopisy, dokonca sa donedávna prostredníctvom nich zapájali do rôznych súťaží. Jednej zo sestier sa podarilo vyhrať 3-týždňový pobyt na Slovensku.

Anka sa slovenčine venuje najviac – a to profesionálne. Keď sa vybrala do Bratislavu na UK študovať slovenčinu ešte netušila, že ju bude vo svojom rodisku aj vyučovať.

– *Nevedela som, či sa budem hodit do školy, či to bude zamestnanie pre mňa. Preto som sa po príchode z Bratislavu pobrala do Krakova na ústredný výbor KSSČaS, kde som pracovala ako inštruktorka – dodáva.*

Anka si na tieto dva roky spomína veselo. A nielen ona. Celé Chyžné, dokonca aj tí najstarší dedkovia, sa vybrali na zábavu, ktorú po prvýkrát zorganizovala so slovenskou kapelou. Anka začala dobrú tradíciu hostovania hudobných skupín zo Slovenska na Orave, ktorá trvá až dodnes.

Škoda len, že v Chyžnom najmenej. Hasičom treba za miestnosť v budove požiarnej zbrojnice platiť a klubovňa MS nie je vyhovu-

júca. Sestry sa zhodujú v názore, že miestnosť MS KSSČaS by mala byť na neutrálnej pôde a nie u niekoho doma. Je to vraj prirodzenejšie, keď sa chcú ľudia schádzať – napríklad v nedele po omši. Anka už má dlhšie svoju predstavu o klubovni:

– *Bolo by dobre prenajať miestnosť v požiarnej zbrojnici, zariadiť v nej malú kaviarinku, kde by boli slovenské časopisy a noviny. Lenže teraz každý hľadí na peniaze a nikto by tam nesedel zadarmo.*

Capiakovci si spomínajú na detské roky, keď bol nebohý tato podpredsedom MS. Hoci neboli jej zakladateľom, s predsedom J. Omylakom boli veľmi aktívni. Keď však zomrel v 88. roku a klubovňu prenesli na horný koniec, aj aktivita ako ochabla. Anton Capiák dostal od ÚV KSSČaS vyznamenanie za zásluhy pre Spoločnosť.

Mladšia Helena sice so slovenčinou nepracuje, je vyučená krajčírka, ale veľmi živo sa jej vynárajú všetky slová, ktoré im láskavý otec vstiepoval.

Margita má za sebou prácu na ústrednom výbore našej Spoločnosti, takže krajanskú činnosť pozná "zblízka". Je študentkou teológie, v súčasnosti na materskej dovolenke.

A Marika? Tú zavialo do Poľska, ako hovoria sestry. Skončila zdravotnú školu a pracuje v Rabke. So slovenčinou sa stretáva len v rodine.

Do činnosti miestnej skupiny v Chyžnom by sa sestry ochotne zapájali, keby nejaká bola. Svoju príslušnosť vyjadrujú spevom a doma, keď sa všetci zídu – spoločnou slovenskou modlitbou. Hoci starí rodičia a rodičia sa hnevali na novú vlast, v ktorej im bolo dané žiť, lebo si od nej kadečo vytrpeli, deti žiadajú hlavne toleranciu. Tá je v pohraničí obzvlášť potrebná. Bude tak ľahšie udržať si slovenské povedomie, ako to bolo v rodine Capiakovcov od deda pradeda.

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

Majú Slováci v Čechách prístup k médiám?

– Áno, aj keď nie v takom rozsahu, aby sme si to želali. V českom rozhlasu existuje národnostné vysielanie, v ktorom sú aj slovenské relácie. Majú názov Rádiožurnál a sú vysielané trikrát týždenne na celoštátnom okruhu. Okrem toho v rámci regionálneho vysielania máme svoje zastúpenie v programe Klub dorozumievania, takiež trikáť týždenne. V televízii zatiaľ nie je

národnostné vysielanie, a zdá sa že ani rýchlo nebude.

Klub slovenskej kultúry v Prahe úspešne spolupracuje aj s niektorými krajanskými spolkami, napr. so Slovákm v maďarskom Sarváši, kde vystupoval náš folklórny súbor Limbora a krajanským spolkom v Paríži, s ktorým pripravujeme výstavbu pomníka M.R. Štefánika v tomto meste. Žiaľ, nemáme kontakty s vašim

krajanským spolkom. Myslim, že by mohli byť osozne. Ak dovolíte, chcem prostredníctvom Života pozdraviť rodákov v Poľsku. Ak nieko bude v Prahe, pozývam do nášho klubu v Lucerne na Štěpánskej ulici č. 61.

Ďakujem za rozhovor.

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

PO OBOCH STRANÁCH LITVAJOVHO KOPCA

Čierna Hora je popri Repískach jediná obec na Spiši, ktorá pozostáva z dvoch osobitných častí rozložených na oboch stranách Litvajovho kopca. Obyčajnému návštěvníkovi by bolo asi ľahko určiť, ktorá časť je staršia. Ako nám povedal richtár (pre obidve časti obce) František Mlynarčík, staré písomnosti hovoria, že staršia je Čierna Hora od Jurgova, a konkrétnie Šoltýšstvo. Práve tam v 15. storočí začali prichádzať prví usadlisci. Od tedy uplynulo skoro 600 rokov, obec sa postupne rozrástla a dosiahla dnešnú podobu. Zmeny v urbanizácii Čiernej Hory však nadálej pokračujú. Z vysafaltovaním cesty spájajúcej obidve časti obce sa vzájomnosť medzi nimi systematicky skracuje. Je skoro isté, že Litvajov kopec bude onedlho dobytý, zastavujú ho, čím sa obe časti obce spoja.

Samostatne ale spolu

Hoci obe časti tvoria administratívne jeden celok, predsa sa od seba líšia. Čierna Hora od Tribša, ktorú obyvatelia volajú Zahora, má bližší kontakt s Tribšom a Novým Targom. Tvorí zároveň samostatnú farnosť. Tamojší kostolík po nedávnej úplnej rekonštrukcii vyzerá dnes veľmi pekne. Ako nám povedali mnohí Čiernohorci, prestavba sa mohla uskutočniť len vďaka veľkej angažovanosti tamojšieho farára Huga Kasztelana, ktorý zmobilizoval fariskov k tomuto veľkolepému dielu.

Druhá časť Čiernej Hory má užší kontakt z Jurgovom, Bukovinou Tatranskou (sídlo gminy) a Zakopaným. Tamojší rolníci gazdujú zväčša na malých, okolo 3-5 hektárových gazdovstvách. Preto nečudo, že takmer z každej rodiny aspoň niekto pracuje mimo obec. Ako uvedol richtár, najviac Čiernohorcov by sme dnes stretli v Taliansku, Nemecku, ale aj Rakúsku. Niekoľko osôb pracuje ešte v TANAP-e na Slovensku. Odveké vandrovky Čiernohorcov prinášajú peniažky, ktoré potom vynakladajú na stavbu rodinného

Starej zbrojnici v Čiernej Hore od Jurgova...

domu, kípu auta, alebo jednoducho investujú do gazdovstva. Aj keď sa to dnes nevypláca. Dúfajú však, že v budúcnosti sa všetko obráti na lepšie a gazdovstvá sa začnú rentovať. Preto, kým sa situácia zlepší, je podľa niektorých najlepšie investovať kapitál do nehnuteľnosti.

Čiernohorský všedný deň

Čierna Hora ako celok má skoro 1500 obyvateľov a snáď ako prvá obec na Spiši si zaviedla pomenovanie ulíc. Kráčam jednou z hlavných ulíc – Nadvodnou. Je jesenné sychravé počasie, a preto sa obec zdá ako vymretá. Iba občas prefrčí auto, bud' zarapoce traktor. Len pri škole je rušno, počuť pokrikovanie a veselý detský smiech. Práve je prestávka. Klopen na dvere zborovne, kde učitelia dopíjajú raňajšie kávy a čaje. O chvíli ich čaká ďalšia vyučovacia hodina, počas ktorej odovzdajú žiakom nové vedomosti. Pani riaditeľka Ewa Dudziaková chváli svojich žiakov, že sú trpežliví a predovšetkým snaživí. V škole sa ich učí 124, značný počet má rómsky pôvod. Popri ruštine sa na škole žiaci učia slovenčinu a angličtinu. Ako nám povedala riaditeľka, za vyučovanie angličtiny musia rodičia zaplatiť. Za pol roka je to 900 tisíc zlých. Napriek tomu záujemci nechýbajú. Mnohí sa totiž nazdávajú, že angličtina je vizitkou do budúcnosti. Slovenčinu na tejto škole vyučuje Mária Mlynarčíková, pôvodom z Kacvínna, ktorá má pod opaterou 28 žiakov. Časť z nich sa ju učí povinne a časť nepovinne, po tri hodiny týždenne. Bolo by dobre, aby sa ich počet zvýšil. To však závisí od rodičov, ktorí by sa nemali dávať presvedčovať, ale sami od seba by mali zapísť svoje deti na hodiny materčiny. Keďže žijú na pohraničí, znalosť slovenčiny sa im veľmi zádruží. Možno dokonca viac ako angličtiny.

Posedenie u richtára

U richtára Františka Mlynarčíka sa v podstate dvere nezatvárajú. Je práve čas poslednej

splátky pozemkovej dane. Jej vyberanie patrí k povinnostiam každého richtára. On reprezentuje obec navonok, bráni záujmy obyvateľov pred gminnými úradmi, ale zároveň aj reprezentuje gminu pred obyvateľmi. Richtár musí byť teda obratným diplomatom. Podľa čiernohorského richtára Františka Mlynarčíka, pozemková daň nie je príliš vysoká, najmä od tedy, keď Sejm predošej kadencie zaviedol vyrubovanie podľa triedy a kvality pôdy. V Čiernej Hore sú pôdy 4. až 6. triedy, od ktorých nemôžno očakávať veľkú úrodu, najmä keď je sucho, ako v minulom roku. Na niektorých gazdovstvách začala chýbať do konca pitná voda.

– Pri vyberaní pozemkovej dane nemám väčšie problémy – zdôveruje sa nám richtár František Mlynarčík. – Sú však v našej obci rolníci, ktorí majú pozemky v takzvanom spolku. Je to spolu 18 hektárov natoľko rozdrobených, že je veľmi ľahko vybrať daň. Vedľie niektorí majú zaplatiť symbolické dva tisíce. Podľa mňa by bolo najlepšie, keby sa majitelia dohodli na predaji – jeden druhému.

Čierna Hora sa stále mení

Uplynulo už takmer päť rokov, od kedy dosť pravidelné navštievujem túto spišskú obec. Môžem teda konštatovať, že sa tu veľa zmenilo. Samozrejme na lepšie. Zmizli staré problémy, avšak na ich miesto pribudli nové, taktiež ľahko riešiteľné. V Živote sme veľkákrát písali o neschodnej ceste spájajúcej obidve časti obce. Pre Čiernohorcov to bola ozajstná kalvária. Problém – k všeobecnej spokojnosti obyvateľov – bol konečne vyriešený. Asfaltová cesta je sice úzka, že dva autobusy, alebo nákladné autá len ľahko prejdú okolo seba, ale všetkým uľahčila život. V minulom roku Gminný úrad v Bukowine Tatranskej dal aj v oboch častiach obce vysafaltovať najviac zničené úseky cesty. Stalo to bukovinskú gminu takmer 392 miliónov zlých.

Pre zaujímavosť uvedme, že obec mala jednu hasičskú zbrojnicu, ktorá sa nachádzala v časti ležiacej pri Jurgove, čo z bezpečnostných dôvodov bolo veľmi nevhodné (prednádavnom založili v nej nové okná). Preto v druhej časti (od Tribša) už dávnejšie začali budovať vlastnú zbrojnicu. Výstavba ešte nie je ukončená, aj keď trvá takmer 12 rokov.

... vyrastá nová súperka v druhej časti obce (stav z r. 1992)

VERNÝ KRAJANSKÉMU HNUTIU

Medzi našich veľmi aktívnych krajanov patrí Štefan Karlák z Jablonky. Skoro každú stredu ho možno stretnúť v klubovni MS KSSČaS v Jablonke, kde si rád posedí a porozpráva sa s krajanmi. Patrí k organizátorom slovenskej sv. omše v tamojšom kostole a činne sa podieľa na práci Spolku sv. Vojtecha, miestneho odboru Maticy slovenskej a najmä oravského obvodu našej Spoločnosti, kde je členom obvodného výboru. Napriek bližiacej sa sedemdesiatke je veľmi čulý a pôsobí dojmom radosného človeka, ochotného zo všetkých sôl napomáhať krajanskému hnutiu na Orave.

Návrat do minulosti

Dňa 20. augusta 1925 vo Veľkej Lipnici v rodine Karola Karláka, bývalého rakúskeho kanoniera, účastníka 1. sv. vojny a povestnej bitky pri Piave, prišiel na svet syn Štefan. Detstvo a mladosť prežil v rodnej obci. Napriek fažkému položeniu Oravčanov v medzivojnovom období žilo sa im pomere dobre. Otec bol vyhľadávaným murárskym majstrom, dokonca s patričnými papiermi a živnostenským listom, čo v tomto čase bolo veľmi zriedkavé. Mal svoju skupinu a staval ľudom domy a hospodárske budovy na obidvoch stranach štátnej hranice – od Trstenej po Czarny Dunajec.

– Väčšinou sa vtedy stavali drevené domy, no niektorí bohatší gazdovia alebo obchodníci budovali aj murované domy a tie, ako aj maštale, boli stavané na hlinenej malte. Len niektorí si mohli dovoliť kúpiť a doviezť z Rogožníka pálené vápno. Cement všobec neprihádzal do úvahy – spomína Štefan Karlák.

Detstvo ubehlo rýchlo a osobnosť Štefana sa formovala v období, keď sa Orava stala súčasťou Slovenského štátu, čo malo pozitívny vplyv na jeho neskorší jednoznačný národný postoj.

– Otec sa nás snažil vychovať podľa svojej, nezmeniteľnej predstavy. Aj keď bol mnohokrát dlho preč, možno práve preto sa nám v spoločných chvíľach veľa venoval. Z domu som si odnesol slovenské národné presvedčenie a vieri. Otec ma vyučil za murára, čo sa

Čierna Hora patrí hádam medzi prvé obce na Spiši, v ktorých telefonizácia má priam masový charakter. Mnohí obyvatelia si priam nedeli vynachválili tú "zázračnú vecičku". Tí, čo doma nemajú telefón, môžu len lutovať. Všetci ani nemôžu mať, lebo ich nevelká ústredňa zahŕňuje len 200 čísel. Možno v budúcnosti sa ústredňu podarí rozšíriť.

Začalo sa pomaličky stmievať, chýliло sa k noci. Ďakujem pekne hostiteľom i pobérám sa na autobus. Všimol som si ešte, že cesta cez obec bola osvetlená veľmi slabo. Narátal som len tri lampy.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

mi veľmi zišlo. V medzivojnovom období bola u nás iba poľská škola, preto mojím učiteľom slovenčiny bol svätovojtešský kalendár, ktorý sme pravidelne odoberali. Okrem slovenských pesničiek – cirkevných aj svetských, ma naučil aj veľa iného. Jednateľom Spolku sv. Vojtecha vo Veľkej Lipnici bol vtedy tamojší farár Karol Machay. Učitelia v našej škole sa nám v medzivojnovom období snažili silou mocou vtlačiť do hlav domnevý poľský pôvod, čo sa priečilo slovenskému povedomiu našich rodičov. Niektorí Lipničania však tomuto tlaku podľahl. Možno je to zásluhou donekonečna vŕkanej a pri každej priležitosti nanucovanej básne: *Kto ty jesteś, Polak maty...* – pokračuje v spomienkach kr. Karlák.

Musela stačiť večerná škola

Nástup slovenských učiteľov do homooravských škôl spôsobil o.i. aj veľký rozmach ochotníckeho divadla. Slovenské veselohry nacvičovali deti, mládež aj dospelí. Ani vo Veľkej Lipnici nebolo inak. Učiteľ Ernest Kučučka pôsobiaci v škole pri kostole zapojil do ochotníckeho divadla veľa mladých ľudí. Nadaným hercom bol aj Štefan Karlák.

– Najviac sa mi páčila úloha gazdu, ktorý počas páračiek rozhadzoval ženám perie. Bolo vždy veľa smiechu, ľudia tleskali a ja som bol pyšný na svoj výkon.

Na Orave sa zaviedlo večerné doučovanie slovenčiny pre dospejajúcu mládež. – Bolo to veľmi múdre, ved' inak by sme nikdy nespoznali krásu našej materčiny, dejiny Slovenska a jeho kultúru.

Je pochopiteľné, že takýto kurz nemohol nahradíť celú školskú dochádzku, ale mnohým značne pomohol. Hlavne, keď po tzv. oslobodení museli v noci utekať na Slovensko.

Prestrelený kabát

2. svetová vojna dlhý čas Oravu obchádzala. Čo jej však bolo písané, sa stalo. Začiatok roku 1945 priniesol Veľkej Lipnici ozajstnú pohromu. Front namiesto postupu, zastal, a to na 9 týždňov. Veľkolipničania museli opustiť svoje domy a väčšinu tuhej zimy trávili v cudzích domoch a iných obciach. V dedine zostalo len zapári ľudí, z ktorých mnohí tento krok olutovali a niektorí aj zahynuli. Štefan Karlák sa tiež rozhodol neodchádzať z dediny aj napriek jednoznačnému rozkazu. Určitý čas sa skrýval, až ho lapili ruskí vojaci. Ako mnoho iných, stal sa vhodnou silou na kopanie zákopov v krížovom ohni nemeckých a ruských gušometov.

– Prestrelili mi zopárkrát kabát, ale mne sa nič nestalo. Mal som obrovské šťastie. Aj po vojne, keď som s otcom a ešte niekoľkými zbieral z veľkolipnických polí zbrane, nevybuchnuté nálože a miny. Bol som však svedkom

Štefan Karlák pred svojím domom
ničenia a pálenia našej dediny, do ktorej strieľali obe bojujúce strany. Dostalo sa aj poliam a lesom. Ešte aj dnes gulky v stromoch kazia oravské pily. Viem tiež naistia, že na kraji dediny sú dodnes zakopané výbušnosti, ktoré môžu byť nebezpečné. Párkrát som na to upozornil vojakov, no bez výsledku.

Budovali domy a krajanskú organizáciu

Po prechode frontu Veľkolipničanov čaka obrovská práca. Viaceré domy a maštale boli spálené a dobytok vybitý. Pustili sa do práce a postavili dedinu nanovo. Avšak niektorí si našli aj čas na organizovanie krajanského hnutia. Zakladali miestne spolky, organizovali vyučovanie slovenčiny, výlety pre deti na Slovensko a pod. Takým zariadením organizátorom krajanského hnutia na Orave a najmä vo Veľkej Lipnici bol Andrej Cisárik – prvý obvodný predseda Spoločnosti na Orave. Ale ani Štefan Karlák nestál bokom. Aktívne sa zapájal do tejto činnosti a podľa svojich možností pomáhal organizovať Spoločnosť a udržovať slovenské národné povedomie rodákov opäť vystavených poľskému tlaku.

Cisárik bol vzdelaným človekom a dediča si ho veľmi vážili. Bol dušou nášho hnutia a jeho zápal pre slovenskú myšlienku odusevnil aj nás mladších. Organizovali sme rôzne kultúrne podujatia, zábavy a vystúpenia, na rôznych úradoch sme sa dožadovali slovenského jazyka v škole, kostole a vôbec v rejnom živote. Avšak situácia sa vyvíjala v nás neprospech, zvlášť keď sa k moci dostali komunisti a zdalo sa, že nás všetkých pozatárajú. Mnohí zutekali na Slovensko. V päťdesiatych rokoch odišiel z našej dediny aj Andrej Cisárik.

V roku 1958 sa Štefan Karlák oženil s Margitou Helegdovou z Jablonky a tam sa aj presťahoval. Aby zabezpečil život bytie rodine (mal päť detí), chystal sa rôznych zamestnaní, aj mimo domova, napr. v Novej Hute. Najdlhšie pracoval v jablonskej zberi mlieka a materskej škole. Vo voľných chvíľach, ktorých nemal príliš veľa, lebo má aj vyše 6-hektárové gazdovstvo, sa venoval krajanskému hnutiu, ktoré má pre neho veľký význam.

Text a foto: EUGEN MIŠINEC

TEHLIARSKE ELÉGIE

Chvália, ale nepoužívajú

Je zdravšia. Viac vydrží. Hreje. Dobre dýcha. Všetci o nej hudí chválospevy. A predsa... Tí, čo sa pripravujú na stavbu nového domu zabúdajú o jej úžasných vlastnostiach. V provizórnych skladiskách zastrešujú kôpky kvádrov. Tehla celkom mizne zo spišských stavieb. Dôvody? – *S kvádrami to ide rýchlejšie* – hovorí Michal Neupauer z Nedece – *Sú vščie. Netreba toľko malty, piesku a ani ľudí. Hrubú stavbu urobia traja murári za tri dni!*

Hoci Spišiaci často dovážajú kvádre až z okolia Nového Sącza, alebo Krakova, vyjdú ich lacnejšie. Tehelne boli vždy na mieste. Patrili k obrazu spišskej krajiny tak ako vyhne, mlyny, či pisy. Je ich čoraz menej. Miznú, ako keby ich spaloval neviditeľný požiar.

Grófska tehelňa

– *Bum, bum, na bubon, dáva sa všetkým na známost, že maďarská vláda a nás milostivý pán veľkomožný, gróf Šalamún, nariadiuji, že od tejto chvíle sa v našej obci Nedeci len murované domy stavať budú a každý, kto tohto rozkazu neposlúchne, zodpovie sa pred úradmi za tento neuvažený priestopok. Bum, bum, ...* – oznamoval niekedy koncom 19. storočia dedinský bubeník. Vtedajší Nedecania sa takému čudnému nariadeniu vôbec nedivili, v r. 1896 sa totiž vypálila takmer celá, vtedy ešte drevená dedina.

Pod dohľadom grófa začali horúčkovité práce. Najprv svetlo sveta uzrela tehelňa. Pán veľkomožný vybral hneď šiestich pracovníkov a jedného dozoru.

– *Nemali role, gazdovstva, chudobní boli* – tvrdí Michal Neupauer. – *Každej práce sa chytali.*

U grófa Šalamúna zakúsili tvrdú drinu. Hustú hlinitú masu museli miešať vlastnými nohami, potom ju ukladali do drevených formičiek a sušili na brehu dravej rieky. Sami museli postaviť pec na vypalovanie a sami zvážali na fúrikoch drevo. Vyhľadnutý oheň stále pýtal ještia a oni nie a nie ho zasýti. Vládla tu ponurá magická atmosféra, ako keby sa pri tomto čudnom remesle, ktoré spája dva živly, zem a oheň, zúčastňovali tajomné alchymistické sily.

Tehliarska pec zvnútra

Vtedajší dom sa postavil z 5 tisícok tehál. Išlo to pomalšie, ručná práca bola zdihavá a tehly vážili dvakrát viac. Keď tehliari nemali zákazníkov, vypomáhali pri zámku.

V Jurgove "Do boru"

V Jurgove ničivý požiar "zjedol" 90 domov o 50 rokov skôr. Aj tam po tragédii našli dedinčania svoju hlinu.

– *Ležala na východ od Jurgova* – tvrdí Jozef Vojtas. – *"Do boru" – tak sme volali to miesto.*

Dodnes vidno zasypané jamy. Jozef Vojtas sa ešte pamäta, ako sa v nich hlinu tlačila nohami a potom ukladala do drevených foriem. Vtedy v poli dymila nejedna pec, kde sa súrové tehly páliili po usušení.

– *Boli vychýrení majstri, ktorí to vedeli robiť* – uznanivo vysvetluje J. Vojtas.

Drevo najdlhšie v Kacvíne

Drevené domy snaď najdlhšie vydržali v Kacvíne. – *Ešte pred 30. rokmi bolo v celej dedine iba okolo 30 tehlových a kamenných domov* – spomína si Jozef Špermoga. Dávnejšie chýbala dokonca aj podmurovka. Kacvínčania obkladali domy čečinou, aby ich lepšie zabezpečili pred treskicou zimou. Ale aj oni našli svoju tehliarsku zem. Dnes po nej už nezostalo ani stopy, na mieste bývalej polnej tehelne stojí niekoľko stavieb firmy Gaspol.

– *U nás dobrej hliny nikdy nebolo* – hovorí Jozef Špermoga. – *Vždy mala modrástú farbu. A najlepšia je žltá. Naša pri vypálovaní často pukala, pretože bola mastná. Dobrá hлина na výše nesmie obsahovať kamene, lebo sa zle reže.*

Zogaty

V kacvínskej tehelni už hlinu nemiešali nohami, ale v miešačke. Na druhej strane čakal drôt, ktorý pás hliny rezal na malé tehly. Tie sa potom v závislosti od vlhkosti vzdachu museli sušiť mesiac až dva. Kacvínčania z nich stavali pec, ktorú v priereze predelovali akéosi kanáliky, kde sa ukladalo drevo. Obkladovali ich tehly, ktoré sa zasypávali drobným uhlím. Zvonka sa pec obila doskami, aby sa vypálilo všetko bez zvyšku. Potom sa celá zasypala na dva metre zemou. Po "kacvínsky" sa takéto pece volali zogaty.

Súkromná tehelňa vo Fridmane

Niekto si spolu s tehliami hneď vypálili aj vápno. Kameň nebolo treba hľadať ďaleko, vedľ falštske Zelené skalky sú zbudované z čistého bieleho vápenca, podobne ako celé Spišské Pieniny. V peci skaly priležitostne tehliari kládli najbližšie k ohňu, tehly dookola. Keď sa celá pec vypálila, hasili vápno v drevených kadiach a potom vyliali do vopred vykopanej jamy.

– *Bieda bola bez takého vápna* – hovorí Jozef Špermoga. – *Práškové nie je také dobré.*

– *Výborne vápno robili v Šafaroch, ale aj tam vápenku zlikvidovali* – hovorí Michal Neupauer. – *Teraz sa všade práca zlahačila a nikto to nechce robiť.*

Z miesta na miesto

Samovýroba tehál nefungovala len v Kacvíne. V 60. rokoch sa ľažko zháral stavebný materiál, bol treba cestovať po celom Poľsku. – *Vtedy už neboli stále tehelne* – spomína si Michal Neupauer.

Mnohí si brali hlinu z nivy Dunajca a potom ju prevážali na iné miesto. Požičali si tehliarske miešačky, a keď počet kusov dosiahol 15 tisíc (toliko bolo treba na jeden dom), putovali stroje do ďalších rúk.

Z niekdajšej hojne rozšírenej malovýroby dnes zostali už iba nepatrne úlomky. Zanikla štátna tehelňa v Novom Targu, ostali iba súkromné – na Spiši jediná vo Fridmane, v blízkom okolí ešte v Maniowách a pri Novom Targu.

Vráti sa, nevráti?

Fridmanská tehelňa leží za obcou, na riečnych nánosoch Dunajca, z ktorých si tehliari "odhryzli" už svoje. Žltá farba svedčí o kvalite hliny. Za dlhou tajomnou pecou sa vršia kopy žltých tehál v zastrešenej sušiarni, ale aj hojné červenkasté vršky z ich vypálených následovníčok. Niet vari zákazníkov? Tehla už nie je potrebňá?

– *Nikto sa bez nej nezaoblie* – tvrdí Michal Neupauer z Nedece. – *Používa sa na komínky, pece a krby* – dodáva Anna Špermogová z Kacvína. – *Viac vydrží, je lepšia. Dávnejšie sa z nej stavali aj pivnice. A kuchynskú pec má predsa každý dom.*

Tehla. Vráti sa, nevráti? Možno v budúnosti sa viac docenia jej zdravé účinky, prírodný pôvod. Možno sa zjednoduší výrobný postup, možno na Spiši znova pribudne v provizórnych skladiskách, možno si ju znova začnú vŕsiať tí, čo sa pripravujú na stavbu nového domu...

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

Z DEJÍN PODVLKA

Zo štúdie Štefana Šmiheľa, podvlčianskeho farára, sme sa v predchádzajúcim čísle dozvedeli, kto a kedy sa usadil na území Oravy v 13.-16. storočí.

Boli to o.i. poddaní oravského zemepána Juraja Thurzu so svojím richtárom Felixom Vlčkom. Vieme už, že v prvých rokoch zakladania osady boli oslobodení od povinnosti odvádzania daní zemepánovi, ale aj napriek tomu bol ich život veľmi ťažký. Začínali od klčovania lesa a prípravy pôdy pre pestovanie poľnohospodárskych plodín.

Po 16 rokoch "lehoty" – prišli dane, poplatky a robota na panskom. Postavenie poddaných v Uhorsku sa rovnalo temer otroctvu. Sedliaci boli pripútaní k jednému pánovi a na jedno miesto. Nesmeli sa stahovať, dokonca ani zemepán im na to nemohol vydať povolenie. Zaplatil by za to stratou majetku. Zákony boli veľmi prísné. Život sedliakov sa ešte zhoršil po porážke Dóžovho povstania v roku 1514. Odvádzali deviatky a desiatky – dežmy zo všetkého, čo sa im urodilo a dochovalo na dvore. Museli tiež prispievať na kráľovský dvor, ako aj na prsležitostné udalosti u svojich pánov.

Za nedodržanie povinností, alebo zbehnutie z panského, hrozil dereš alebo kastrácia. Ľudia však v období neúrody a veľkého hladu podstupovali aj takéto riziko.

Mrzuté roky

Kronikári takto nazývajú roky 1715–1716, keď boli neobyčajne chladné letá. Š. Šmihel vo svojej práci uvádza, že dokonca v júli padal sneh a mrzlo. V septembri 1716 ľadovec zničil celú ešte nedozretú úrodu. Z toho, čo zostało – hlavne zelený ovoš, si ľudia narobili sečku a z nej piekli čosi ako chlieb. Z takejto stravy sa onedlho začali šíriť rôzne choroby, z ktorých najviac hromadných obetí si odnesla úplavica. Od nedostatku krmiva hynul aj dobytok. V týchto najhorších rokoch z Oravy poutevalo veľa ľudí – na severe do Poľska a na juhu na Dolnú zem.

Vráťme sa však do predchádzajúcich storočí.

Poddanské povinnosti,

ktoré mali sedliaci voči svojmu pánovi, boli vo všeobecnosti určené v zakladacích listinách a podrobnejšie v urbároch a daňových súpisoch. Š. Šmihel ich uvádza na základe materiálov Štátneho oblastného archívu v Bytči a príspevkov J. Kohúta v Slovenskom letopise.

Z daňového súpisu Oravského panstva vyplýva:

Rok 1580 – Ondrejovské Dolné nič neodvzdáva, lebo sa buduje;

Rok 1588 – poddaní z Ondrejova sú oslobođeni od všetkých dávok a robôt, lebo si stavajú domy v hustých lesoch;

Rok 1598 – Veľké Ondrejovské má 20 domov;

Rok 1599 – Veľké Ondrejovské platí daň 30 florenov a 10 denárov;

Rok 1604 – vo Veľkom Ondrejovskom poplatku podlieha 15 domov, ktoré platia po 2 floreny;

V roku 1613 zemepán J. Thurzo ustanovil nové dane a dávky. Z doterajších 12 uhorských florenov sa poplatok zvyšuje na 15 florenov a Vlček musí odvádzať daň za 19 osadníkov. Okrem toho musia každoročne príť do Jablonky 3 kláty dreva za to, že sa tam krstia a sobášia. Za každý pohreb musia priniesť obvyklé dary. Z oviec každú dvadsaťtu. Ďalej za celú osadu jedného vykľmeneného vola, 19 kapúnov, 38 silepok, 19 husí, 200 vajec, 19 jarabíc, 38 viazaníc ľanu .... ročne. Presný dátum ustanovenia – 18. júl 1613 roku Pána, na hrade Orava.

Martin Vlček bez mužského potomka

Ako vieme šoltýstvo so všetkými výsadami bolo v tomto období dedičné. Ale situáciu, aká nastala vo Veľkom Ondrejovskom, bolo treba zvlášť riešiť. J. Thurzo preto 17. marca 1615 vydal dekrét, v ktorom podvlčianske šoltýstvo po nebohom Martinovi Vlčovi previedol na jeho zaťa tiež Martina Vlčku. Okrem toho je v dekréte zaznamenané, že nebohy M. Vlček si šoltýstvo lípil za 150 florenov. Nový šoltýs a všetci jeho ďalší mužskí potomkovia dedia tento úrad za podmienok, že budú každoročne dovážať soľ a víno, odovzdávať dvoch jariabkov, za mlyn vykľmeneného brava, alebo 5 florenov ... a budú plniť mnoho iných povinností, ako napr. – povstaniu ozbrojení do boja, ak to bude potrebné.

To je len časť toho, čo museli odvádzať sedliaci, lebo každý nový dekrét nerušil platnosť starého a čo bolo uložené predtým, aj nadálej platilo.

V osade pod Vlčkom dochádza v tomto roku k ďalšej významnej udalosti. V prítomnosti "vybraných a vznešených" boli prvýkrát vytýčené chotáre hranice osady. V práci Š. Šmiheľa nájdeme citát originálu listiny, ktorý bol v latinčine, ale stať o hraniciach v jazyku zrozumiteľným pre ľudí neučených. Zaujímavá je zmienka o Slovenskej ceste, ktorá viedla cez osadu, čo nepriamo dokazuje, že vytýčovaný chotár bol považovaný za slovenské územie:

– ... a od Czernej Oravy k strane polnocni wedle chotara Kulizkoveho hore po Slovensku cestu k Bubenskej polane...

Bola tiež určená hranica, pokiaľ môžu osadníci rúbať les, aby sa nestalo, že dedina zostane bez dreva.

Š. Šmihel sa ešte vracia k dovozu soli a vína, čo patrilo k povinnostiam podvlčianskeho šoltýstva. Bola to jedna z najťažších povinností, lebo soľ sa vozila z Wieliczky a víno z južného Uhorska. Okrem vozov, koní a pohoničov boli potrební aj ochrancovia proti zbojníkom. Dovezený tovar mali právo rozpredávať poddaným len zámockí úradníci.

Z urbára Oravského panstva

V osade Oravka pod Vlčkom je v r. 1619 18 valašských sedliakov a zvyšná 19. rala prípadlá fare. Každý sedliak platí ročne 15 florenov. Urbárne záznamy sú písané po latinsky a sú k nim pripojené už spomínané inštrukcie, ako dávať pozor, aby sa na zámok nedostali cudzí ľudia, zvlášť Poliaci.

Ďalej sa z urbára dozvedáme, že o sedem rokoch neskôr šoltýs M. Vlček obsadił 2 sedliacke rale, má dvoch sedliakov a mlyn. Na svojej zemi môže vysiať 90 lukien zrna a zozbierať 15 vozov sena. Má 4 záhradníkov.

Každá rala bola pomenovaná podľa sedliaka a niektoré názvy sa zachovali až dnes. Najčastejšie sa opakujú mená, ako Bosák, Kozák, Kráľ, Marhevka, Ščurek, Madej, Šiška, Makula, Babinský.

Postupom času, ako sa rodiny rozrástali, rale sa delili na šnúry, ktoré boli pomenované tiež podľa majítela.

Sprac. V. JUCHNIEWICZOVÁ

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho poľského divadelného a filmového herca, v súčasnosti rektor Štátnej vyskej divadelnej školy v Krakove. Mnohokrát vystupoval v televízii. Z jeho filmov môžeme spomenúť napr. Ga Ga, Seksmissa, Wodzirej (Predtanečník), King-sajz.

Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 11/94 sme uviedli snímku Michala Dočolomanského. Knihy vyžrebovali: Katarína Waniczková z Durstina, Jozef Nowak zo Zakopaného a Eva Kantorská z Varšavy.

NAŠI NA BRATISLAVSKEJ UNIVERZITE

Pred niekolkými rokmi som mal možnosť študovať niektoré archívne fondy Univerzity Komenského v Bratislave. Archív Univerzity Komenského, ktorého riaditeľom je známy slovenský historik, prof. Július Bartl, vlastný aj tzv. Matriky doktorov Univerzity Komenského v Bratislavě. Sú to vlastne veľké knihy v kožených obaloch, obsahujúce mená a priezviská jednotlivých absolventov univerzity, ktorí v danom roku získali tituly doktorov. Univerzita viedla tie matriky od svojho vzniku v r. 1919 až do roku 1950. Ako je vidieť už z úradného posmenovania dokumentov, matriky majú čes-

ký názov, čo dokazuje, že univerzita, najmä v počiatcoch obdobia, mala takmer výlučne český profesorský zbor.

Zápis týkajúce sa doktorátov obsahujú nasledujúce latinské rubriky: Nomen, patria (meno, vlast), Natus, die, anni (narodený, dňa, roku), Religionis (náboženstvá), Nomen, patria et status parentum (meno, vlast a postavenie rodičov), Studia peracta et tentamina (absolvované štúdia a skúšky), Doctor in facultate (doktor na fakulte), Promotio et promotor (promócia a promotor), Alia memorata digna (iné pozoruhodné údaje). V prvej rubrike (Nomen, patria) sa uvádzajú

nielen krajina doktora, ale aj názov rodiska. Nájdeme tu – hoci to nevyplýva z názvu rubriky – aj poradové číslo doktorátu. Posledná rubrika (Alia memorata digna) je takmer v každom prípade prázdna. Obsah rubriky je písaný v češtine.

Už letný pohľad na obsah matiek medzičinných dokazuje, že v Bratislave študovalo právo a medicínu obrovský počet Židov z polskej Haliče. Tento jav si iste zaslúži pozornosť historikov, lebo zatiaľ neboli objasnené jeho príčiny.

Pre štúdiu matiek som sa dostal aj k menám našich krajanov zo severného Spiša a hornjej Oravy. Na tomto základe som mohol pripraviť tento súpis našich krajanov – doktorov práva a medicíny na Univerzite Komenského.

Nomen, patria	Natus die annī	Reli- gio- nis	Nomen, patria et sta- tus parentum	Studia peracta et tentamina	Doctor in fa- cultate	Promotio et promotor	Alia, memorata digna
464/19 Jozef Mikuláš Vrchovina, Slo- vensko, Podvilk obec Trstená	6./III. 1885	řím. katol.	Peter Vrchovina, okolný notár, Trstená, Rosalia r. Schlesingerová Zubrohlava	Gymn. v Budapešti, býv. práv. akad. v Košiciach, Univ. v Bratislavě Rig.: I. 27.III.1924 II. 23.IV.1925 III. 27.XI.1925	práv. "doc- tor iuris"	3. prosince 1925 Prof.Dr. Aug. Ráth	
529/84 Štefan Lucky, Slovensko, Jablonka	10./VII. 1903	řím. katol.	Štefan Lucky, okol. notár v Jablonke, r. Trstená, Vilhelmina Székácsová, rod. Turzovka	Gymn. v B. Bystrici, Univ. v Bratislavě Rig. I. 16.VI.1926 II. 3.XII.1925 III. 12.III.1926	práv. "doc- tor iuris"	25. června 1926 Prof.Dr. Aug. Ráth	
883/123 Samu Szinai, Polsko, Kaczvin	25./IX. 1897	izrael.	Szinai Izák, obchodník, rod. Rogožník, Polsko, Regina r. Ungerová rod. Bobrov	Gymn. v Bratislavě, vyuč.reč. maďarská, Univ. obch. v Košicích Rig.: I. 14.III.1929 II. 3.VI.1929 III. prominuto	práv.	14. června 1929 Prof.Dr. Alb. Milota	
1584/149 Vojtěch Miškovič, Polsko, Jurgov	27./II. 1907	ř. kat.	Miškovič Vojtěch, rolník, Maria, r. Bigošová bydl. Jurgov, Polsko	Gymnasium v Levoči Universitas v Bratislavě Rig.: I. 23.VI.1933 II. 24.VI.1932 III. 6.II.1933	práv.	30. června 1933 Prof.Dr. C. Čechrák	
2015/3 Sebastián Čongva, Polsko, Jurgov	7./XII. 1909	ř. kat.	Čongva Sebastián, zemědilec, Maria r. Kurčáková Jurgov	Gymn. v Levoči, Univ. v Bratislavě Rig.: I. 21.V.1931 II. 11.XII.1933 III. 24.IX.1935	práv.	27. září 1935 Prof.Dr. B. Tomša	
2662/217 Alexander Chovanec, Polsko, Podvilk	29./XII. 1914	ř. kat.	Chovanec Karol, Irena r. Sopková, Podvilk	Gymn. v Nižne, Univ. v Bratislavě Rig.: I. 22.VI.1938 II. 22.VI.1937 III. 25.III.1938	práv.	25. června 1938 Prof.Dr. R. Rauscher	
3325/99 František Martincsak, Slovensko, Jurgov	2./IX. 1910	řím. kat.	Andrej Martincsak, Agnesa rod. Vojtasová	Gymn. v Novom Targu, Univ. v Krakove a v Bratislave Reg.: I. 30.X.1937 II. 13.XII.1940 III. 27.III.1941	lekár.	29. marca 1941 Prof.Dr. K. Čársky	
3332/106 Alexander Balara, Slovensko, Fridman	18./III. 1914	řím. kat.	Ján Balara, Maria rod. Iglová Zakamenné	Gymn. v Krakove, Univ. v Krakove a v Bratislave Rig.: I. 30.VI.1936 II. 19.XII.1940 II. 24.IV.1942	lekár.	26. apríla 1941 Prof.Dr. K. Čársky	
3577/151 Ervin Ignác Pass, Slovensko, Jablonka	22./XI. 1914	řím. kat.	Ignác Pass, Johanna rod. Sýkorová, Jablonka	Gymn. v Novom Targu, Univ. v Bratislave Rig.: I. 29.III.1941 II. 8.XI.1941 III. 27.VI.1942	práv.	1. júla 1942 Prof.Dr. Ľ. Knapk	
33 „ r. 43/44 Alojz Pavlák, Chyžné, okr. Trstená	27./IX. 1906	R. kat.	+ Ján Pavlák + J. Maria rod. Machayová	Gymn. v Gorliczach, býv. Poľsko Univ. Rigorosa: . / .	lekár.	18. decembra 1943 Prof.Dr. Ján Fridrichovský	

210 r.43/44 Ján Laciak, Slovensko, Chyžné, okr. Trstená	10.I. 1919	Rím. kat.	Štefan Laciak, Katarína rod. Janiaková	Gymn. v Novom Targu, Univ. v Krátkove a v Bratislave Rig.: I. 12.III.1941	lekár.	30. júna 1944 Prof.Dr. Ján Fridrichovský	
231 r.48/49 Vojtech Anton Silan, Československo, Jurgov	27.VIII. 1917	r. k.	Ján Silan, roľník Anna r. Bigirz	Gymn. Varšava, Univ. v Bratislave Rig.:	právnická	18. júna 1949 Prof.Dr. Kizlink	

PRAMENE: *Matriky doktorov University Komenského v Bratislavě 1919–1930, pagina 102, 115, 191; 1931/32–1937/38, pagina 71, 162, 294; 1938/39–1948/49, pagina 127, 129, 179, 223, 258, 458.*

Z 12 doktorov narodených na Spiši a Orave boli deviatí autentickí Spišiaci resp. Oravci. Troch (Vrchovina, Lucký, Szinai) s Oravou či Spišom spája len miesto narodenia. Piati doktori pochádzali zo Spiša, štyria z Oravy. Krajania získali celkove päť doktorských titulov v oblasti práva a štyri medicíny. Zo Spiša boli traja právniči a dva lekári, z Oravy dva právniči a dva lekári. Z deviatich krajanských doktorov až štyria pochádzali z Jurgova (traja právniči a jeden lekár).

Niet pochybnosti, že ide o veľmi malý počet našich rodákov, ktorí získali doktoraty v období od 30. júna 1933 do 18. júna 1949. Nesmieme však zabúdať, že štát nedával štipendiá. Teda študovať mohli len tí, ktorých rodičia boli v stave – často aj za pomocí širšej rodiny – znášať farču školného, ubytovania, stravovania, cestovania, ošatenia a pod.

Zo záznamov matriky vysvitá, že napr. jurogovský rodák, dr. František Martinčák, študoval na gymnáziu v Novom Targu a potom na Lekárskej fakulte Jagelovskej univerzity v Krakove. Na bratislavskú fakultu prestúpil po vypuknutí druhej svetovej vojny, keď Nemecko obsadilo Poľsko. Podrobnej životopis dr. Martinčáka uverejnil nedávno v polštine dr. Krzysztof Brožek.¹

Opravu si žiada správa uverejnená dvakrát v poľských periodikách², týkajúca sa môjho strýca dr. Sebastiána Čongvu. Eva Orlofová cituje vo svojej práci rukopisný materiál Witolda Mileského: "Tak ostatnio wyciągnął (Alojz Miškovič – pozn. J.Č.) miego, zdolnego i dobrego Sobka Ciągwę z Jurgowa, którego namówił, żeby z siódmej klasy gimnazjum w Nowym Targu przeniósł się do Lewoczy. Gdy tam skończył gimnazjum, Ciągwa, zmieniwszy pisownię na Čongva, zapisał się na prawo w Bratysławie, gdzie je zapewne ukonczy. (...) Chłopiec sam jeszcze uważa się mimo wpływu kolegów – Słowaków, za Polaka a to dzięki przebywaniu przeważnie w towarzystwie Wojtka Miškowicza i Michała Cekowskiego – tak samo jak on, studiujących prawo, obu świadomych Polaków."³

Strýc nikdy neštudoval na novotarskom gymnáziu, preto jeho meno nikto nenájde v zoznamoch žiakov tejto školy. Keby tak bolo, iste by to dosvedčila aj bratislavská Matrika doktorov, ako je to v prípade dr. Františka Martinčáka. Sebastian Čongva odišiel z jurogovskej základnej školy priamo do Levoče, kde roku 1929 maturoval. Nie je tiež pravdou, že si

poslovenčil meno. Práve naopak, vrátil sa k pôvodnému, keďže v jurogovskej matrike narodených je zapísaný ako Čongva. Až potom – v poľskej základnej škole – mu podľa polonizačných zákonov popoľštili meno na Ciągwa. Preto bolo prirodzené, že sa neskôr vrátil k slovenskej pôvodine. Napokon nie je pravdou, že volbu štúdia vdačil strýc profesorovi Alojzovi Miškovičovi. Slovenské národné poviedomie bolo v rodine Čongvovcov samozrejmosťou, čo môj starý otec – taktiež Sebastian Čongva – dosvedčil aj trojmesačnou dočasnovou väzbou v Novom Targu, spolu so 60 obyvateľmi Jurgova, ktorých upodozrievali z protipoľskej vzbury v októbri 1922.

V zozname absolventov bratislavskej lekárskej fakulty je aj dr. Alexander Balara z Fridmana, brat nedávno zosnulého Michala Balara. Je preto trápne, že T.M. Trajdos veľmi opatrné vynecháva tento údaj v úvodoch publikácií Michala Balara. Vieme to pochopiť, ved písť o tom, že dva Michalovi bratia boli Slováci, by narušilo základnú tézu T.M. Trajdosu, že na Spiši, teda aj vo Fridmane, žijú len Poliaci.

Po štúdiách na novotarskom gymnáziu a na Jagelovskej univerzite prišli do Bratislavu dva Oravci: medik Ján Laciak z Chyžného a právnik Ervin Pass z Jablonky. V písomnostiach prof. Alojza Miškoviča v Slovenskom národnom archíve v Bratislave som našiel zaujímavý dokument týkajúci sa spomínaných Oravcov. V liste z 11. októbra 1939 študenti prosili profesora o štipendium slovenskej vlády. Uvádzam ho v plnom znení:

Przewielebny Księże Profesorze!

Korzystając z adresu, który Przewielebny Ksiądz Profesor raczył nam zostawić, zwracamy się z gorącą prośbą o poinformowanie nas w sprawie studiów uniwersyteckich.

Rząd polski udzielał nam stypendia po 600 zł rocznie i mieścił nas. Dotychczas studiowaliśmy w Krakowie i chcielibyśmy tam je dokończyć. Jako powód Jan Łaciak podaje, że chciałby dokończyć studia teoretyczne medycyny, które trwają dwa lata a następnie przejść się na Uniwersytet do Bratysawy.

Pass Erwin zaś, jako powód podaje, że chciałby dokończyć studia prawnicze w Krakowie (jestem na III-im roku) a następnie nostryfikować dyplom.

Wobec tego prosimy Przewielebnego Księży Profesora, czy nie zechciałby zająć się tą

sprawą i wystarać się o podobne stypendia u Rządu Słowackiego i paszportu na studia.

Z głębokim szacunkiem i poważaniem

<i>Jan Łaciak</i>	<i>Pass Erwin</i>
<i>Stud. med.</i>	<i>stud. Prawa</i>
<i>Chyżneha Orawie</i>	<i>Jablonka Orawska</i>
<i>184</i>	<i>Nr. 399</i>

Jablonka na Orawie, dn. 11.X.1939 r.

Z priložených excerptov z Matík doktorov vysvitá, že Ervin Ignác Pass získal v Bratislave titul doktora práv 1. júla 1942 a jeho oravský krajan Ján Laciak – doktorát medicíny 30. júna 1944.

Profesor Alojz Miškovič bol slovenskou vládou menovaný za predsedu Stáleho výboru pre starostlivosť o oslobodený Spiš a Oravu. Výbor a predovšetkým jeho predseda rozhoľoval o otázkach štúdia na stredných a vysokých školách. Je preto isté, aj keď nemáme na to ďalšie dôkazy, že uvedení oravskí študenti dostali štipendiá vďaka profesorovi Miškovičovi.

Slovenské archívne fondy dokazujú, že prof. Miškovič pomáhal Poliakom počas druhej svetovej vojny nielen v oblasti školstva, ale aj vybavovaním zamestnania na Slovensku. Žiaľ, tieto pramene nepoznajú – alebo skôr nechcú poznáť – autori poľských tendenčných publikácií, ktorí bez akéhokoľvek dokazovania predstavujú profesora ako poliakozrúta a slovenského šovinistu.

S potešením treba zaznamenať vzácnu výnimku. Ide o názor profesora Józefa Tischnera, ktorý napsal: *Pozostawił również po sobie uczniów, którzy go szczerze szanują. Myślę, że był dobrym profesorem. W końcu także dobrym człowiekiem⁴.*

JOZEF ČONGVA

POZNÁMKY:

1. K. Brožek: Franciszek Martinczak (1910–1988) – lekarz i historyk medycyny. "Prace Pienińskie", tom 6, Szczawnica 1994, s. 52–57.
2. E. Odof: Jeszcze raz o trudnych problemach pogranicza. "Prace Pienińskie", z. 3, 1991, s. 73–76; "Na Spiszu", nr 5/14, maj 1992, s. 1, 5.
3. E. Odof: op. cit., "Na Spiszu", nr 5/14, maj 1992, s. 5.
4. Slovenský národný archív v Bratislave, fond: Alojz Miškovič, krabica 1, inv. č. 24.
5. Kuszenie kleryka Tischnera. "Magazyn Gazety", nr 12, 21 maja 1993, s. 6.

KAREL POLÁČEK

HRÁČI

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Tak jsme si ani nezavádili a již jsme se ubírali jako vojenopleny do moskalské země a tam nám veleli, abychom pracovali. Bylo to lepší, než v austrijské vojně, než Čech je k dluhu, ale nerad dělá vojenské vopičky, které k ničemu nejsou. Já jsem přišel k jednomu mužíkovi, dost bohatému, jmenoval se, počkejte... Sidor Ivanovič Kobylenko, měl jsem se dobré, jídla dost, pil jsem samohonku, to je moskalská kořalka, a kouřil machorku. I báryšny byly, s těmi jsme večer guljali, na harmoniku hráli a sěmočka louskali. Ruská řeč je moc podobná naši, jenom židům se říká livrej, pes sabáka a meruňky nazývají brkosy. Rusové jsou národ dobrý, jenom když se ožerou, pak mláti do zubů, a to je často. Dobře mi tam bylo, jenom se mi stýskalo, vždyť ani zahrát si člověk nemohl. Karty jsem na frontě ztratil a Rusové hrají ty svoje moskalské hry, jako duraka, což je hloupá hra, asi jako černý Petr, a ve městě hrají vint, který je tak něco mezi ferblem a bulkou. Jiný kraj, jiný zvyk.

Najednou přišla zpráva, že se naši šikují, české vojsko se formuje a přišli k nám na dřevnu vyslanci, kteří zvali do legií. Tu zprávu jsem uvítal s radostí, neboť mi tu byl hloupý a já chodil od ničeho k ničemu. Pak jsem chtěl domů, živnost jsem měl, ženu pořádnou a kluka a tady jejich tata dělá nádeník, na hlavě má furažku a místo kabátu přepásanou rubašku. Kdyby mne tak viděli... Hrozný stesk mne zavalil. Domů chci; a když to nepůjde po dobrém, tak se zbraní v ruce. Tak jsem se dal zase na vojnu...

21 Cesta kolem světa v mariáši

Bylo to v roce sedmnáctém, když jsem přišel do Pirjatina, poblíže města Kyjeva, a tam jsem byl přidělen k šestému, teda hanáckému pluku. Vojna byla mísma, taborová, jenom na karauly se chodilo a čas od času držela se služba děžumých, což je jako naše tagáři.

Tam tedy v tom Pirjatinu jsem poznal nějakého Vendelína Boudu, který byl pekařský od Prostějova a Hamzu Josefa, kterého přezdívali Izvozčík, protože měl kočárové nohy. Bouda měl staré památečné karty po tatínkovi; a tu chválu mu musím vzdát, že hrál andělsky. Zato Izvozčík byl kolikrát popleta. Moc se vytahoval a flekoval bez přičiny.

Zatímco jsme prohrávali, děly se v Rossii veliké věci. Národ si došel na cara-hosudara a povídá: – Není už tebe třeba, báfuško. Sami, – povídají, – si svoje věci budem spravovat. – A od té chvíle hraje po celé Rusi muzika, národ

se prochází městem a zpívá Marscillaisu. Mítink stříhá mítink, řečí je všude houf, někteří volají – Vojnu až do vítězného konce! – jiní zase – Mír a chleba! – Tak se národ rozdvojil.

Tenkrát jsme byli velmi bohatí. Jej Bohu, my měli peněz! Byly romanovské rublišky i austrijské úplavice, maličké kerenky, ukrajinské karbovance, které vydával nějaký hejtman Skoropadskij, vot germánská stvůra. Takový betl tenkráte, milí páновé moji, stál buď jeden romanovský nebo dva karbovance, či deset kerenek. Takový byl počet.

Charašó. V ten čas byla velká úroda betlů. Pamatuju se, že jsme tenkrát vyřídili Izvozčíka. Měl on vám sedm zelených bez devítky, k tomu spodka kulového, kterým nesl, a sedmu a osmu červenou. Libý betl to na pohled. Jářku: – Flek! – On: – Cože? To se točím! – Vendelín ani nemrkl a volá: – Tutti! – Izvozčík, velká chlouba, viděl kolem sebe houf kibiců a točí se ještě jednou. V tom velkém rozjaření zapomněl, že má vynášet od té barvy, co má septimra, a nesl spodkem. Já zatkly, otočil zelené a už tam byl.

Chápete, že se tvářil kysele, když zpod blízky tahal balíček červeňoučkých, aby poplatil. Nadal nám do basáků, chuligánů a čertů pruhovaných. Povídám: – Nenadávej, Josef, nebo tě pohladím, až políbím ruskou zemi. – Na ta slova zmlkl, zamíchal a rozdal karty.

Naše hra byla přerušena zprávou, že se Germáni na nás tlačí. Odložili jsme karty, vzali vintovky a odebrali se k Bachmači, což jest takové menší město. Tam jsme natřeli Germánům žaket. To bylo v březnu měsíci.

Od té doby nebylo pokoje a nebylo. Naložili nás do těplušek a vezli k Uralu. Na cestě až na Ural padal mně bídný list. Nepřejte si tu šerednou kartu vidět. Jdu na stovku – koupím dvě plonkové desítky, jdu na betlu, koupím dva krále, čubčí syny. No, karta, až se jednomu zle dělalo.

Ural! To máte takové kopečky nevysoké, porostlé smrčinami a břízkami. Vzpomněl jsem si na Beskydy a píchlo mě u srdece. Copak naši dělají, ani nevěděl, že se tata fláká po všechn sakramencích.

Tam na Urale je velký kámen a na něm na jedné straně nápis Evropa a na druhé Asie. Byl měsíc květen, všude zeleno a teply větrík ševelil. Na pažit jsme usedli všechni tři, já s Hamzou Josefem v Evropě a Bouda Vendelín sedl si do Asie. Rozdali jsme karty. Jednou zvítězila Asie proti spojené Evropě, jindy zas Evropa vtrhla do Asie, aby tam poplenila kartu. Budíž zaznamenáno, že tam na Urale jsem vyhrál třikrát dvě sedmy... Bohužel museli jsme záhy zanechat hry, nebo jsme vyrhl proti Čeljabinskú, tam je takové nádraží, jako příkladně v Holešově, obsadili nádraží a sebrali houf krasnoarmejců.

Já vím, pánové, nebudu líčit, jak jsme táhli na Mariánovku, jak jsme ji zabrali, a potom se vrátili do Čeljabinska: jak potom jsme vyrhl na Jekatěrinburk a krutě tam bojovali. Tehdy nebylo klidu a pokoje... Ale jakmile jsme si svou věc vyřídili, pak jsme se zase vrátili k působení.

Jeli jsme sibiřskou dráhou na východ. Ani byste si nepředstavili, jak je svět veliký. Jedeš dnem i nocí, pořád rovina jako mlat, stepi nepřehledné, které obývá veliký pták, jménem drop. Je plachý a těžko se k němu přiblížit. A národ je tu pomšchaný Šikmookými Mongolci, i jména stanic jsou taková podivná, jako by maďarská: Šalja, Šamari, Kungur, Kordon, Razjezi... Nevyslovíš, spíše jazyk polámeš...

Posledně jsme bojovali u Molebského závodu; pak už bylo po všem a my v klidu a pořádku ubírali jsme se po sibiřské dráze na východ. Tamhle v Tomsku poznali jsme nějakého Šimandla, byl mladší unterořícer, v civilu byl kočím u nějakého koňalečníka na Mělníku. Povídá: – Bratři, vemte mne k sobě, já si vámi hodím; já mám karbanickou universitu. – Beze všeho; ukaž, co umíš.

On tedy s námi válčil, byl takový zádušný a takové myšlenky pronášel: – Čím je karta lepší, tím je to lepší, jak říkával starý Kauders ve Voticích. – A nad špatným listem se utěšoval: – Lepší špatná, než vůbec žádná.

Musím říci, že od Tomská do Irkutska měl jsem náramné štěstí na stovky. Boží požehnání se rozprostřelo nad mojí kartou, až se všechni divili. Oplýval jsem majetkem a v Irkutsku dělky rozchazoval. Avšak moje štěstí nemělo dlouhého trvání. V městě Čítě, která leží už v Mandžurii, jsem urazil kartu. Měl jsem jít na dvě sedmy, ale pro nejvyšší. A to se nemá. Když už válčíš, dej se do toho jaksepátky.

Potrestal mně bůh karbanu za moji malomyšlost a já od té chvíle neměl štěstí v podnikání. V Charbinu na nádraží uviděl jsem žida, co tam prodával vojínům i civilistům bulky a malvu. Volám na něho: – Prohrál jsem flekovanou červenou sedmu.

V tom Charbině ztratili jsme Šimandla. Uviděl tam nějakou báryšnu, hned byl v jednom plameni jako stoh, očenil se a milou Tamaru si odvezl domů. Teď, jak slýchám, si vlasy rve, co to provedl. Neboť ona je nějaká jurodivá, jak Rusky bývají, a milému bratu Šimandlovi dělá těžkou vojnu. Inu je to osud člověka.

Kde jsem to přestal? Jo, u té flekované červené sedmy. Tak dále. Když jsem se šínili k Vladivostoku, vzešlo mi slunko slávy. Ani byste nevěděli, že na tomto úseku jsem zvítězil sedm duchů. Těsně před Vladivostokem stala se náramná švanda. Izvozčík hlásil červenou stovku se sedmou. Měl osm červených a žaludskou desítku se spodem. Já žaludů postrádal a tak jsem statečně mazal. Izvozčík praštil kartami a volal: – Dejte mi svátek, víckrát karty nechci vidět!

Na první pohled mi Vladivostok připadal jako Kojetín, ale pak jsem viděl, že je to velké město, větší než Olomouc. Táhne se ve velkém oblouku podél zálivu. Koukám na přístav a myslím si: – Tak to je tedy to moře. – A hned mi připadlo, co by tomu řekla žena, kdyby věděla, že tata právě v tento moment uviděl moře.

Ve Vladivostoku nás naložili na loď. Byla to loď jako dům, co se do ní vešlo je k

neuvěření. Jeden pluk pěchoty i s trénem a jedna baterie. Máte to podívání, když nakládají koně. To vám mu uvážou pod břichem gurta a ježábem vyzvednou do výšky. Ježáb se otočí, kůň visí jako bez vlády a jen se odevzdaně kouká, jak ho spouštějí do podpalubí.

Može hučelo jako varhany, lodní šroub temně pod námi vrčel, ale my seděli pod ráhnem, vojenskou houni rozprostřenou a mazali jsme karty, až jiskry lásky. Odtedka se platiло opravdovými penězi, nebo jsme ve Vladivostoku fasovali dolary. Některým bylo špatně a tak stáli u zábradlí a krmili delfiny. Jiní se však seskupili kolem nás a dívali se, jak to válíme. Celá ta cesta však až do Kobe, přístavu v zemi japonské, minula bez zvláštních přihod, až na to, že bratr Bouda udělal renonc.

V Japonsku jsme se dlouho nezdrželi. Brzy jsme byli opět na parolodi a Tichým oceánem jsme se plavili k americkým břehům. Povídalo bylo bouflivé, loď se kymácela a tak ze hry nebylo nic, protože přitom, jak to s námi házelo ze strany na stranu, bylo vidět do karet a list se stále prozrazoval.

Tu jsme dorazili do San Diega na kalifornském pobřeží. Jaká to krásná země! Všude plno slunce a palmy kvetou. My byli rádi, že máme opět pevnou zemi pod nohama; a když jsme vstoupili do vlaku, tu dali jsme se do nového zápolení. Tenkrát jsme byly pronásledován ještě horším listem než v Mandžurii. Když jsem měl pěknou kartu, tak mi ji nenechali, a proto jsem přišel skoro o všecky své mince.

Až teprve v New Yorku se to obrátilo. Štěstí náramné mi vzešlo v tomto městě, kde jsou domy jako ohromné škatule, všude náramného povuku: lidi tam mají čtverhranné brady, a když mluví, skřípou zuby. Štěstí se mne drželo po celou plavbu Atlantickým oceánem a neopustilo mne ani v Brestu. Teprve ve Francii začalo mne to zase pronásledovat. Kromě toho stesk nás jímal a my se nemohli dočkat, až zase budeme v české zemi.

A v Benešově, pánev, spočítali jsme si hotovost a zjistili jsme, že jsme každý na svých. Z toho jsem poznal, že je země dopravy kulatá. Jak jsme začali, tak jsme skončili... A všichni jsme se radovali, že po těch rozmanitých událostech a nesmírných protivenstvích jsme zase doma...

22 Myslím, že včely dávají med * Klub krásných umění * Počíná se o Martinovském mladším

Pan Dykast skončil svoje vypravování, za které byl odměněn pochvalou posluchačů. Je zkušenost, že vzpomínky mají mladé; a poněvadž pan řidič i pan Lebeda byli ve věku, kdy je člověk vásnivým pamětníkem, počalo se hýbat ve vzpomínkách.

Já však, puzen neurčitou mocí, zvedl jsem se a vytratil se na zahrádku. Byla tam Skloněna nad květem pozdní růže, trylkovala si rozouzenou píseň. Neviditelný korzet stáhl

mi hrud i vnitřnosti; srdce mi bylo až v hrdle. Nicméně dodal jsem si ducha, vykročil mužně směrem k ní a pravil:

– Letos, slečno, budeme mít, jak se zdá, překrásný podzimek!

Dívka se zarděla a odpověděla tiše:

– Ano, pane!

Přemítl jsem hodnou chvíli, abych do zmatku svých myšlenek uvedl jakýsi pořádek; pak jsem dodal:

– Vpravdě, nejstarší obyvatelé nepamatuj tak krásného podzimu.

Martička pohlédla na mne hlubokým zrakem; našpulila ústa, aby odfoukla kadeř, která ji lechtala na čele, a odpověděla:

– Zajisté, pane.

Vásnivě se mi chtělo říci jí krásná slova, nejkrásnější slova, která kdy k děvčeti promluvil mladý muž. Tak jsme stáli na cestičce a pod nohami nám chrupal písek. Zdá se, že jsem ji uchopil za malíček pravé ruky, když jsem pronesl větu:

– Váš pan otec pěstuje včely?

Z hrudi dívky vydral se povzdech; sklonila hlavu a pravila:

– Máme dvanáct úlů.

– Dvanáct úlů! – zvolal jsem s nadšením, – to je zajisté velmi mnoho... – A uchopil jsem ji za druhý prst.

Zdálo se, že děvče toho nepozorovalo. Zádušně kreslilo podpatkem nějakou figuru v písce a mnilo:

– To není mnoho. My měli až dvacet úlů. Ale loni nám včeličky pomřely... Mnoho včeliček pomřelo.

– Mnoho včeliček pomřelo, – opakoval jsem horoucně, – jak vás lituju! To jste měla jistě velký zármutek? – A podržel jsem její ručku ve své pravici.

– Ano, – vzdychla dívka.

Nastala trapná pauza. Já se v duchu plísnil za svoji neodhadlanost, neboť jsem se cítil punzen vyjeti jí své city. – Nyní, – tak jsem uvažoval, – musím jí říci, že ji miluji. Já jí to řeknu, kdybyse měl svět zbořit! Přece jsem mužský a ne hadr. Tady jí, chudinku, držím za ručku a mluvím o úlech. Co mi do úlů? O lásce dlužno promluvit! Tak řeknu nebo ne? Jistě řeknu. Co napočítám tři, už to bude venku. Tak pozor! Jeden, dva, tři!

– Mi... – počal jsem.

Dívka pohlédla mi s očekáváním do očí. Srdce mi zemřelo a já dokončil větu:

– Myslím, že včely dávají med, že ano, slečno?

– Ano, med i vosk, – odvětila dívka s uzarděním, a já... hola! cítil, že mi opětovala stisk ruky.

– Slečno! – zvolal jsem s nesmírným nadšením, – vy milujete včely, a já miluji včely...

– Mladíku, – ozvalo se za námi, – máme čas na dráhu! Pohráli jsme si, pobavili jsme se v kruhu dobrých lidí a nyní je čas k návratu!

S neuvěřitelnou rychlosťí se obrátil. Pan Lebeda stál za námi a netrpělivě zpytoval své hodinky.

– Slečno, – pravil jsem k dívce, – je mi se, bohužel, rozloučit. Já doufám, že ne navždycky!

– To také doufám, – odvětila dívka a čtveráčky: – A těším se na další rozhovor s vámi, leč mějte na paměti, že rozhovor o vcelách jsme definitivně ukončili. Doufám, že příště budeme mluvit zas o něčem jiném!

Podala mi ruku a odběhla do domu.

Pan Lebeda pohlížel za ní a pak pravil kriticky:

– Žába je to, zdá se, pěkná! Škoda, že nejsme o dvacet let mladší! Všiml jste si, jaká má lýtka? Prostě rozkoš!

– Dovolte pane! – zvolal jsem popuzen.

– No, no... – mrnul pan Lebeda, – vždyť já... copak už se mnou! Ale vzdát v každém čase ženské krásy čest jest povinností rozvítěho muže...

Když jsme seděli ve vlaku, tu s nevolfi vzpominal jsem na své nejapně chování a vybukhl jsem nahlas:

– Byl jsem trouba!

Pan Lebeda pohlédl na mne, zavrtěl hlavou a pravil mírně:

– To bych neřekl. Hráli jste velmi slušně.

Míjely dny a týdny závratnou rychlosti. Nastal podzim. Příroda odumírala, ale ve městě nastal rušný život.

Jednoho dne vyhledal mne v závodě pan Lebeda a pravil:

– Máte večer volno?

– To víte, – odvětil jsem, – s vámi jsem vždy ochoten se utkat.

Avšak pan Lebeda kynul odmítavě rukou.

– To není to, – pravil.

Pohlédl jsem naň tázavě.

Schýlil se ke mně a mluvil přidušeným hlasem:

– Znáte Klub krásných umění?

Zavrtěl jsem hlavou.

– To je zdejší exkvizitní klub. Spojuje zvučná jména těch, kteří prosli ve veřejném životě, s finanční šlechtou a nejstaršími rodily země. Dostaveníkovo vzněteného světa. Tam se setkáváme s těmi, jichž jména jsme si zvykli čitati ve spojení s význačnými událostmi. Mám čest být členem tohoto klubu.

– A působí se tam?

– Jestli se působí! – zvolal pan Lebeda nadšeně, – nikde nenajdete tolik druhů her, jako v tomto klubu. Právě proto vás vyzývám, abyste mne tam provázel. Uvedu vás tam, co svého hosta.

– Já však, – namítl jsem, – nenaučil jsem se pronášení hladká slova a duchaplné myšlenky. Zvykl jsem si obcovati s prostými lidmi a obávám se, že bych, neznalý mravu vysokého světa, stržil posměch.

– Ó, ničeho se nebojte! Jste úhledný mladík, vaše chování je prosté a nenaučené. Věřím, že neučiníte ničeho, co by vzbudilo pozornost.

Dal jsem se přemluvit a večer jsem do provázal pana Lebedu do Klubu krásných umění.

V jednom starém, barokním paláci na hlavní třídě pražské je tento klub. Je tak vznešený, že by tam mohlo strášiti. Ale světský ruch, který tam nyní panuje, dovezl by zaplašiti i nejodvážnější strašidlo.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLE

Predsedníctvo porady. Zľava: A. Pivočarčík, A. Andrašák, J. Špermoga, R. Kul'aviak a Ľ. Molitoris

Pohľad na zasadaciu sálu

PORADA ŽIVOTA '94

O výročných poradách dopisovateľov a spolupracovníkov Života a aktívnu Spoločnosť sa už zvyklo hovoriť, že sú to menšie zjazdy našej organizácie. Ani nečudo, veď sa na nich schádzajú zástupcovia skoro všetkých skupín a obvodov KSSČaS. Nebolo tomu ináč ani počas poslednej porady nášho časopisu, ktorá sa konala 13. novembra 1994 v reštaurácii Orava vo Veľkej Lipnici. Práve naopak, zúčastnilo sa jej až 85 krajaniek a krajanov, teda skutočne reprezentatívne fórum a asi najväčšie za posledných 10 rokov. Bol medzi nimi aj predseda ÚV KSSČaS Eugen Mišnec a tajomník ÚV Ludomír Molitoris.

Tematika porady, ktorú viedol šéfredaktor Života Ján Špermooga, bola venovaná – podobne ako v predošlých rokoch – dvom okruhom otázok Životu, v tom najmä zabezpečeniu predplatného na rok 1995, a široko chápanej krajskej problematike. Kým však došlo k debate o týchto otázkach,

redakcia odovzdala odmeny 29 účastníkom súťaže v získavaní predplatiteľov nášho časopisu na rok 1994, ako aj víťazom súťaže o Zlaté pero, usporadúvanej každý rok pre najaktívnejších dopisovateľov Života.

Získavanie predplatiteľov a teda plánovanie budúceho nákladu nášho časopisu sa najmä v posledných rokoch spájalo so zmenou jeho ceny. Ani tentoraz sme sa tomu nevyhli. Po širokej konzultácii s účastníkmi porady sa napokon vykryštalizovala nová cena Života na rok 1995 – 7 tis. zl. Treba pritom zdôrazniť, že cena výroby časopisu (napriek vzrastu nákladov na papier, farby, elektrinu a pod.) zostáva nezmenená. Zvýšení ceny sa spája s neustálym rastom poštovného. Ako je všeobecne známe, poša vlní niekolkokrát zvýšila poplatky (a iste ich bude zvyšovať aj v tomto roku), čo spôsobilo, že už v druhej polovici minulého roka sme len za zasielanie časopisu jednotlivým odberateľom, najmä do cudziny,

platili značne viac ako bola výška predplatného. Ostatne nová cena nie je až tak vysoká, preto dúfame, že sa počet našich čitateľov ani teraz nezmenší.

Vyše dvojhodinová diskusia bola ako vždy veľmi živá a podnetná. Keď ide o časopis, možno všeobecne konštatovať, že krajania boli so Životom vcelku spokojní, tak po obsahovej, ako aj grafickej stránke, aj keď nechybali ani kritické pripomienky. Tak napr. opravnene sa stážovali, že niektoré čísla dostali dosť oneskorene – v druhej polovici mesiaca, no a predovšetkým to, že by bolo načase vyriešiť otázku doručovania časopisu jednotlivým odberateľom. Žiaľ, keby aj doručovatelia s tým súhlasili, spájalo by sa to so značnými príplatkami k aktuálnej cene. Niektorí diskutujúci navrhovali rozšíriť v Živote historickú, vlastivednú a náboženskú tematiku, uverejniť v časopise program najvýznamnejších kultúrnych podujatí na Slovensku, ako aj odpustových slávností na najznámejších pútnických mestach a v susedných pohraničných obciach, oživiť redakčnú radu a pod. S uznaním sa stretli súťaže Života pre mládež, najmä výt-

Najmladšie účastníčky porady – J. Greláková a G. Sterculová

Krajania zo Spiša: J. Bryja (spredu) a M. Neupauer, F. Pleva a J. Špermoga

Belania, Krempašania a Jurgovčania sa držali spolu

Krajania z Oravy s V. Vengrínom (spredu) pozorne sledujú diskusiu

varná súťaž, ktorej sa zúčastňujú stovky krajančík. Všetci sa zhodli v názore, že čitateľskú základňu časopisu treba rozširovať, k čomu by mohol prispieť aj jeho volný predaj v obchodoch resp. novinových stánkoch.

Zvlášť živá bola diskusia týkajúca sa všeobecne chápanej krajančej problematiky a Spoločnosti. Nechýbala pravdaže zjazdová tematika. Krajania poukázali na všetky najdôležitejšie problémy nášho hnutia, s ktorými delegáti MS pôjdu na zjazd. Bola to akoby generálna skúška pred januárovým zasadním najvyššieho fóra našej Spoločnosti.

Vari najviac účastníkov diskusie nastolilo – všeobecne povedané – školskú tematiku. S vyučovaním slovenčiny nie je totiž najlepšie. Okrem Novej Belej, Krempáčov, Jurgova, Jablonky a snáď ešte nejakej obce, máme viac miestnych skupín, kde sa počet žiakov na hodinách slovenčiny vôbec nezvyšuje. Práve naopak. Z roka na rok ubúda škôl s výučbou slovenčiny, dokonca aj tam, kde sú zamestnaní odborne vzdelení učitelia-slovenčinári, napr. v Podvilku. Preto podla všeobecnej mienky budú musieť výbory

MS venovať školstvu mimoriadnu pozornosť. Hovoriac o školstve diskutujúci neopomenuli ani otázku našich študentov na Slovensku. Zdôrazňovali, že treba robiť starostlivejší výber kandidátov, poukazovali na potrebu zvýšenia počtu štipendí, aby sa neopakovala situácia ako s uchádzcačmi v tomto školskom roku.

Zavedenie slovenských bohoslužieb v 7 obciach na Spiši a Orave – podotýkali krajania – sa spájalo s viacerými ľažkostami a zdolávaním rôznych prekážok. Niektoré nie sú dodnes vyriešené. To všetko znechucovalo krajančík veriacich v iných farnostiach, oslabilo ich smahy o zavedenie podobných bohoslužieb. Netreba sa však vzdávať – zdôrazňovali. – Treba sa chopiť iniciatívy a nebáť sa žiadať to, na čo majú právo.

Žijeme v nelahlkých časoch, keď zápas o holú existenciu nútí ľudí vzdávať sa spoločenskej činnosti – pripominali účastníci. Postihlo to aj našu kultúru činnosť, tým viac, že na ňu už niekoľko rokov nedostávame dotácie. Preto práve dnes je žiadúca mimoriadna aktivita členov, rovzývanie takých form činnosti, ktoré nevyžadujú väč-

šie finančné prostriedky. Prvou iniciatívou v tomto smere bol návrh, aby si miestne skupiny vymieňali medzi sebou knižné fondy zo svojich knižníc.

K stálym tématam, ktorá nechýbala ani na porade Života, patrí už dlhší čas otázka dvojitého občianstva pre krajanov, alebo aspoň tzv. zelenej karty. – *My sme sa slovenského občianstva nikdy nevzdali* – zdôrazňovali diskutujúci – vzali nám ho násilný, zmenou hraníc. Neschceme, aby nás v starej vlasti brali ako ostatných cudzincov, ale ako ľudí, ktorí tam majú akési domovské právo.

To je len niekoľko z tém, o ktorých sa hovorilo na porade vo Velkej Lipnici. Preto len spomeňme, že sa ešte diskutovalo o krajančík klubovniach a ich práci, rozvíjaní miestnych odborov Matice slovenskej a Spolku sv. Vojtecha, o obavách spojených s prechodom škôl pod správu gmín a pod. Každý sa mohol vyrozprávať. Aj keď pre nečakane veľkú účasť bolo v zasadacej sále trochu tesno, nikto sa nesťažoval. Ved' nenaďarmo sa hovorí, že dobrých ľudí sa všade veľa zmestí.

J.Š.

Traja Tribšania – A. Vaksmanský, V. Vaksmanský, M. Kačmarčík – a
V. Stercula

Oravskí aktivisti a muzikanti – E. Bandyk a F. Harkabuz

Foto: J. Pivočarčík

EMO BOHÚŇ

DÁMA S NARCISAMI

Tu sú dve zaprášené staré histórie, z ktorých jedna sa odohrala ešte pred prvou svetovou vojnou, roku 1912 v Makove. To je veľké sedliacke mesto, blízko Segedína a leží nad riekom Marošom – Marušou – v Čanádskej stolici.

Druhá história, ako dohra prvej, odohrala sa o dvadsať päť rokov neskôr v ruletom kasíne v Bátene.

*

Jedného dňa ako malý chlapčisko, stojíme pred naším domom v Ružomberku a kriedou písom svoje meno na bránu.

– Čo to robíš, syn môj? – ozve sa niekto za mojím chrbotom a keď sa obzriem, vidíme tam stáť staršieho pána s milým úsmevom.

– Písam svoje meno, – odpovedám.

– A čo je to ten háčik na konci mena?

– To je mäkčeň.

– A prečo píšeš svoje meno mäkčeňom. Ved ho máš písať ypsilonom. Pozri sa na fíremnú tabuľu tvojho otca, tam vaše meno je písané ypsilonom na konci.

– To je nová tabuľa. Môj otec musel dať tabuľu premaľovať, lebo ho prinútili Maďari.

– Prinútili? – opakoval starý pán a s nevou pokrútil hlavou.

Bol to Jozef Angyal, maďarský poslanec a predseda uhorskej poslaneckej snemovne.

Tento mäkčeň narobil potom toľko vecí v mojom živote, že nastačil by som ich opísať v celom románe.

Vtedy v Ružomberku hlavným slúžnym bol môj strýko, otcov švagor, urodzený pán Štefan Horánsky de Hôra, ktorý okrem toho, že bol exponovaným a verným služobníkom maďarskej vlády, rád si vypil a pekné ženy miloval. Bol presvedčeným Maďarom a ne-kompromisným Uhrom, hoci jeho otec Tomáš z Hôry, môj starý otec po praslici, nevedel ani slova po maďarsky. Hoci politicky sme stáli proti sebe, predsa mal som ho veľmi rád, lebo bol to človek širokého, mäkkého srdca a veru neviem, že by mal niekoho v živote, na koho by s tolkým obdivom a láskou spomínał. Mal šľachtický pôvod a šľachetného ducha.

Čo bol, akým pánom toho času taký hlavný slúžny, to si dnes nemôžeme ani predstaviť.

Na slúžnodvorskom úrade privítali môjho otca Horánsky a poslanec Angyal.

– Sadni si, Janko, a zapál si na cigaretu, máme s tebou dlhší diškúr, – hovorí Horánsky žoviálne. – S pánom poslancom sa poznás? Dobre. Tak teda rovno od toho. Tu pán poslanec je tej mienky, že zo svojho syna chceť vychovať panslavá.

– Veď som Slovák.

– Dobre, dobre to ti nikto neberie, ale

Slovák a panslav to sú dve veci. Niekoľko môže byť Slovákom, ale pritom je dobrým Uhrom.

– Tomu dobre nerozumiem...

– Tak pozri sa na mňa a tu na pána poslanca. Obidvaja sme sa Slovámi narodili a pri tom sme veľmi dobrí Uhri.

– Maďari?

– Nie Maďari, Janko. Uhri, Janko. Sme za štátnej pojmom uhorský, sme za tento štát uhorský, ktorý sdržuje Maďarov, Slovákov, Rumunov, Rusínov, Srbov, Chorvátov, Slovincov a Nemcov. Títo sú všetci rovnoprávnymi občanmi uhorského apoštolského kráľovstva.

– To je komédia pred svetom. Vždy sa stanú rovnoprávnymi občanmi, keď zradia svoj rod a pomádačia sa.

Poslanec Angyal netrpezlivu mávol rukou.

– Nebudem, János barátom, o tejto veci filozofovať. Vieme, že teba už nenapravíme, ale to nemôžeme nijako dovoliť, aby Horánskeho vnuk stal sa panslavom, a preto sme sa rozhodli tu s tvojím švagrom, s pánom hlavným slúžnym, že tvojho syna pošleme na maďarský kraj, na Dolnú zem a vychováme z neho panského pána.

– Ja to nedovolím a nepripustím!

– Ale dovolíš a pripustíš, János, – usmial sa ironicky pán ablegát. – Lebo, keď sa pamätám, ty máš nejaké štátne dodávky, ty máš licenciu na pálenicu, ty si dodavatelia vojenskej posádky a kúpeľov Korytnica, ty máš od štátu lesy a drevo. Škoda by bolo toto všetko za dvadsaťtri hodiny stratí. Nemyslís, János? Rozmýšľaj, János!

Tak sa akosi stalo, že jedného dňa ma vypärial na Dolnú zem do Makova a zapísali ma tam do ústavu DMKE, ktorý ústav slúžil vtedy pomádačovaniu Rumunov a Srbov.

V deň môjho odchodu otec ma ešte poslal, aby som sa šiel rozlúčiť s ujom Pešom. Bol to nebohý Peter Makovický, ktorý preslávil meno liptovskej byrndze, bol to bohatý človek, spolumajiteľ Prvej uhorskej papiere, dnešnej Slovenskej banky. Bol vysokoostený mužom a najväčšou autoritou v Ružomberku.

Starý pán ujo Pešo už vedel o všetkom. Prijal ma všudne a pohladil ma po vlasoch.

– Tak ideš do Makova, – hovoril. – A to preto ideš ta, môj syn, aby z teba urobili Maďara. Nepustia ťa domov ani na vŕátkacie. Ale ty si Slovák a ty Maďarom nikdy nebudeš! Čo, sy môj?

– Nebudem, ujo Pešo!

– Tak teda slúbme si tu my dvaja slávnostne, podajme si ruku a dajme si čestné slovo, že sa nikdy pomádači nedáme!

– Slubujem, ujo Pešo!

Starý pán Makovický so šedivou briadkou a ja malý šprútich podali sme si slávnostne ruky k tomuto príslubu.

Makov, toto veľké dolnozemské, na prachu postavené mesto, stalo sa mojím novým domovom. V ústave nás bolo štyristo žiakov, Rumuni a Srbi a ja jediný Slovák. Na začiatku sa ešte materčinou hovorilo, ale o dva roky už sme všetci hovorili po maďarsky.

Na mňa mesto samotné pôsobilo stiesneným dojmom a mnogo nočí som preplakal pri spomienkach na naše hory. Najmä bolo moje srdce veľmi smutné, keď v nedelu popoludňu vyšli sme za mesto na prechádzku. Široká rovina sa rozprestierała vôkol, kam len oči dohliadly, a nikde kriaka ani stromu, ani najmenšieho kopčeka. Len tu a tam šífle vysoké maďarské studne vyčnievaly z vyprahnej roviny a boli také, ako to Arany napísal, ako keby tam stály obrovské komáre, ktoré práve vyciciavajú krv starej zeme.

Vetrik nezavjal na týchto smutných vysušených rovinách a keď áno, tak zdvihol mračná horúceho prachu.

Až jedného dňa ako by sa bol tento večne smutný obraz odrazu zmienil.

Lebo do môjho trinásťročného srdca vkradla sa láska a ja som sa smrteľne zamiloval do jednej černovlasej slečinky.

Tá modla môjho srdca, tá dáma mojich pomátených snov mala dvanásť rokov a volala sa Marta. Bola jedinou dcérrou najbohatšieho obchodníka. Bola krásna, rozkošná, veľkolepá, skvostná a nádherná, a keď sa zasmiala, ako keby anjeli boli zazvonili na všetkých zlatých, strieborných a sklených zvončekoch nebeského kráľovstva.

Chodievala do parku a ta som sa chodil na ňu zdaleka dívať.

Už vtedy mesto a okolo neho široká rovina nezdaly sa byť tak smutnými, a keď som sa v noci prebudil, z obloka našej ústavnej budovy celú hodinu vedel som sa dívať do pusty, kde na obzore horely ohne pastierov ako malé hviezdičky. Vysedával som celé popoludnia na pieskovom brehu smutného Maroša a nemysiel som pritom na kryštalovú bystrinu liptovského Váhu.

Jedného dňa som sa so slečnou Martou soznáml.

Bolo to tak, že dostal som poštou z domu dvadsať korún na školné a školské potreby. Bol to vtedy veľký peniaz na rukách trinásťročného pána.

A náhoda tomu chcela, že práve v ten deň mala slečna Marta narodeniny.

Vo vrecku s dvadsiatimi korunami vyšiel som na trh, aby som Marte kípil kvety.

Predávali tam biele narcisy.

– Čo stojí jeden narcis? – opýtal som sa ženičky, ktorá mala ich tam za celý voz.

– Za krajciar štyri.

– Za krajciar štyri? A čo stojí ten celý voz narcisov?

– Dvadsať korún, – odpovedala ženička po dlhšom váhaniu.

– Tak tu máte dvadsať korún a odveziete narcisy do Felderov, že sú to pre slečnu Martu a že ich posielala pán Emo.

Na druhý deň ma v ústave vyhľadal mohutný čierny pán s čiernymi, prenikavými očami. Bol to Martuškin otec.

– Ty si poslal mojej dcére narcisy? – opýtal sa ma hromovým hlasom.

Kolená sa mi triasly od strachu, ale vedel som, že pre lásku človek musí postúpiť i najstrašnejšiu smrť a preto stisol som päste, odhadlane som pozrel starému do očí a povedal som:

– Ja!

– Tak popoludní o štvrtej prídeš k nám, bude u nás hostina, moja Martuška ťa povoláva.

Povedal, zvrtol sa a odišiel.

U Felderov ma s Martuškou posadili spolu za vrchstola, za ktorým sedelo aspoň dvadsať detí. Na stole boli torty, čokoláda so šľahačkou a iné dobroty a celá izba bola ozdobená mojimi bielymi narcismi.

Ach, aký to bol nádherný žur!

Potom som častejšie chodieval do Felderov a Martiným rodičom sa akosi páčila táto detská, nevinná počitlosť.

Týmto činom bol by som mal vtedy v láske šťastie, ale tým väčšie nešťastie ma začalo prenasledovať v škole. Mysiel som stále na Martu a nikdy nie na latinčinu, zemepis a dejepis, a tak sa potom stalo, že na konci školského roku mal som zo štyroch predmetov prepadnúť.

Bolo to už v kvarte. Zo štyristo žiakov ústavu už každý dokonale hovoril po maďarsky a sústavná maďarizácia vykonalá svoje dielo.

Na konci roku, tesne pred skúškami, robila sa národnostná štatistika. Robil ju nás triedny profesor menom Magyar József. Dával nám otázky a my sme odpovedali. Medzi prvými došiel som na rad i ja. Uhorská štatistika v školách nepoznala národnosť, len materinskú reč. I opýtal sa ma triedny:

– Materinská reč?

– Slovenská.

Pán profesor prekvapene zdvihol zrak, složil okuliare a podíval sa na mňa ako na zázrak. Akoby nie, keď každý zo spolužiakov sa priznával k maďarčine.

– Čo si ty, syn môj?

– Slovák.

Pán profesor sostúpil s katedry a pristúpil ku mne:

– Prečo by si ty bol Slovák, veď lepšie hovoríš po maďarsky ako ja. Veď ty si Maďar!

– Nie, ja som Slovák!

Pán profesor chvíliku uvažoval a potom povedal toto:

– Pozri sa, syn môj. Zajtra máme poslednú hodinu pred skúškami. Ty zo štyroch predmetov máš prepadnúť. Ja ti však môžem pomôcť, aby si prešiel. Tak uvažuj o mojich slovách a zajtra mi odpovieš!

Ale na druhý deň som tiež ináč neodpovedal.

Prišla posledná hodina v školskom roku.

– Všetci súdruž. Ty ostaneš stáť!

Pán profesor pristúpil tesne ku mne, zadíval sa mi uprene do očí a opýtal sa:

– Tak čo si?

Kolená sa mi triasly od strachu, ale vydral som jeho hrozny pohľad a odpovedal som ticho, ale rozhodne:

– Slovák.

Chytil ma za plecia, striasol a zareval:

– Čo si?

– Slovák!

Čakal som, že sa stane teraz niečo strašného. V triede bolo hrobové ticho.

Ale nestalo sa nič, len ramená pána profesora, ktorími ma držal, pomaly klesly. Chvílu sa díval ešte na mňa bezradne, pomätene, potom sa pomaly obrátil a začal dlhými krokmi premeriavať učebňu. Chodil hore-dolu, až sa zase zastavil pri mne, zase sa dlho díval na mňa a potom zdvihol ruku a pohladił ma po vlasoch a povedal:

– Čestný a statocný si, syn môj!

Povedal, vzal klobúk a odišiel. Na skôr kach sa bil za mňa ako lev a pretiahol ma zo všetkých predmetov. A ja som si pritom spokojne pomysiel, že starý pán Makovický, vidieť, doradal som čestné slovo!

*

Odišiel som navždy z Makova. Prišla potom svetová vojna a minulo dvadsať päť rokov. Martin obraz za toľke roky vybledol a vyšmiglovaly ho z môjho srdca iné slečinky.

Písal sa rok 1937 a ja sedel som raz pri ručetovom stole v Bádene. Kotúčulety sa krútil a biela, kostená guľôčka na ňom poskakovala.

Oproti mnene sedela elegantná dáma, ktorá ma už dlhší čas uprene pozorovala.

Zrazu vstala, obišla zelený stôl a zastala pri mne.

– Dovolite na slovo, pane?

Vstal som a ukonil som sa.

– Nie ste vy Emo?

Prikývol som prekvapene.

– Ja som Marta...

– Marta, Marta? – uvažoval som, rozmyšľal, aká, ktorá, ale neuhádol som.

– Ktoré kvety máte rád?

– Ruže a karafiáty.

– A narcisy nie?

Vtedy som ju poznal. Bola to Marta Felderová z Makova.

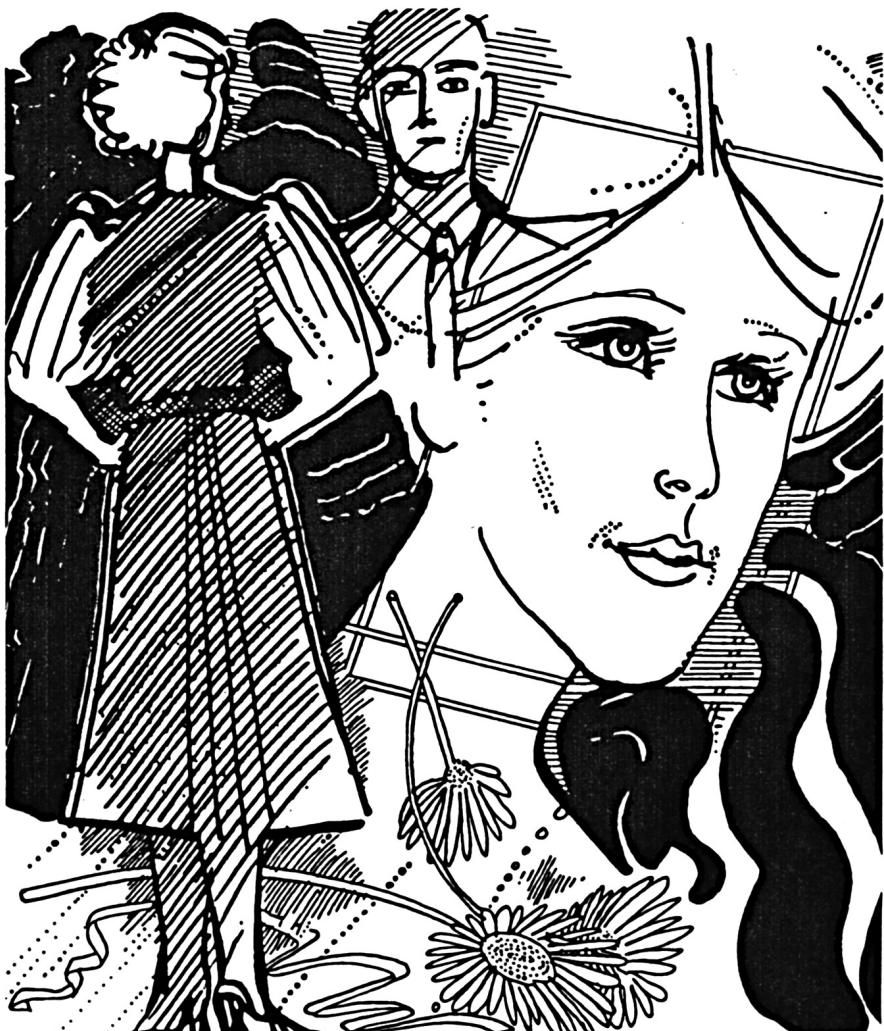
– Včera som pricestovala zo Segedína. Pred týždňom ma vypustili zo segedínskeho "Csillag" žalára, v ktorom som si odsedela osiem rokov. Zastrelila som svojho manžela. Chcete si so ženou takejto minulosti vypáti pochášampskej?

Presedeli sme celú noc v malom bare kasína. Na poludnie som ju odprevadil na stanici. Cestovala do Ameriky.

Keď som sa vrátil do hotela, našiel som na stole kyticu bielych narcisov.

Takto, s niekoľkými kvetmi sa obyčajne zakončia veľké histórie nášho života.

(Z knihy *Zaprášené histórie*, Obzor, Bratislava 1948)

KAŽDÉMU,

ČO MU PATRÍ

Svojho času som mal doma dosť prekvapivý rozhovor so synom, žiakom základnej školy, ktorý mi položil otázku, ako podľa mňa vyzerala osídlovanie severného Spiša a hornej Oravy. Keď som sa mu to pokušal vysvetliť, syn sa ma opäť spýtal, či nie sme potomkami živeckých goralov. Dodal, že sa to dozvedel na hodine dejepisu, na ktorú prišiel akýsi pán a vykladal im o pôvode našich predkov. Všetci sa vraj museli na tejto prednáške zúčastniť.

Počúval som celý ohromený, čo to v tých školách dnes učia. A aj keď som potom podrobne porozprával o našej minulosti, neviem či som syna presvedčil, lebo učiteľ je pre žiaka veľkou autoritou. Neviem, prečo sa to takto deje, komu prekážame. Žijeme si tu na Spiši či Orave celé storočia, o čom svedčia mnohé dokumenty, nikde sme sa nestáhovali, ako napr. Maďari, ktorí kedy sú v rámci stáhovania národov prišli k nám až kdesi z Ázie. A aj keď boli výbojní, pretrvali sme, tak ako sme pretrvali medzi vojnou obdobie, ba aj skoro polstoročie po druhej svetovej vojne. Už sú dávno za nami aj časy, keď poddaní museli prijímať venu svojho zemepána. Nám katolícku venu nikto nenanútil, máme ju po našich otcoch a pratočoch. Len jazyk bohoslužieb nám nanútili, či sme si to priali alebo nie.

Až teraz, keď od poslednej vojny prešlo skoro pol storočia, sa čosi začína meniť. Pomaly a akoby z donútenia. Napr. niektoré obce majú už slovenské bohoslužby, ale nadálej sa nemyslí na výchovu kňazov pre našu menšinu, nevydáva sa pre ňu modlitebné knihy, spevnsky či inú náboženskú literatúru.

Ťažko pochopiť, že hoci od II. vatikánskeho koncilu uplynuli už desaťročia, zavádzanie bohoslužieb v národných jazykoch sa v prostredí národnostných menšíň tak prečahuje. Ako keby pre ne ustanovenia koncilu neplatili, akoby menšiny patrili k druhej, horšej kategórii veriacich. Zabúda sa na slová Krista: Chdte a učte všetky národy...

Počul som nedávno v televízii diskusiu polských misionárov, ktorí hovorili o svojich skúsenostiach z misijné práce. Ich príprava na túto prácu sa začala v prvom rade študovaním jazyka, aký sa používa v ich misijnom pôsobisku, aby mohli odbavovať bohoslužby pre miestne obyvateľstvo v zrozumiteľnej reči. Keby používali latinčinu, ich úsilie by vyšlo nazmar. Neboli by presvedčení. Myslím si, že aj cirkev musí ísť s duchom času, obracať sa k ľuďom a nie proti ľuďom. Ostatne nejde predsa o nič emimoriadne, len o to, aby v súlade so zásadami spravodlivosti každý dostal to, čo mu patrí.

ZADOSTUČINENIE

Ako sme už v Živote viackrát písali, v súvislosti s častými tlačovými útokmi a osočovaním našej organizácie a jej aktívnu boli predstaviteľia Spoločnosti náterf podáti na súd žalobu na niektorých iniciátorov tejto protikrajanskej kampane. Jeden z procesov proti Sewerynowi Wiślockému prebiehal na Oblastnom súde v Katowiciach, ktorý napokon po viacnásobnom pojednávaní vyniesol rozsudok, v ktorom nariadił dotyčnému odprosiť prof. Jozefa Čongvu v krakovskom týždeníku "Wieści" a zaplatiť súdne tropy. Po odvolaní odsúdeného rozsudok potvrdil 4.VI.1993 aj Vojvodský súd v Katowiciach. Odvtedy však uplynulo vyše pol roka, kým konečne "Wieści" č. 4 z min. roka uverejnili text odproszenia, ktoré znie:

"Przepraszam pana Józefa Ciągwę za opublikowanie w piśmie "Nowe Wieści" nr 34/35 z 1990 roku, "Wieści" nr 28 z 1991 roku nieprawdziwych zarzutów polegających na pomówieniu go o prowadzenie nieprzecierającej w środkach agitacji na rzecz oderwania Jurgowa do Polski oraz o to, że jest sztandarowym ideologiem Zarządu Głównego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Czechów i Słowaków w Polsce i że na zebraniu w Czarnej Górze w dniu 30.06. 1991 r. szczególnie wyróżnił się w przytaczaniu fałszywych argumentów mających udowodnić, że Spisz jest krajną odwiecznie słowacką, a jego ludność w całości stanowią rdzeni Słowacy."

SEWERYN WIŚLOCKI

ZLATÉ PERO '94

Naša redakcia už tradične organizuje súťaž O zlaté pero pre najaktívnejších dopisovateľov Kacvinskí krajania počas návštavy Demänovských jaskýň

Života. Hodnotí sa v nej predovšetkým pravidelnosť a úroveň príspevkov posielaných v priebehu roka do našej redakcie. Ceny víťazom sa udeľujú na výročnej porade dopisovateľov a spolupracovníkov Života, ktorá sa vžala konala vo Veľkej Lipnici na Orave.

Vítazom našej súťaže za rok 1994 sa tentoraz stal Jerzy Michał Bożyk z Krakova. Ďaleké miesta obsadili: Ján Frankovič z Novej Belej, Anton Pivočárček z Kacvínna, Bronislav Knapčík z Mikołowa, Jozef Čongva z Katovic a František Harkabuz z Harkabuza.

Laureátom srdečne blažoželáme a už dnes všetkých dopisovateľov a priaznivcov našho časopisu pozývame na novú súťaž O zlaté pero. Kto bude jeho držiteľom v roku 1995?

VYDARENÝ ZÁJAZD NA SLOVENSKO

Na pozvanie členského ústredia Matice slovenskej bola v polovici novembra min. roka na vlastivednom zájazde na Slovensku 38-členná skupina kacvinských krajanov – členov našej Spoločnosti a miestneho odboru Matice slovenskej. Počas exkurzie krajania navštívili Spišskú Novú Ves, kde boli slávnostne prijati v Dome Matice slovenskej. Odiaľ ich cesta smerovala do známych Demänovských jaskýň a ďalej na Liptov. Navštívili Liptovský Mikuláš, kde sa stretli s tamoxími činiteľmi miestneho odboru Matice slovenskej. Počas besedy si vymenili skúsenosti zo svojej činnosti. Matičari by chceli nadviazať družobné styky s odbôrkami Matice slovenskej v zahraničí, v tom aj v Poľsku.

Druhý deň exkurzie bol venovaný známemu mestu Martin. Krajania si prezreli pamätičnosti mesta, navštívili Literárne múzeum a budovu Matice slovenskej na Hostihe, kde sa stretli s riaditeľom členského

ústredia Matice slovenskej dr. Cyrilom Žuffom.

Ako povedal našej redakcii Anton Pivarčík, predseda MO MS v Kacvíne a organizátor zájazdu, krajanom sa exkurzia veľmi páčila. Sami si hradili autobus a Matica slovenská im pomohla pri príprave cesty a zabezpečení noclahu.

Kacvínčania už uvažujú o ďalšom zájazde. Tentoraz by chceli navštíviť slovenský východ – Zemplín(jp)

ešte intenzívnejšia po vzniku Slovenskej republiky..." Zygmuntovi Wójcikovi slovenská krajina už dávno prirástla k srdcu, často ju navštievoval, prekladal zo slovenskej literatúry. Podľa neho by Spoločnosť Poľsko-Slovensko mohla napomôcť k zvýšeniu informovanosti medzi dvoma našimi krajinami, ako aj k zlepšeniu kultúrnej a hospodárskej spolupráce. Aj tu by mohli naši neprajníci nájsť odpoveď na otázku, prečo je tak dôležité prehľbovanie kontaktov medzi Slovenskom a Poľskom.

Treba ešte podotknúť, že keď americká polónia oslavovala v Chicagu 50. výročie založenia svojej organizácie, navštívil ju prezident PR Lech Wałęsa a premiér PR Waldeimar Pawlak. Posielali vtedy vari Američania stažnosti na prezidenta a premiéra len preto, že sa stretli so svojimi rodákmi? Dával niekto na súd amerických Poliakov, tak ako sa to stalo Slovákom v Poľsku?

Milí čitatelia Života, toto všetko píšem preto, lebo nenávidím klamstvá a mám rád pravdu. Ak by chcel niekto písomne odpovedať na moje úvahy, nech napíše na adresu: Ján Frankovič, 34-433 Nowa Biata 15. Bol by som rád, keby takých mostov, ktoré napomáhajú porozumeniu medzi Slovákm a Poliakmi bolo čoraz viac.

JÁN FRANKOVIČ

MOSTY POMÁHAJÚ

Milá redakcia,
chcel by som vám napísať niekolko slov o udalostiach, ktoré spejú k porozumeniu medzi Slovákm a Poliakmi a hovoria o tom, aká dôležitá je spolupráca a otvorený dialóg. Stále nemôžem pochopiť, prečo na Spiši a Orave žijú ľudia, ktorímu vadí naša národnosť, ktorí nás osočujú a urážajú. Ved všetci, Poliaci, Česi, Slováci, Rusi, Srbi i Chorváti sme Slovanmi, všetci máme niečo spoločné. Prečo by sme sa mali nenávidieť?

29. apríla 1990 vznikol miestny odbor Matice slovenskej v Novej Belej. Hneď sa doňho prihlásilo 15 členov. Predsedom sa stal krajan Jozef Brija, ktorému patrí veľká zásluha na založenie tejto pobočky. Jeho zástupcom je Milan Cervas, pokladníkom František Brodský. O tri mesiace neskôr sa počet členov zvýšil na 45, dnes je v miestnom odbore spolu 64 členov. Základným poslaním Matice slovenskej, ktorá vznikla pred viac ako 100 rokmi je napomáhanie rozvoju národného života Slovákov doma i v zahraničí, hlavným cieľom miestneho odboru je zviditeľnenie našej slovenskej kultúry na Spiši a Orave, ako aj udržiavanie stálych kontaktov so Slovenskom. Keby sa naši neprajníci prihlásili do Matice slovenskej možno by pochopili, prečo sa tak držíme našej slovenskosti, dozvedeli by sa, že aj my máme kultúru hodnú uznania.

Dňa 9. októbra 1994 som počúval v rozhlasovej bohoslužbe, ktorú vo varšavskom kostole sv. Kríža odbojavaval kardinál Jozef Tomko. Je Slovákom, ale svoju kázeň predniesol v polstine, vďaka čomu ho mohli v rozhase počuť tisíce poľských poslucháčov. Na záver kardinál Jozef Tomko podčakoval aj veľvyslancovi SR Mariánovi Servátkovi, ktorý sa zúčastnil tejto slávnostnej omše. Je to pekné, keď predstaviteľia cirkev žijú podľa Kristovej vieri a nepozierajú na ľudí cez národnosť, ku ktorej patria, cez jazyk, ktorým hovoria. Kardinál Tomko prišiel do Varšavy ako posol Pápeža Jána Pavla II. a otvoril pred veriacimi svoje srdce.

Minulý rok vznikla vo Varšave Spoločnosť Poľsko-Slovensko. Založil ju poľský literát Zygmunt Wójcik, ktorý okrem iného povedal: "Už niekoľko rokov sme rozmyšľali o organizácii, ktorá by sa v Poľsku mohla zaoberať slovenskou kultúrou. Táto myšlienka sa stala

v cudzine nakoniec zomrel. Kolík krajania museli znova tvoriť základy svojho rodinného života v novom štáte. To podľa mňa znechucovalo mnohých krajanov k aktivite, najmä staršiu generáciu. Nechcem počítať na prstoch, lebo by mi chýbali, keď myslím na dnešnú mladú generáciu – kolík už zabudli na to, že práve vďaka Spoločnosti ukončili stredné a vysoké školy na Slovensku. Nechcú sa priznať ani k tomu, že poznajú Život.

Píšem o tom preto, aby si všetci uvedomili, že za našu Spoločnosť prelievali krv naši dedovia – ozajstní aktivisti, obetaví národnovci.

Čítal som knihu kňaza F. Machaya "Moja cesta do Poľska", kde opisuje svoje zážitky, o.i. stretnutie a agitátormi, ktorí chceli utvoriť Veľkú Oravu až k Žiline. Ktorí sami tvorili faločné dejiny Oravy a Spiša. Autor opisuje roky svojej mladosť – štúdium teológie. Pochádzal z mnohodetnej rodiny, ktorá žila na Orave. Keď raz napísal list svojmu otcovi v polstine, ktorú začal považovať za svoj jazyk, otec mu vrazil odkázať, aby sa doma neukazoval. Koniec už autor nespomína – ale to sú tie dejiny!

Celá Spoločnosť – ÚV aj redakčná rada by mala spracovať materiál o zakladateľoch Spolu, o skutočných dejinách našej menšiny. O jej významných jednotlivcoch.

Sme očľahani severákom. V rokoch 1944-1956 bolo na Orave a Spiši všetko "možné". Tu by som spomenul knihu "Ohne nad Bieszczadami", kde si nikto neboli istý svojim životom. Tak to bolo aj u nás. Bezprávie, samovláda, násilie. Ako sa môže cítiť vo vlasti, ktorá ľa neprítuli, pre ktorú si vyvrhla spoločnosť? A príčina? Podozrivý Slovák.

Treba hľadať príčiny tejto neznačanlivosti medzi ľuďmi aj v cirkevných úradoch. Kde sa vzala nenávisť, krivda, ktorá si pýta pomstu? Vďaka tvorciam faločných dejín. Teda tvorme si vlastné dejiny – pravdivé. Preto je povinnosťou ústredného výboru a redakcie urobiť prvé kroky.

A.B.

NEZNÁMI HRDINOVIA

Každý má svojho koníčka, ja v čítaní krajského časopisu. Má v rukách minuloročné 10. číslo Života, v ktorom moju pozornosť najviac upútal článok p.t. Slovák: podozrivý. Autorka článku V. Juchniewiczová živo predstavila slová jedného z krajánov, ktorý pocítil veľkú krivdu na vlastnej koži. Nielen on, ale aj jeho rodina.

Chcel by som sa zamyslieť nad situáciou, ktorá vládla v tamtých osudných ľažkých rokoch. Upozorniť, v akých podmienkach vystala naša Spoločnosť a v akých tiež musela pôsobiť na Orave a Spiši. Boli v nej ľudia, ktorí za ťu riskovali vlastný život, život svojich rodín, stratu majetku.

Redakcia by mala nazrieť do zaprášeného archívu a na stránkach časopisu o týchto ľuďoch napísať. Aby sa všetci mohli dozvedieť o ich obetavosti, hrdinstve a odvahе. Na tomto mieste nemôžeme zabudnúť ani na krajských učiteľov, ktorí boli pre našu organizáciu veľkou pomocou. Pomáhali nám udržať naše národné povedomie. Ústredný výbor by sa pri vydávaní brožúr, – ako Slováci vo Varšavskom povstani, mal zamyslieť aj nad osudmi týchto ľudí. Aby sme nezabudli na vlastných krajanov. Aj takých, akí sú spomínaní v článku Suvadovci.

Dejiny nám dávajú príklad – aj učiteľ národov J.A. Komenský musel odísť z vlasti a

Zmeny, k akým došlo v stredoeurópskych krajinách, oslobodených spod jarma komunizmu, otvorili pred nami možnosť slobodného cestovania po svete a spoznávania iných štátov a národov. Dobre, že sa môžeme bez problémov oboznamovať s inými kultúrami, navštievať rôzne mestá a zaujímavé pamiatky, spoznávať pútnické miesta, ako napr. Litmanovú či Levoču, ale aj inde, kde sa zjavila Panna Mária – Lourdes, Medžugorie a pod.

Prečo o tom píšem? Naši čitatelia by totiž boli veľmi radi, keby redakcia uviedla v Živote program – samozrejme, ak je už

známy – najdôležitejších podujatí na Slovensku v roku 1995, v tom aj odpustov na najznámejších slovenských pútnických mestach. Je pochopiteľné, že obrovská väčšina čitateľov Života sú naši krajania, Slováci, ktorých takéto informácie o starej vlasti veľmi zaujímajú. Mnohí z nich by sa radi vybrali na túr, ale aj na iné podujatie, keby o nich vedeli skôr. Ľahšie by si mohli naplánovať takéto cesty. Nie všetci krajania majú taký prístup k podobným informáciám, ako napr. členovia výborov a iní aktivisti. Záujem je veľký, veď po prečítaní článkov v Živote o Litmanovej či Šaštine viaceri krajania navštívili vlni tieto pútnické miesta.

Na poslednej porade Života sa veľa hovorilo o propagácii nášho časopisu a rozširovaní radov jeho predplatiteľov. Myslím si, že aj takéto informácie by k tomu nepochybne prispeli.

F.H.

Teší nás tento záujem a prvú časť žiadanych informácií uverejnime už v nasledujúcom čísle.

REDAKCIA

Priesmyk Krowiarky v lete

malebné miesto a ľudia, hlavne turisti, sa tam radi zastavujú. Odtiaľ vede atraktívna turistická trasa na vrchol Babej hory. Priesmyk je v lete prístupný, zato v zime úplne odrezaný od sveta. Na sám vrchol priesmyku sa možno dostať aj autom. Majitelia motorových vozidiel tam radi chodia popozerať si okolitú prírodu, oddychnuť si, buď nadýchať sa čistého vzduchu. Za pekného počasia je vrchol priesmyku priam zaplnený ľudmi. Tým viac, že neveľká polianka na vrchole je priestorovo došť obmedzená.

Donedávna bol priesmyk priam v nenařušnom stave. Dnes sa však mení. Od cesty ho už oddeľuje nový plot a na polianke

vyrástol regionálny salaš, dookola úhladné lavičky, ba aj dve prenosné kabínky – hygienicko-sanitárne zariadenia. Miestna samospráva sa totiž rozhodla priesmyk obhospodárať. Okrem spomínaných zariadení tam však zaviedla aj zákaz parkovať, čo sa majiteľom automobilov vôbec nepáči, keďže musia svoje železné tátuče nechávať pol kilometra ďalej na platenom parkovisku. A tak sa zriekajú nezriedka výhľadu, čistého vzduchu resp. záchodu a cestujú ďalej. Vec ešte komplikujú majitelia polianky, ktorí chcú na tamоjšom kúsku svojho poľa zarobiť najmenej toľko, ako v Zakopanom, alebo v Szczyrku.

Nechajme však tieto problémy stranou. Zaujímavé je tu niečo iné, a sice, že pre toto nové turistické stredisko sú už pripravené informačné tabule v slovenčine, poľtine, nemčine a angličtine. Mimochodom prednedávnom bola na súkromnom obchode v Hornej Zubrici vyvesená tabuľa so slovenským nápisom, čo je hádam prvý prípad na Orave, že sa naša Spoločnosť nemusela o to staráť. Táto lastovička by mala tešiť, keďže teraz, keď sa menia majitelia obchodov, je opačná tendencia. Chcem ešte poznamenať, že slovenské znenie nápisov pre Krowiarky pripravovala naša učiteľka slovenčiny zo Zubrice, a tak verím, že budú bezchybné.

O obhospodárenie priesmyku sa významne zaslúžil riaditeľ Babohorského národného parku v súčinnosti s vedením slovenskej časti parku. Sezóna tu bude trvať pol roka – od mája do októbra. K otvoreniu malo dôjsť už vlni, ale stavbári salaša nedodržali termín. Teraz je už všetko hotové. Ešte sa nieči otázka zavedenia konvenčného páisma, aby aj tu, podobne ako v Tatrách, mohli turisti slobodne putovať po slovenskej a poľskej strane. Na trasách majú byť tiež aspoň slovenské a poľské nápisy. Vedením priesmyku má byť poverený človek, ktorý ovláda slovenský a poľský jazyk, s čím by na Orave nemal byť problém. Je možné, že sa vtediacim stane práve náš krajan.

NOVÉ SLOVENSKÉ NÁPISY

Keď sa ide z Jablonky do Zawoje, treba prejsť cez priesmyk Krowiarky. Je to veľmi

ÚNIK Z KAŽDODENNOSTI

DOKONČENIE ZO STR.5

– Je to lepšie – tvrdí Jozef Sulir – máme bližší kontakt. – Vela sa zmenilo – uvažuje Marek Ślusarczyk. – Teraz máme využívajúcejšie podmienky, môžeme sa schádzať v novom súlde Spoločnosti. Všetci sme trochu zostarli, ale úprimnosť a otvorenosť sme nestratili...

V poslednom čase sa veľa diskutuje o rozdelení Spoločnosti na českú a slovenskú. – Čo nás po tom, čo sa deje s republikami – hovorí J. Božyk. – Sme proti rozdeleniu a hotovo!

Plány

V najbližšom čase krakovská skupina plánuje vlastivedný výlet na Spiš, Oravu, alebo dokonca aj na Slovensko. Všetko závisí od peňazí, kolko ich budú mať členovia, o kolko sa prehľbi inflácia.

– Nebolo by zlé urobiť prednášku určenú pre turistických sprievodcov a oboznámiť ich s naším videním histórie Oravy a Spiša – zamýšľa sa Marek Ślusarczyk.

– Chceli by sme pritiahnúť nových členov – hovorí Jerzy Božyk.

M. Ślusarczyk pocítuje v aktívite skupiny medzery, akúsi nenaplnenosť. – Možno je to našou vinou, možno sa slabo čintme. Chceli by sme to zmeniť, ale je nás čoraz menej. Mnohí zabúdajú o svojich koreňoch.

– Asimilácia postupuje – pritakáva Jurek Božyk – ale to ešte nie je dôvod, aby sme nehladali východisko.

Pani Helena ponúka prítomných báborkou, Jurek nalieva víno, ktoré priviezol z posledného koncertu v Košiciach. – A možno dnešný deň zakončíme v klube Žaczek na jazzovom koncerte? – pýta sa so svojím neodolateľným úsmievom. Môže mu vari niekto povedať nie?

Tmavé krakovské ulice zívajú prázdnnotou. Na prvom poschodí jedného z domov na ulici sv. Filipa sa ozývajú evergreenové klavírne tóny. Prídavajú sa husle a niekoľko zmiešaných hlasov...

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

BRONISLAV KNAPČÍK

Z KALENDÁRA NA JANUÁR

O rolníkoch sa zvyklo hovoriť, najmä v mestách, že si doma kľudne spia a v poli im všetko samo rastie. Aby však rastlo, treba bolo predtým pole zaorať, pobraniť, obsiať, pochnojiť atď. Na gazonstvare je dosť roboty po celý rok. Podobne je so záhradkármi. V januári je práca sice menej, ale nemožno ich odkladať na neskôr. Práve teraz sa už začnajú prípravy na jar. Všimli sme si, že v poslednom období sa na mnohých gazonstvarech na Spiši a Orave objavuje čoraz viac fólioňkov, v ktorých si možno už na jar dospelovať skorú zeleninu. Slúžia tiež na prípravu priesad rastlín, ktoré budeme neskôr pestovať na voľných hriadeľach či v záhradkách.

V polovici januára možno vysievať napr. šalát, kaleráb, karfiol, kapustu a pod., teda rastliny, ktoré budeme potrebovať na výsadbu do studených fólioňkov. Semená sejeme do misiek alebo debničiek, najlepšie do prepranej zeminy. Predtým by sme však mali vyskúšať klíčivosť semen. Robíme to tak, že na plytký tanierik s navlhčeným filtračným papierom dáme trochu semen (napr. 10 až 100) a niekoľko dní necháme pri izbovej teplote. Tanierik udržujeme stále vlhký a sledujeme, či semená klíčia (mali by vykličiť do 7 dní). Ak je klíčivosť menšia ako 60%, také semená odhadzujeme. Pri klíčivosti do 90%, musíme siať trochu hustejšie. Nemali by sme všobec kupovať semená do zásoby, ale len toľko, kolko vysejeme. Vždy pred siatím zásobme sa čerstvými semenami.

Majitelia ovocných záhrad ani v januári nesmú zabúdať na záhrady. Treba sa občas prejsť a prekontrolovať ohrady resp. chrániče stromov. Keď zistíme poškodené oplotenie, ihneď ho opravíme. Zároveň od ohrád odhád-

žeme naviaty sneh, aby sa do záhrady nedostali zajace a iná zver. Tak isto poškodené (napr. obryzené) stromčeky ihneď ošetríme a nečakáme do jari. Menšie rany zahladíme nožom a zatrieme štepárskym voskom, väčšie obviažeme plátnom.

Keď nemrzne a je bezvetrie, môžeme začať zimné postreky ovocných drevín, čím zničíme škodlivé činitele zimujúce na konároch a pacho, napr. vajíčka vošiek, piadivky zelenej, puklice slivkovej a pod. Na niektorých škodcov zimný postrek však nepôsobí. Striekatame odhora dolu. Predtým však zo stromov odstráime mechanicky starú kôru a suché či nalomené vetvy. Občasné oteplenie využívame aj na prehadzovanie kompostu a na rozvoz organických hnojív, ako aj na obnovenie náteru kmeňov vápeným mliekom.

V pivničach a iných miestnostiach, kde skladujeme ovocie, vetráme a odstraňujeme nahňité plody. Zdravých plodov by sme sa nemali dotýkať. Ako sme už písali, najvhodnejšia teplota pre skladovanie jabĺk je 1 až 4°C, pre hrušky okolo 0°C pri 85 až 90% vzdušnej vlhkosti. Aby sme zabránili vysušovaniu vzduchu v pivnici alebo komore, kropíme nasávací materiál (napr. piliny) vodou; môžeme to dosiahnuť aj prikrytím políc fóliou alebo zabalením ovocia do takýchto vrecúšiek.

Chovateľia hydin by mali vedieť, že aj za najsilnejších mrazov treba domáce vtáctvo vyháňať do výbehu. Samozrejme, robíme to predovšetkým za bezvetria. Keď sú silné mrazy, treba sliepkam občas pomásiť hrebene a bradové lalôčky, aby im neomrzli. Dôležité je vetranie a čistenie kuřínov a striedanie stielky. V priestoroch, kde hydina odpočíva, teplota

nesmie klesnúť pod 5°C. Aby sliepky udržali vysokú znásku, musíme ich nielen vhodne ošetrovať, ale aj kŕniť. Musia teda dosťávať všetky potrebné živiny. Okrem zma nemali by chýbať ani čerstvá krmivá, napr. mrkva. V januári sa husi už pária, čomu treba prispôsobiť aj kŕmenie. Nedostatok kvalitného krmiva by nepriaznivo vplýval na oplodnenosť vajec a liahnivosť. Dobre je tiež dávať hydine v osobitných krmidlách hrubý liečny piesok pomiešaný napr. s rozloženými koščami alebo s rozdrvenými vajcovými škrupinami.

V januári v prírode ešte všetko zdaniu odpočíva, ale vo včelstvach sa už zobúdza život. Matka, intenzívnejšie kŕmená včelami, začala klásiť vajíčka. Počet buniek s nakladenými vajíčkami je ešte malý. Včelár do toho diania nemôže a ani nemá zasahovať. Naďalej platí zásada: nevyňúchať včelstvá v ich zimnom pokoji. Akékoľvek vyrúšovanie má za následok uvoľnenie zimného chumáča a zvýšené poberanie medu. V dôsledku toho sa vo výkalovom vaku včely hromadí viac nestrávitelných látok. Ak obsah tohto vaku prekročí polovicu váhy tela včely, čiže asi 50 mg, včela nemôže zadržať výkaly. Začne kaliť v úli a počiní iné včely. Pud čistoty však nútí včely pohlcovať výkaly, ktorími sú poškodené iné včely a steny buniek, prípadne rámkov a steny úlova. Týmto však má čoraz viac včiel preplnené vaky a kalfi v úli. Takto vzniká obávaná červienka. Takéto včelstvá hučia, podľa čoho môže včelár usúdiť, čo sa deje so zimujúcim včelstvom. Nielen vyrúšovanie, teda akékoľvek hlasnejšie zvuky škodia včelám. Ak pri prehliadke zistíme, že sú úle zaviate snehom, musíme ho okamžite odhádzať, aby sme zabránili prehriatiu včelstiev. Všímajme si tiež, či nám v úli nešarapatiá piskory a pod.

(jš)

KRÁTKO Z ORAVY

V snahe zlepšenia výkonnosti svojho požiarneho družstva kúpil dolnozubrický Dobrovoľný hasičský zbor špeciálne ťažké vozidlo s motopumpou za 400 mln zlôtých. Na kúpu auta prispeł tamojší urbársky spolok vo výške asi 100 mln zlôtých a Gminný úrad v Jablonke sumou 300 mln. Vozidlo nie je nové, ale ťaž 14-ročné, opotrebované, ktoré sa návyle už kazí (napr. často nefunguje motorová striekačka). Treba dôľať, že dolnozubrickí mechanici si s ním poradia a vozidlo bude môcť dobre a pohotovo slúžiť tamojším hasičom nielen v prospech Dolnej Zubrice, ale aj ostatných oravských obcí.

Malolipnická farosť má 75 rokov. Pri tejto priležitosti sa v tamojšom farskom kostole konala 16. augusta 1994 (odpust na sv. Štefana) veľkolepá cirkevná slávnosť, ktorej sa zúčastnil aj krakovský pomocný biskup Jan Szkodoń. Počas tejto jubilejnej oslavys odhalili v predsiene kostola pamätnú tabuľu dlhorčnému malolipnickému farárovi Józefowi Buroniowi, ktorý v tejto obci pôsobil od roku

1929 do 1976. Ako je už v poslednej dobe zvykom, na cirkevnú slávnosť prišli aj hostia spoza Oravy a politici. V nedalekej budúnosti majú vraj malolipnickí farisci postaviť Józefovi Buroniowi aj sochu, ktorú sa podujal urobiť akademický sochár, absolvent Vysokej umeleckej školy v Gdaňsku Marian Smrečak.

Ministerstvo národného vzdelávania PR poskytlo Gminnému úradu v Jablonke dotáciu na vyučovanie slovenského jazyka v základných školách. Gmina z požadovaných 1,5 mld dostala 815 miliónov: 500 mln plánuje investovať do špičkovej počítačovej pracovne v slovenskej základnej škole č. 2 a lýceu v Jablonke. Za zvyšok dotácie sa má vyhotoviť dokumentácia prístavby jablonského lýcea, v ktorej by boli o.i. aj dve učebne pre základnú školu č. 2. Vedenie gminy a lýcea totiž verí, že náimestník ministra národného vzdelávania Kazimierz Dera prispeje v budúcnosti na prístavbu školy, tak ako to slúbil počas minuloročnej návštevy v Jablonke.

Základná škola v Jablonke-Boroch oslavovala v minulom roku 70. výročie svojho vzniku. Pri tejto príležitosti sa 20. novembra 1994

v novom kostole v Boroch slúžila slávnostná sv. omša, na ktorej si obyvatelia tejto časti Jablonky a pozvaní hostia vypočuli aj občirny referát o histórii a súčasnosti tejto školy. Pripavila ho mgr Władysława Bielová z Jablonky. Boli príležitosťné prejavy, krátke umelecké programy a spoločenské posedenie učiteľov s obyvateľmi osady. Slávnosti sa zúčastnili aj zástupcovia gminného úradu a niektorých oravských škôl.

Veľký športový úspech dosiahli žiačky Slovenskej základnej školy č. 2 v Jablonke, ktoré pod vedením tamojšieho učiteľa telocviku mgr Zdzisława Galika obsadili na gminných pretekoch prvé miesto v stolnom tenise. Ich tím v zložení Aldona Zahorová a Anna Vyrvová zdolal vo finále svoje súperky zo základnej školy č. 1 v Jablonke. Vďaka tomu dievčatá postúpili do ďalšieho kola stolnotenisového turnaja v Rabke. Dostali sa tam aj chlapci, hoci obsadili ďalšie miesto. Vyhrali žiaci základnej školy z Dolnej Zubrice. Vítazi za svoj výkon obdržali diplomy a pekné tenisové rakety, ktoré menoval Gminný úrad v Jablonke.

EUGEN MIŠINEC

DIABOLSKÝ MOST

Poľská ľudová povest'

V Ojcowe, kde sa po oboch stranach doliny bystrého Prádnika strmo dvihajú holé skaly, si mocný kastelán vystavala na vysokom brale zámok a zatúžil spojiť ho visutým mostom s vysokým, takmer kolmým protíahlým kopcom. Pozýval všetkých majstrov, čo sa nechcel podujat na takú fažkú robotu.

Až raz prišiel do Ojcowa mladý murár, a keď mu pán povedal, čo chce, tak sa mu tento plán zapáčil, že sa podujal uskutočniť ho.

Predstavoval si, ako krásne sa bude most kleňúť vo vzduchu medzi skalami nad veselo šumiacou bystrou horskou rieku, a schutia sa pustil do diela. Nejedol, nespal, iba rozmyšľal, rátal, ale chystal sa ho čoraz väčší strach, že smelé dielo nestáči, videl čoraz viacej fažkostí. Hanbil sa pred kastelánom aj pred sebou. Neraz potláčal slzy lútoti a zúravosti pri myšlienke, že sa bude musieť vzdať. Čo aj s čertovou pomocou, ale most postaviť musím, povedal si napokon. A hoci to vyriešil skôr v duchu ako nahlas, diabol ho začul. A už tam aj bol ako na koni: v čiernom fraku šikovne prikrývajúcim chvost, v krátkych pantalonoch, v črieviciach a s parochňou, aby mu nebolo vidieť rohy. Zjavil sa pred murárom, poklonil sa s klobúkom v ruke a ponúkol sa za spoločníka.

Murár spoznal diabla, ale v robe bol zahrúžený až po uši, nuž nehládol na nič. Začínajú sa rozprávať o moste, zdvorilý pánsko okolkami naznačuje, že s tou i onou fažkou by si vedel poradiť, ale chcel by mať zo spolupráce aj nejaký osoh.

– Čo chceš? – spýtal sa murár.

– Ech, bagateľ, ja sa uspokojím s málom.

Keď most dokončíme, vezmem si prvú živú bytosť, ktorá po ňom prejde.

prejsť po moste, aby sa sám presvedčil o jeho spoločnosti a až potom ho ukázal iným. Majster sa už toho nevedel dočkať a bol by zabudol na podmienky dohovoru, ale naštastie sa prežchnal a z vďačnosti pomodlil k Bohu, keď tu zrazu začuje nad sebou akýsi hlas: Rozmysli si, nechod! Iba vtedy si na všetko spomenul a horúčkovito rozmyšľal, čo má spraviť. Ako sa v rozpakoch obzera vôkol seba, zbadá sviňu, čo sa tam nablízku páslo. Viac mu nebolo treba, udrel sa po čele a s veselým smiechom zahnal sviňu na most. Keď diabol zbadal, že prvá prechádzka po moste sviňa, pochytil ho strašný jed. Vyletel od Prádnika, udrel rohom do mosta odspráv, prebil v ňom dieru, schytal úbohé zvierat za nohy a v zúravosti ho hodil do údolia.

Murár chcel dieru opraviť, ale máme. Všetky záplaty padali do prieplasti, len čo tam nohu postavil. Jediné šťastie, že bol ostražitý, nešiel smelo, ale opatrné skúšal jednou nohou, či ho záplata udrží, inak by ho bol rohatý dostal do svojich pazúrov. Až napokon sa murár opravovania vzdal a v moste zostala diera. Ľudia, čo sa zo všetkých strán schádzali obdivovať most, sa tej dieru veľmi čudovali.

Vtedy vzniklo príslovie: Potrebný ako diera v moste.

(Orlie hniezdo, Bratislava 1988)

ČO JE TO?

Ktorá bota sa nikdy neroztrhá?
(atoboS)

Keď nemá vody,
pije vodu,
keď má vodu,
pije vino.
(rányLM)

Poľovník som bez ručnice,
pradiem, ale bez praslice,
rytierom som bez šabličky,
prorokujem bez knižtičky
Čo je to?
(kúvaP)

Pri peci sedí,
bez prestania pradie,
a jednako nič nenapradie
Čo je to?
(akčaM)

Sama odev nemá,
druhých zaodieva!
(alhI)

Železný koník
má ľanový chvostík.
(ún a alhI)

Sukienka biela
celý svet odela
a preč sa podela
(henS)

Povedzže mi povedz

Ludová

1. Po-vedz-že mi, po - vedz, vy - so - ký ja - vo - rec,
či mój mi - ly prí - de na ve - čer od o - viec!

2. Nepríde, nepríde, bude nôckaa hmlistá,
berie dvoje krpcov, na zboj sa ti chystá.

3. Príde mi on, príde, na vranom koníčku,
priviaže koníčka o našu jedličku.

4. Tá naša jedlička pekne narastená,
či v zime, či v lete, vždycky je zelená.

Co nám čimčarají vrabci

Vrabci ani na chvili nezavřou pusu. Někdo si myslí, že se neustále mezi sebou hádají. Ale oni zatím mluví na nás, na lidi, abychom je konečně už taky uslyšeli.

Hej, lidi, jestlipak si už jednou všimnete, že jsme tu mezi vámi! Jsme sice malí, ale zato umíme třepetat křídly. A to je panečku jiné létání než to vaše v plechovkách, co vrčí a šmoudí. Jsme náramně čistotní. Denodenně se koupáme, pokud nám ovšem nezamrzou louže. A to se právě teď stalo. Všude samý led a sníh. Není nám právě do zpěvu, a přece jsme neuletěli do teplých krajin. Ať se děje, co se děje, my vrabci vás lidi neopustíme.

Jsme s vámi všude tam, kde jste se usídlili. Jenomže vy to vůbec neberete na vědomí.

VESELO SO ŽIVOTOM

****

– Prosím vás, býva tu pán Kuriatko?
– Nie. Tu býva pán Sliepočka.
– To bude on. Ja som ho poznal ešte za mlada.

****

Janko sa pýta Ferka:
– Koľko máš hodín?
Jedny na ruke a druhé na stene!

****

Chlapček sa pýta predavača:
– Koľko stojí korytnačka?
– Päťdesiat korún.
– A bez panciera?

****

Vierka cestuje po prvý raz vlakom. Chvíliku sa dívá von oblokom a odrazu prehovorí:
– Pozri, mama, všetky stromy utekajú domov.

****

Cez víkend prší. Pán Slušný sedí s Benjamíkom pred chatou a pýta sa:
– Vieš, Benjamín, ako vzniká dážď?
– Viem... Mrak to už nemôže vydržať.

****

Prišla na návštěvu babička. Malý Ďurko sa pýta:
– Prišla si autom?

Jsme pro vás obyčejní, rozčepýření, ukřičení vrabci. Dokonce si myslíte, že nejsme k ničemu. Nezpíváme jako kanárci v kleci, nenosíme pestrát pírka, nehubíme červíky ani myši. Jako by už pro vás nic neznamenalo, že jsme vaši kamarádi. Nehneme se od vás. Dýcháme kouř z vašich komínů a automobilů. Sledujeme každý váš krok, váš spěch, váš překotný dvounohý běh po této zemi. A máme o vás strach. Ano, my malí bezvýznamní vrabci máme strach o vás, lidi – vládce této země. Přestali jste si totiž vážit drobečků, kamarádi. Nejsou už pro vás víc než smetí, které zametete nebo vyhodíte do popelnice. Drobečky, které my vrabci pečlivě schraňujeme. Cožpak už nevíte, jakou mají cenu? Právě dnes bylo dvacet pod nulou. Milión drobečků zamrzlo pod ledem a sněhem. Jestli je odtud nevydobudneme malými ptáčími zobáčky, zmrzneme na kost. Tak to vidíte, kamarádi. Myslete na drobečky. A poslouchejte občas vrabčí cvrlikánf.

JOSEF BRUKNER

NOVOROČNÝ VINŠ

Vinšujem vám vinše všetky, po celý rok bez tabletky, pekné kvietky do izbiety, a keď tŕnik, tak len riedky, chutné kôrky, mäkké striedky, žiadne pletky, ani zmätky, ľubozvučné tóny z klietky, pod nohami zlaté smietky... Vinšujem vám všetky vinše, namôjveru neviem inšie.

JOZEF PAVLOVIČ

ZIMNÍ SPORTY

Sáňkoval jsem na stráni
a spadl jsem ze saní.
Co zbyvalo potom mámč?
Sušila mě.

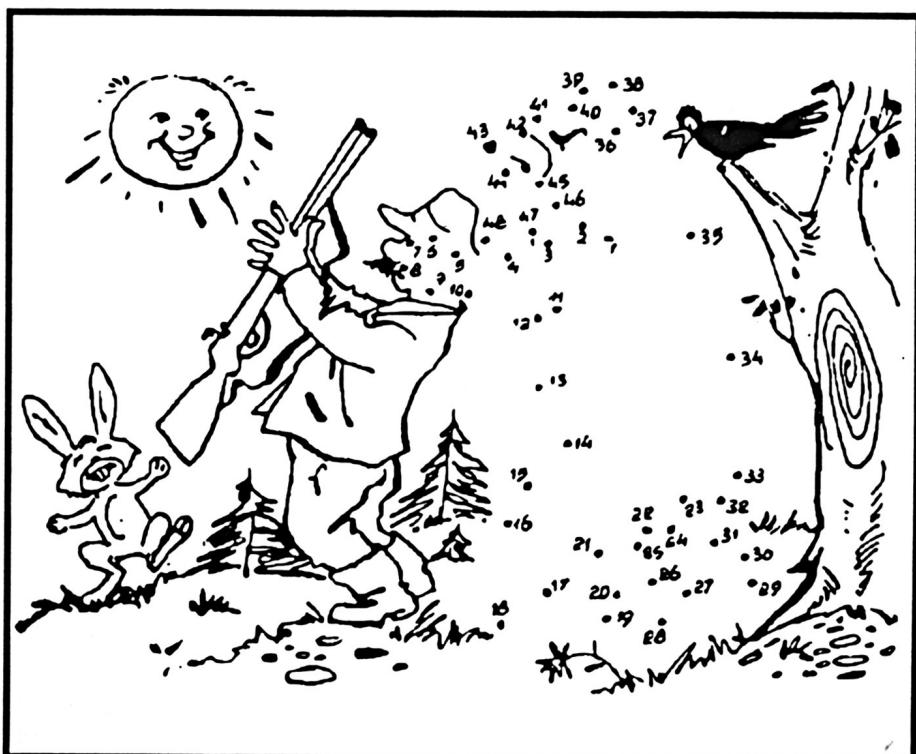
Když jsem jezdil na lyžích,
za svetrem mě studil sníh.
Modrý zimou šel jsem k mámč.
Sušila mě.

Jak dopadlo koulování?
Nechci o tom mluvit ani!
Utíkal jsem domů k mámč.
Sušila mě.

JOZEF KRESNICKA

ČO JE NA NAŠOM OBRÁZKU?

Zistiť sa dá veľmi ľahko. Zoberte ceruzku a pospájajte čísla od 1 do 48. Želáme vám príjemnú zábavu!

KRÁSNA GABRIELA

Hovorí sa o nej, že je najkrajšou tenistkou na svete. V tejto súťaži nemá prakticky súperiek bez ohľadu na to, či tenisoví kráľovnú krásy volia diváci, alebo športoví novinári. Tento primát drží už desať rokov, keď sa po prvý raz zjavila na kurte medzi profesionálnymi tenistkami. Kto sleduje tento šport ľahko uhádne, že ide o pôvabnú, čiermovlasú Argentínčanku GABRIELU SABATINIOVÚ.

Jej dobrodružstvo s tenisom sa začalo od najmladších rokov; už ako žiačka vynikala nad priemer. Povrávalo sa, že môže z nej vyrásť budúca majsterka sveta. Uverili tomu aj jej rodičia, preto neprekvaňuje, že jej vytvorili dobré podmienky pre tréning a už ako 14-ročnej dovolili štartovať na turnaji so seniorkami. Musela byť skutočne veľmi talentovaná, lebo už v tomto prvom štarte sa dostala až do tretieho kola. Nasledovali ďalšie turnaje. Nevyhrala ani jeden, ale dokázala na nich poraziť niekoľko skutočne dobrých tenistiek a predovšetkým získavala skúsenosti a cibrila techniku...

Prešiel rok a Gabriela sa po prvý raz zúčastnila na grandslamovom turnaji French Open v Paríži. Počítala si znamenite, zdolávala súperku za súperkou a dostala sa až do semifinále. Bol to rok 1985, prelomový rok tejto vtedy 15-ročnej argentínskej tenistky. Potom už natrvalo zakotvila medzi najlepšimi. O rok neskôr sa dostala do semifinále ďalšieho grandslamového turnaja – vo Wimbledone, potom do semifinále Australian Open a napokon až do finále U.S. Open. V roku 1988 sa kvalifikovala do Virginia Slims Championships – turnaj pre 16 najlepších te-

nistiek na svete a dosiahla to, čo sa od nej oddávna očakávalo – vyhrala so všetkými.

Nadišli roky úspechov. Niekoľko mesiacov po tom, keď ukončila 20 rokov, vyhrala Gabriela svoj prvý grandslamový turnaj – U.S. Open '90. V rokoch 1991–93 štartovala na všetkých 12 grandslamových turnajoch a z každého sa vrátila aspoň ako štvrtfinalistka. A predsa to neboli ľahké roky, veď vtedy o primát súperili také tenisové osobnosti ako Navrátilová, Grafová, Selešová alebo Sanchezová-Vicariová. Ale Sabatiniová bola vždy blízko nich. Za tie roky vyhrala dokopy 25 rôznych turnajov. Vyhrávala až do mája 1992. Potom sa u nej čosi zaseklo...

Po víťazstve na Italian Open, práve v máji 1992, hrala na 43 turnajoch. Sedemkrát sa prebojovala do finále a sedemkrát prehrala. V iných odpadla už skôr, niekedy už v prvom kole. Z 3. miesta v klasifikácii najlepších tenistiek klesla postupne až na 10. miesto, neskôr ešte nižšie. Pamäťam sa na jej štvrtfinálový zápas s Američankou M.J. Fernandezovou na turnaji v Roland Garrose v r. 1993. Prvý set vyhrala 6:1, v druhom viedla už 5:1, a predsa prehrala. To ju úplne zničilo. Nevzdala sa však. Trénovala ešte usilovnejšie, menila trénera za trénerom, hľadala pomoc u psychológov – všetko nadarmo. Smola sa jej ďalej lepila na päty...

Nemala šťastie ani počas poslednej sezóny. Len raz sa jej podarilo postúpiť do štvrtfinále. Konečne nadišiel jej deň, ktorý skoro nikto neočakával. V novembri 1994 sa kvalifikovala na turnaj Masters v New Yorku, na ktorom štartovalo 16 najlepších tenistiek sveta. Zdalo

sa, že ani tu neuspeje, lebo už v prvom kole narazila na hviezdu nad hviezdami – Martinu Navrátilovú, ktorá sa práve na tomto turnaji mala oficiálne rozlúčiť s tenisom. 17 tisíc divákov povzbudzovalo a želalo víťazstvo Martine, ale... vyhrala Gabriela. Tento úspech ju natolikov povzbudil, že v ďalších kolách hrala ako v tranze a postúpila do finále, v ktorom presvedčivo zdolala Američanku Lindsay Davenportovú. Mala obrovskú radosť nielen preto, že vyhrala veľký turnaj (neoficiálne majstrovstvá sveta) po prvý raz, ale predovšetkým preto, že to bolo prvé turnajové víťazstvo po dvaapoločnom období neúspechov.

Vyhľadávaná Gabriela Sabatiniová je – po odchode Navrátilovej, zmiznutí Selešovej a často chorlavejúcej Grafovej – ženskému tenisu veľmi potrebná. Svojou peknou hrou, ale aj neobvyklou krásou zachraňuje tento tenis pre médiá, sponzorov, ale aj pre obyčajných divákov. Iba nikto nevie, na ako dlho?

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

SOUNDGARDEN

Niekto ich považujú za nepokorných filozofov, iní za nestrávitelných intelektuálov. Čokolvek by sme o nich nepovedali, sú to práve oni, ktorí spolu s Mudhoneyom "vynášli" štýl nazývaný dnes grunge. Soundgarden, čiže Záhrada plná zvukov, sú prvou skupinou, ktorá hrala túto neopakovateľnú hudbu už v polovici 80. rokov. Potom však zostala kdeši vzadu a musela sa prizerať úspechom svojich nasledovníkov, ako napr. Nirvana alebo Pearl Jam. Až prednedávnom, keď jej vyšiel singel *Black Hole Sun* – balada zo skoršieho albumu *Supernatural*, dostala sa odrazu do zoznamov najpopulárnejších hitov.

Soundgarden nie je kapelou, ktorá sleduje akúsi ideu súčasného sveta. Jej členovia veria v pôvodnému štýlu grunge, nechcú meniť svet. Hrajú pre potešenie, svoje a iných, zabávajú sa slovnými hrami, koncertujú pre zábavu, sú skrátka veľmi prirodzení. Možno práve preto sú tak veľmi oblúbení.

Začiatok skupiny pripadá na rok 1984. Vtedy totiž z Chicaga do Seattle prišli gitarista Kim Thayil a prvý basista Yamamoto. V Seattle stretli Chrisa Cornella, ktorý vtedy vystupoval v rôznych skupinách ako bubeník. Keď však Chris začal nielen "bubnová", ale aj spievať a

jeho miesto pri bicích nástrojoch obsadił Matt Cameron, vyzývalo sa k výkonnemu zloženiu skupiny, v akom vystupuje podnes. Jej vedúcim sa akosi samočinne stal Chris Cornell, ktorý bol najakívnejší.

Grunge si od začiatku získal oblubu poslucháčov, preto neprekvaňuje, že skupina pre množstvo koncertov nemala čas na nahrávanie platné. Do roku 1990 nahrala iba tri. Tou treťou sa stal kompakt-album *Bandmotofinnger* (1989), ktorý bol – napriek vysokému nákladu – vypredaný v priebehu mesiaca a významne upervnil postavenie skupiny vo svete rocka. V tomto roku skupina plánuje veľké turné po Európe, počas ktorého chce navštviť viac ako desať krajín. Možno príde aj k nám. Bol by to pre milovníkov rocka nepochybne veľký zážitok. (jš)

DLHÉ FAŠIANGY

Rozlúčka so starým rokom a privítanie nového už máme za sebou, ale pred nami je niekoľko týždňov od pradávna určených na zábavu. Keďže ich je viac a nie každá z nás má rada klasickú čieru farbu, vybrali sme pre vás ukážky elegantného oblečenia na každú slávnostnú príležitosť.

Ale aby to bolo naozaj pre všetky, nechýbajú ani krátke čierne večerné šaty. V tejto sezóne prevládajú jemné ušľachtilé látky, ako zamiat, hodváb a šifón vo všetkých farbách. Pretrval tiež lesklý materiál – v našom prípade je to strieborná lureková príadza. Dlhý svetruš upletený ažúrovým vzorom sa hodí k netradičným "pokrčeným" sukniám alebo nohaviciam.

Dalším oblečením, ktoré sa nám v zime zíde, je univerzálny, veľmi elegantný kabátik. Ušitý z luxusnej jemnej látky sa hodí ku všetkému. Široké nohavice môžu byť aj z priesvitného žoržetu alebo šifónu, ale musia byť doplnené podšívkou.

Nezabúdajte – čím jednoduchší strih a menej doplnkov, tým ste elegantnejšie. Prajeme vám veselú fašiangovú zábavu.

V.J.

WĘTERYNARZ

POPĘD PŁCIOWY

Rujá nazýva si okres, v ktorom možna zauvažyť u samicy popęd płciowy, a viēc chēć do pokrycia. W okresie tym z jajnika wydostaje się jajeczko, z którego po zapłodnieniu powstaje plód. Popęd płciowy poznaje się po zachowaniu zwierzęcia, innym jednak u každego gatunku zwierzęcia. Kiedy krowa latuje się, to znaczy okazuje popęd płciowy, często ryczy i skacze na inne krowy. W tym okresie wargi sromowe nieco obrębkają, ze szpary sromowej wypływa ciągnący się śluz, apetyt może być zmniejszony. U krów popęd płciowy trwa 1–2 dni. U krów nie zapłodnionych pojawia się on ponownie zwykle po 3 tygodniach. Są krowy o tak zwanym cichym popędzie płciowym. Trzeba mieć wielkie doświadczenie, aby poznać po nieznacznej zmianie zachowania się takiej krowy, że się latuje.

O kłacz, która okazuje popęd płciowy, mówi się, że się grzeje. Kłacz taka często napina się jak do oddania moczu i oddaje go w niewielkich ilościach. Obserwuje się także, że kłacz "błyska sromem", to znaczy, że wargi

sromowe często otwierają się i zamkują wypychając nieco śluzu. W śluzie tym nieraz znajduje się domieszka krwi. Kłacz grzejąca się często rzy głosno, napiera na stojące obok konie i staje się łaskotliwa, co stwierdza się szczególnie przy czyszczaniu. W okresie występowania popędu płciowego mleko karmiących kłaczy zwykle zmienia się, co powoduje biegunkę u ssących żrebiąt. Popęd płciowy trwa 2–8 dni. Jeżeli w tym czasie kłacz nie zostanie zapłodniona, to popęd płciowy występuje ponownie po 3–4 tygodniach.

U macioru popęd płciowy "hukanie się" łatwo jest zauważać – jest ona niespokojna, kręci się po chlewie i bardzo mało je, wargi sromowe obrębkują. Popęd płciowy u macioru trwa 1–2 dni.

Ówce wykazują popęd płciowy niezbyt wyraźnie. W tym okresie szukają one barana, trzymają się blisko niego i pozwalają na siebie skakać. Popęd u owiec występuje w jesieni, a tylko wyjątkowo na wiosnę. U niezapłodnionych owiec popęd pojawia się co 3 tygodnie. Z wiekiem popęd płciowy i zdolność rodzenia potomstwa zanikają. I tak na przykład u kłaczy zanika w wieku 20–25 lat, u krów 15–20 lat, u macioru 6–8 lat, u owiec 8–9 lat, a u królików 4–5 lat. Brak popędu płciowego zależy nie tylko od wieku, lecz również i od warunków utrzymania i

żywienia. Niedożywianie i nadmierna praca zwierzęcia sprzyjają szybkiemu starzeniu się organizmu i zanikowi popędu płciowego.

WĄGRZYCA ŚWINI

Wągrzyca jest wywoływana przez młodociane postacie tasiemca, zwanego soliterem, pasożytującego w przewodzie pokarmowym człowieka. Tasiemiec ma kształt wąskiej taśmy, a ciało jego składa się z główką, szyjki oraz bardzo dużej ilości członów. Głowa zapatriona jest w przyssawki i haczyki służące do przymocowania się do błony śluzowej jelita. Długość tasiemca dochodzi do kilku metrów. Roznoscielem choroby jest człowiek, w którego jelitach żyje tasiemiec. Stanął wraz z kałem wydalane są dojrzałe człony pasożytu zawierające jaja. Świnie zjadają kał człowieka a wraz z nim człony tasiemca. W przewodzie pokarmowym świń z jaj wydostają się pierwotne postacie pasożytu, które za pomocą haczyków przebijają się przez ścianę jelit i dostają się do krwioobiegu, z prądem krwi zostają przeniesione do różnych narządów ciała, najczęściej do serca, języka i karku. Wągier świń rośnie i po trzech miesiącach ma wygląd pęcherzyka wielkości grochu, wypełnionego płynem. Po spożyciu przez

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

RAJČIAKOVÁ POLIEVKA S KNEDLICKAMI. Rozpočet: 1 cibuľa, 40 g masla, 30 g múky, 80 g rajčiakového pretlaku, soľ, mleté číeme korenie, 20 g cukru.

Knedličky: 120 g mletého bravčového másla, 1 vajce, 20 g masla, asi 30 g strúhanku, soľ, mleté číeme korenie, petržlenová vŕňať.

Očistenú cibuľu nadrobno pokrájame, spriime na maslo, zaprášime múkou a opařážime. Zalejeme 1 1/2 l vody, v ktorej sme rozpustili vývar v kocke a rajčiakový pretlak. Dochutíme soľou, korením a cukrom.

Zomleté mäso na knedličky zmiešame s vajcom, maslom a strúhankou. Pridáme soľ, korenie a petržlenovú vŕňať. Navlhčenými rukami z masy formujeme malé knedličky, ktoré varíme v polievke.

SARDINKOVÁ NÁTIERKA. Rozpočet: 50 g masla, 1 krabička sardiniek v oleji, 200 g mäkkého tvarohu, mlieko, 1 malá cibaľa, 1 vajce uvarené na tvrdzo, soľ.

Maslo vymiešame do peny s troškou oleja zo sardiniek, pridáme postupne tvaroh, sardinky a za poštupného prilievania mlieka vyšľaháme jemnú nátierku. Pridáme nadrobno posiekánu cibaľu, uvarené vajce a dochutíme soľou.

BAŽANT NA SMETANĚ. Rozpočet: bažant, 80 g slaniny, několik kuliček celého pepře, nového koření a jalovce, bobkový list, 80 g másla, sůl, cibule, 2 dl smetany, 1 dl bílého vína, citrón, lížka mouky.

Oškubaného, vykuchaného a dobře očistěného bažanta opláchneme, pršíčka a stehna protkneme nudličkami slaniny, dobře osolíme a dáme pěci s máslem, zbyvající na kostičky nakrájenou slaninou, nahrubo nakrájenou cibulkou a kořením. Pečeme v zakryté nádobě a během pečení občas poléváme vypečenou šlávou a podléváme horkou vodou. Když je skoro měkký, podlijeme jej bílým vínem a dopečeme doměkkou. Bažanta vyjmeme, šlávu vysmahneme do tuku, zaprášíme moukou, podlijeme vodou, přidáme smetanu a chut' upravíme citrónovou šlávou. Šlávu rozšleháme, kráče poválíme a předeďme. Bažanta poružíme tak, aby na každou porci připadla část masa z prsu a část ze stehna. Maso prohrzejeme ve šlávě a podáváme s jemným knedlíkem nebo s dušenou rýží.

ZEMIAKOVÝ ZÁVIN S KLOBÁSOU. Rozpočet: 500 g zemiakov uvarených v šupke, 100–150 g múky, 2 vajcia, soľ, 200 g domácej klobásy, 100 g tvrdého syra.

Zemiaky očistíme a prelišujeme. Pridáme múku, 1 vajce, soľ a vypracujeme cesto. Rozvalíme ho na podlhovastý olát. Do stredu cesta položíme uvarené klobásy, ktoré do cesta zabalíme. Povrch cesta potrieme rozšľahaným vajcom, dáme na vymostený pečák a upečieme v predhriatej rúre (asi 20

min.). Potom závin vyberieme, potrieme zvyškom vajca, posypeme strúhaným syrom a dopečíme. Po častočnom vychladnutí závin pokrájame na plátky a podávame so surovou kyslou kapoustou.

JABLKA PLNĚNÁ ČERVENÝM ZELÍM. Rozpočet: menší hlávka červeného zelí, ocet, 2 lízce sádra, cibule, 1 dl bílého vína, sůl, cukor, 8 jablek.

Cibuli nakrájíme nadrobno, zpřáníme na tučku. Pak k ní přidáme pokrájené zelí, sůl, ocet, cukr a víno. Dusíme do poloměkkka. Z oloupaných jablek vykrojíme jádřinec, rozložíme je do zapékací misky a naplníme podušeným zelím. V mírně vyhřáté troubě je opatrně zapékáme, aby se nerozpadla. Opečenými jablkami obkládáme jemně pečené maso (kachnu, bažanta, vepřovou plec).

Zo svetovej kuchyne – Čína

KURČA KUNG-PAO. Rozpočet: 500 g kuracieho mäsa, 1 lyžica maizeny, 1 vajce, soľ, 0,5 dl oleja, 50 g arašídových oreškov, 4–6 chilli papričiek, alebo feferóniek.

Nálev: 2 lyžice sójovej omáčky, 2 lyžice červeného vína, na hrot noža soli, práškového cukru.

Kuracie mäso vykostíme, pokrájame na hrubé rezance, premiešame s vajcom a so škrobom a necháme odležať pol hodiny. Na panvici rozpálime olej, vložíme mäso a zo všetkých strán ho prudko opečíme. Keď po 2 až 3 minútach dostane zlatistú farbu, pridáme olúpané orešky a pokrájané chilli papriky.

człowieka niedogotowanego lub niedosmażonego mięsa wieprzowego zakażonego wągrami, wyrastają one w postać dojrzalą – tasiemca.

Rozpoznanie wągrzycy za życia świń jest trudne. Niekiedy u świń silnie zarażonych można wągry zobaczyć na dolnej stronie języka. Wągrzycę zwykle stwierdza się dopiero po uboju i przecięciu mięśni. Środków do leczenia wągrzycy u świń na razie nie ma. Nie należy dopuszczać do zanieczyszczania całym ludzkim miejsc, w których przebywają świnie. W każdym gospodarstwie ustęp powinien być zabezpieczony przed dostępem świń. Nie wolno wypuszczać świń bez nadzoru, aby nie wałycały się po śmiertnikach lub innych miejscach, w których mogą zjadać nieczystości. Nie należy wywozić nawozu ludzkiego wprost do ogrodów i na pola bez uprzedniego przetrzymania w przymach na gnojownikach. Mięso świń można spożywać po zbadaniu przez lekarza weterynarii. Sposób postępowania z mięsem pochodząącym ze sztuki ubitej, przeznaczonym na własne potrzeby, jest powszechnie znany. A więc istnieje w każdym przypadku obowiązek poddania takiego mięsa badaniu lekarskiemu.

HENRYK MĄCZKA

Všetko osolíme, zalejeme nálevom, premiešame, prehrejeme a hneď podávame s uvarenou ryžou.

PLNENÝ OŠTIEPOK. Rozpočet: 300 g oštiepka, 120 g šampiňónov, 15 g cibule, 80 g múky, 2 vajcia, 1 dl mlieka, sol, 200 g oleja.

Oštiepok pokrájame na menšie kolieska, každé druhé natrieme šampiňónmi, ktoré sme predtým pokrájali a podusili na cibulke. Dva kolieska spájame, obalíme v cestíčku, ktoré si urobíme z vajec, mlieka, soli a múky. Na oleji ich potom vyprážime po oboch stranách. Podávame s opečenými zemiakmi a tatárskou omáčkou.

MÚČNIKY

VANILKOVÁ TORTA. Rozpočet: 5 vajec, 170 g masla, 170 g práškového cukru, 180 g orechov, 90 g hrubej múky (krupczatka), 1/4 balíčku prášku do pečiva, 2 balíčky vanilkového cukru, 40 g lekváru podľa chuti.

Žltky, maslo a cukor miešame do penista. Pridáme pomleté orechy, múku, prášok do pečiva a vanilkový cukor. Nakoniec pridáme tuhý sneh z bielkov. Všetko spolu zamiešame a vylejeme do vymastenej formy, ktorú sme vopred vysypali múkou. Pomaly pečieme na miernom ohni. Upečenú a vychladenú tortu vyklopíme, natrieme lekvárom a polejeme vanilkou polevou.

Poleva: 250 g práškového cukru, 2 balíčky vanilkového cukru, trochu vriacej vody. Miešame 1/2 hodiny.

PRAWNIK

W JAKIEJ FORMIE

ZBYĆ GOSPODARSTWO?

Możliwości jest wiele. Gospodarstwo można przekazać umową darowizny lub dożywocia – na podstawie przepisów kodeksu cywilnego bądź na podstawie umowy z następcą, przewidzianej w ustawie z 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu rolników (j.t. Dz.U. nr 71 z 1993 r.).

Wszystkie wymienione tu umowy powinny być zawarte w formie aktu notarialnego, toteż nie da się uniknąć podniesienia określonych opłat. Pocieszający jest jednak fakt, że w przypadku zawarcia umowy, wskutek której następuje wyplata świadczeń z tytułu ubezpieczenia społecznego rolników (renta lub emerytura), maksymalne wynagrodzenie notariusza za sporządzenie umowy zbycia nieruchomości nie przekracza 1 mln zł (§ 9, ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie taksy notarialnej – Dz.U. nr 33 z 1992 r.). W innych wypadkach opłata notarialna zależy będzie od wartości nieruchomości.

Najkorzystniejszą formą przekazania gospodarstwa wydaje się umowa dożywocia, zwłaszcza z punktu widzenia rolnika – zbywcy. Może on bowiem zastrzec w umowie pewne świadczenia na swoją rzecz, a w szczególności np. obowiązek przyjęcia go jako domownika, dostarczania wyżywienia, ubrania, mieszkani, światła czy opalu (art. 908 kc.).

W przypadku umowy darowizny należy liczyć się z obowiązkiem uiszczenia podatku od darowizny. Co prawda od podatku zwolnione jest nabycie własności gospodarstwa rolnego, lecz zwolnienie nie obejmuje budynków mieszkalnych rolnika.

NIŻSZY PODATEK

OD DAROWIZN I SPADKÓW

KERM przyjął na swym ostatnim posiedzeniu projekt ustawy o podatku od spadków i darowizn.

Obecna zmiana jest kontynuacją zmian zapoczątkowanych nowelizacją z 24 kwietnia ub. r., dzięki czemu podwyższono kwoty wolne od podatku. Obecnie obniżono skale podatkowe o 50 proc. Dotychczas podatek np. dla pierwszej grupy podatkowej (małżonkowie, zstępni, wstępni, zięć, macocha, pasierb, teściowie, małżonkowie rodziców i małżonkowie rodzeństwa, rodzeństwo pasierbów) wynosił 7 proc. i więcej w zależności od

wartości darowizny czy spadku. Natomiast dla trzeciej grupy podatkowej (nie członkowie rodziny) sięgał 17–54 proc. Zdarzało się w praktyce, że darowiznę zastępowano umową sprzedaży, od której podatek wynosi tylko 5 proc. wartości.

Projekt ustawy obniża stawkę podatku z tytułu nabycia własności w drodze zasiedzenia z 17 proc. do 7 proc. Wprowadza się też zwolnienie od podatku dla praw autorskich nabytku w drodze spadku. Przychody z tego tytułu będą podlegać podatkowi dochodowemu.

STARE I NOWE ZŁOTE

NA PODATKI

Do końca kwietnia b.r. będziemy składać zeznania podatkowe. Wypełniamy je w starych złotych. Natomiast tylko od nas zależy, czy podatek zapłacimy w nowych czy starych złotych.

W dokumentach za rok 1994 kwoty będą wyrażane w starych pieniędzach, natomiast kwoty zobowiązania podatkowych, zwrotów nadpłat, zwrotu różnicy podatku, zwrotu podatku naliczonego wyrażane będą i w nowych, i w starych złotych.

Ministerstwo Finansów wydało informator o papierach wartościowych. Nie będą wymieniane skarbowe papiery wartościowe. Natomiast z dniem 1 stycznia 1995 r., zostały wprowadzone do obrotu nowe wzory opłat skarbowych i urzędowych blankietów wekslowych. Stare znaki straciły ważność 31 grudnia 1994 r.

Na początku br. ukaże się informator dotyczący zasad płatienia podatku dochodowego. Wicepremier Witold Modzelewski przyczeka, że urzędnicy będą wyrozumiali w stosunku do podatników, którzy popełnią pomyłki.

Od 1 stycznia 1995 r. we wszystkich dokumentach służących do rozliczeń z fiskusem stosujemy nowe złotówki. Na nowe pieniądze trzeba także przeliczyć wartość zapasów wykazanych w remanencie, wartość początkową i odpisy amortyzacyjne wykazane w ewidencji środków trwałych, wartość wyposażenia wykazaną w ewidencji wyposażenia.

Dokumenty, które są w drodze, mogą być wyrażone w starych złotych. Podatnicy nie powinni wpadać w panikę, gdy np. w styczniu otrzymają vatowskie faktury wystawione jeszcze w grudniu w starych pieniądzach.

W nowych złotych muszą być dokonywane wszelkie bezgotówkowe płatności związane ze wzrostem podatków w 1995 r.

Ogrom trudności, który nas czeka, najlepiej wyraża fakt, że w związku z denominacją Minister Finansów wydał już do listopada ub. r. 26 aktów prawnych, a 20 dokumentów było w przygotowaniu.

HVIEZDY O NÁS

VODNÁŘ (21.1.-18.2.)

Pravděpodobně se chystá větší peněžní vydání. Buděš-li dost uvažlivý, může sa stát, že se ti i větší finanční investice vyplatí. Nová láska, kterou zahorší, nebude stálá, ale přinese ti bohaté zážitky a životní zkušenosti, a pravděpodobně i milé vzpomínky v budoucnosti.

RYBY (19.2.-20.3.)

Může se stát, že se nevyhněš sporu s nadřízenými, s rodiči nebo s jinou podstatně starší osobou. Snaž se ustoupit, v budoucnosti ti to vyjde k dobrému. Nebude to dobrá doba pro vyřizování úředních záležitostí – není-li to nezbytně nutné udělat hned, odlož jednání na pozdější dobu.

BERAN (21.3.-20.4.)

V těchto dnech by ses měl věnovat především svému povolání. Budě mít možnost zlepšit si postavení, urovnat případný spor se zaměstnavatelem nebo společníkem. Může se také vyskytnout příhodná šance ke změně místa. Doma nečekej tu pravou pohodu – pravděpodobně dojde ke konfliktu s partnerem.

BÝK (21.4.-20.5.)

Ke svému partnerovi budeš v těchto dnech až příliš kritický a neustálým zdůrazňováním jeho chyb si jej po-pudíš. Tvoje slova jeho povahu nezlepší, s jeho vadami se musíš smířit. Lze také předvídat neshodu s osobami mladšími, například s dětmi. Dobré dny pro finanční transakce – kupuj nebo prodej nemovitosti.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Hledáš-li již delší dobu spízněnou duši, vytrevej ve svém úsilí. Štěstí ti bude přát a nečekaně můžeš nalézt toho, kdo ti podstatně změní život. Pečuj o své zdraví, kolem poloviny měsíce ti hrozí na-chlazení nebo žaludeční potíže. Koncem měsíce můžeš dostat povzbuzující zprávu z daleka, která ti udělá neočekávanou radost.

RAK (22.6.-22.7.)

I drobný úspěch ti může v nejbližších dnech pozvednout náladu a zvýšit sebavedomí. Jsi-li citlivý na změny počasí, bud na sebe opatrný. Nepracuj až do naprosté únavy a vyčerpání. Důležité jednání nemusí dopadnout docela ve tvůj prospěch, ale nepropadej depresi, ještě není všechno ztráceno.

LEV (23.7.-23.8.)

Tvoje pozornost a schopnost racionálně uvažovat budou oslabeny, složitější jednání by bylo lépe odložit. Zato v osobním životě tě očekávají změny – nová láska, zamilování. Tam, kde to již nějakou dobu vypadalo na rozchod, pravděpodobně k němu dojde. Navzdory přísluší "Štěstí v lásce, neštěstí ve hře" může mít štěstí v sázení a loterii.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Srdce toho, který je ti blízký, získáš v těchto dnech spíše obratnou takтиkou než tvrdošíjnou. I v jiných oblastech můžeš zvítězit spíše trpělivostí a diplomací než přímým útokem. Vzhledem k tomu, že tvoje nálada bude spíše bojovná a soužeživá, budeš potřebovat silnější sebekontrolu.

ŠTÍR (24.10.-23.11.)

Zatoužíš po samotě a izolaci silněji, než to u tebe bývá zvykem. Okolní svět tě bude dráždit a nebudeš mít zřejmě dostatek sil na to, abys reagoval na vnější podněty odpovídajícím způsobem, bez přehánění. Dávej si pozor na své věci a především na peníze, zejména při půjčování.

STŘELEC (24.11.-21.12.)

Mnozí střelci se s vervou pustí do složitých a obtížných věcí a při dokončování jím už nemusí stačit energie. Bylo by proto dobré vše si předem dobře rozmyslet a naplánovat s přihlédnutím ke svým schopnostem a možnostem. Touha po nových zážitcích bude pobídkou k cestování, zejména kratší cesty mohou být velmi zdařilé.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

I když se třeba považuješ za smolaře, můžeš být příjemně překvapen šťastnou souhrou náhodných okolností, které pro tebe vytvoří příznivou situaci. Pozor, abys nepromamil šanci zbytečným váháním! Můžeš znova potkat člověka, který pro tebe v minulosti hodně znemenal, ale návrat k němu nemusí být snadný.

NÁŠ TEST

Dovedeš se povznést nad rozum a smysly?

Chceš-li se dozvědět, jaký je tvůj vztah k nadmyslovému světu a parapsychologii, odpověz na následující otázky "ano", "nevím" nebo "ne" podle toho, co tě v prvním okamžiku napadne.

1. Věříš ve svou intuici?
2. Stalo se ti mít předtuchu čehosi, co se po několika dnech opravdu stalo?
3. Máš pozorovací schopnosti a vidíš více než průměrný člověk?
4. Znáš případy svědčící o existenci parapsychologických jevů?
5. Čteš rád předpovědi, horoskopy a větby?
6. Soudíš, že magické myšlení je výrazem zdravého lidského instinktu, a ne pouze výrazem dětinnosti?
7. Jsou v životě takové situace, které nelze pochopit rozumem?

8. Věříš někdy z karet nebo předpovídáš budoucnost podle vlastních metod?

9. Měl jsi v posledních deseti letech prorocký sen?

10. Myslíš, že máš citlivou povahu a že jsi snadno zranitelný?

11. Dovedeš vidět několik úrovní vlastního vědomí?

12. Akceptuješ, máš rád a někdy obdivuješ člověka, který je v tobě?

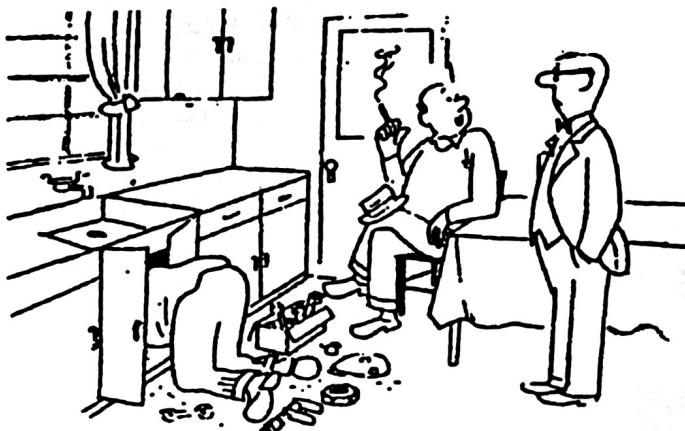
13. Je ve tvém světě místo pro iluze, magii, čáry a sny?

14. Nemáš rád přílišný pořádek, dochvilnost a všechno, co souvisí s kázni?

15. Kdybys mohl číst myšlenky jiných lidí a parapsychicky se do-rozumívat na vzdálenost, bylo by ti stejně příjemnější "domýšlet se" jiných a rozmlouvat s nimi?

Za každou odpověď "ano" si připočti 10 bodů, za "nevím" 5 bodů, za "ne" nedostaneš nic. Sečti všechny body.

150–100 b.: Dovedeš se povznést nad své smysly daleko výše, než dosáhne zrak průměrného člověka. Není to však ještě důkaz, že všechno, co soudíš o druhém člověku, je už čtením jeho

- Nie to je môj pomocník, inštalatér som ja!

Syn sa obracia na otca:

- Otec, ľudia vrvia, že manželstvo je lotéria. Je to pravda?
- Nie celkom. V lotérii máš predsa len nejakú šancu!

Rozprávajú sa dve mačky:

- Dnes ma isto stretne niečo zlé.
- Prečo si to myslíš?
- Cez cestu mi prešlo čierne auto.

Pacient se probouzí z narkózy.
"Tak jak se cítíte?"

"Rozhodně lépe," odpovídá pacient. "Ze začátku jsem měl pocit, že mě někdo uhodil dřevěnou palicí do hlavy." Lékař se rozpačitě usmívá:

"Musíte nám prominout, ale došel nám chloroform."

****

Babka predáva na trhu liečivé bylinky. Jeden z kupujúcich sa sptyuje:

- Babka a tie bylinky aj pomáhajú?
- A ešte ako, mladý pán. Synovi som za ne už druhé auto kúpila.

****

Dievčina hovorí svojmu snubencovi:

- Zajtra sa stretneme na tom istom mieste o siedmej hodine.
- Pravdaže, drahá. A kedy tak asi prídeš?

****

"Kdy se končenč naučíš tak dobře vařit, jako tvá maminka?"

"Až ty," odpověděla manželka klidně, "budeš domu nosit tolík peněz jako tatínek."

****

Zhvárajú sa dve priateľky:

- Koľko peňazí potrebuješ mesačne na splnenie svojich osobných túžob?
- Neviem. Tolko peňazí som ešte nikdy nemala!

****

Príde boxer k lekárovi:

- Pán doktor, čo mám robiť? Trpím nespavosťou.
- Pokúste sa počítať do sto a hneď zaspíte!
- To mi nepomáha. Keď narátam do deväť, musím vždy vstať!

MENO VEŠTÍ

MATEJ. Je to najčastejšie osoba majúca svetlohnedé, hnedé a niekedy aj červené vlasy, vysokú, urastenú, súmernú postavu a hnedé, sive a nezriedka aj modré oči. Pochádza obyčajne z rolnickej, robotníckej, prípadne remeselnickej rodiny, v ktorej je spravidla vela detí. Matej (meno čoraz zriedkavejšie) býva často najstarší z bratov. Svojím zovnájskom sa veľmi ponáša na otca, ale povahu dedí po matke.

Kedže je veľmi nadaný, ľahko končí nielen základnú, ale aj strednú školu. Máva sklon k exaktným vedám, ale len zriedkavo študuje na vysokej škole. Od najmladších rokov ho stíha akási zlomyselnosť osudu a Matej dobre pozná, čo je to ťažká práca. Za svoj priamy, úprimný vzťah k svetu a ľuďom je veľmi oblúbený nielen medzi kamarátmi a spolužiacmi, ale aj medzi učiteľmi. Je veľmi živý, bystrý, neposedný ako ortuť, ochoťný, veselý, ale často aj dosť uzavretý. V láske nemá príliš veľa šťastia a žení sa pomere neskoro, po tridsiatke. Dostane sa mu však múdra, pokojná, rovná, praktická, no a pekná žena.

Matej sa stáva najčastejšie vodičom, elektrikárom, údržbárom, ale aj lekárnikom, alebo inžinierom. V zamestnaní je hodnotený ako dobrý odborník, solídný, presný, pracovitý, ale dosť pomaly. Pomerne rýchlo nadobúda majetok, ktorý mu však neprináša zadostučenie. Matejev život nie je ľahký, ani bezkonfliktný. So svojimi početnými súrodencami ho spájajú silné rodinné zväzky. Najšťastnejšie obdobie v jeho živote je medzi tridsiatkou a štyridsiatkou.

Matej má rád zábavu, spoločnosť, dobré knihy, kino, divadlo a cestovanie. Najľažie obdobie pripadá medzi 45. a 50. rokom jeho života. Občas chorlavia na srdce a oči. Kedže nedbá o majetok, jeho zámožnosť sa nezväčšuje. Je vtipný a má veľký zmysel pre humor. Väčšina žien nedokáže Mateja správne oceniť a neberie ho vážne. Ako šef je spravodlivý a rovná. Keď je podriadeným, býva poslušný, vyrovnany, svedomitý a pracovitý. Dožíva sa vysokého veku, ale často zostáva sám. Kedže je telesne zdatný, snaží sa veľa pomáhať ľuďom, najmä vo svojom odbore. (j)

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívat se občas do snáře? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Kostelu – žije ve spořádaných poměrech; v něm se viděti – najdeš utrpení, ale také útěchu; v něm zpívati slyšeti – tvé přání se vyplní; hořícím – upadneš do bídy, zničeném nešťastí, nebezpečí války; jít kolem něho – zavdáš podnět k ošklivým pomluvám.

Kostelním zpěvu – svobodným brzký šnatek, ženám křest děcka; zvonoch – radostnou událostí očekávej; věži – dobré výhlídky do budounosti.

Kostelníkovi – křest.

Kostech – mnoho práce máš před sebou; hlodati je – starosti o výživu; sbírat je – šetností se dopracuješ blahobytu; lámati je – ztráta přátele; pálit je – smutek tě očekává.

Kostka: hráti s ní – špatné časy, drahota; vyhráti s ní – nepřátelství, hádka.

Košíku s květinami – štěstí v lásce; prázdném – tvá láska nebude opětována, zavřeném – dozvěš se nějaké tajemství; plést ho – musíš vytrpět utrpení.

Košíli: navlékat ji – zůstaneš uchráněn nepřijemněho; svlékati ji – očeníš přednosti blízké osoby; roztrhané – ztrskotané naděje; štíti ji – štěstí v lásce; práti ji – domácí štěstí; ušpiněné – chrán svoji čest.

Koštěti – hádky v domě; novém – špatný přátele; starém – setkání se starým známým; kupiti je – špatné svědomí; postaveném do kouta – ztratíš své postavení; zametati s ním – chudoba; létat na něm – nezabývej se povrchnými myšlenkami.

Kotli – nalezeň dobré přijetí.

Kotvě – budeš konat nemilou cestu; vrhati ji – po velkých těžkostech budou tvé naděje splneny.

myšlenek. Máš schopnosť predvídať budoucnosť, ale to nemusí byť totéž ako spolehlivá včetba. Tvoje odtržení od smyslů a rozumu někdy fascinuje a zaujímá, ale může rovněž ohrožovat vytvořením světa iluzí. Věříš-li opravdu v okolní parapsychologické jevy, začni poctivě pozorovat svůj svět v sobě i to, co se děje kolem tebe.

95-50 b.: Musím tě zklamat – všechno, co se děje v tobě, je normální. I to, že tě někdy neklame tvoje intuice, i to, že máš zdravý rozum. Snad tě občas nudí okolní skutečnost a reálný svět, tvůj duch zatouží po tajemném dobrodružství a cestě do neznáma. Je v tobě cosi, co ti dovoluje stát pevně na zemi, ale nedovolí ti odletět do krajů fantazie a snů. Víš, co to je? Nevíš-li, zeptej se svého ducha.

45-0 b.: Musím ti blahopřát – tvoje důslednost v popírání existence nadmyslového světa je hodna lepší věci. Čarodějnici, pověry, upálení na hranici – to jsou závěry myšlení o parapsychologii u takových lidí, jako jsi ty. Věříš ještě v osud? Předurčení se pro tebe pojí s těžkou prací kováře a štěstí s železnou stopou jeho úsilí. Nejsi unaven přílišnou logikou, rozvahou a nylonovou představivostí?

DE NIRO A ŽENY. Tento vynikajúci herec, známy na celom svete, má už 50 rokov. Možno aj preto sa v poslednom čase čoraz viac píše o ženách, nielen o rolách, ktoré boli v jeho živote najdôležitejšie. A krásnych žien bolo tiež neúrekom.

Jeho prvou manželkou bola Diahnne. Spoznal ju, keď sa pripravoval na film *Taxikár* a jazdil po uliciach New Yorku. Diahnne neverila obyčajnému taxikárovi, že je slávnym hercom (mal už za sebou hlavnú úlohu v krstnom otcovi), až sa jej nakoniec legitimoval. So sobašom dlho nečakali a so synom Raphaelem tiež nie. Robert slúbil svojej žene, že nikdy nepožiada o rozvod, ale aj napriek tomu ju často podvádzal. Boli to hlavné partnerky z jeho ďalších filmov – ako Stefania Sandrelliová, *Tookie Smithová* (krásna černoška), Helena Springsová. Helenu spoznal pri natáčaní filmu *New York, New York* a ich láska sa zavŕšila narodením dcérky. Robert de Niro mňhal na matku a dcéru veľké sumy peňazí, aby splnil všetky ich chútky. Po troch rokoch však prežil šok. Helena ho podvádzala už od začiatku ich selanky a dieťa tiež nebolo jeho. Herec sa od zúrivosti vrhal od ženy k žene: mal románik s Whitney Houstonovou, s Gillian de Trevillou, vrátil sa k *Tookie Smithovej*, až sa stretol s Naomi Campbellovou – on mal 46 rokov a ona 19. Kvôli tejto po-

rušil sľub a požadal o rozvod. Súd priznal Diahnne vysoké odškodné. Ale tesne pred sobašom krásna Naomi opustila Roberta a odišla s iným, o čom sa dozvedel z novín. Teraz je nešťastný a neverí už žiadnej láске. Ale čas plynne a veľká hviezda sa začína stretávať s mladou, veselou a plnou optimizmu Umou Thurmanovou, ktorú stretol pri nakrúcaní nového filmu. De Niro ozíva, stáva sa mladším – a idyla s Umou ešte stále trvá. Čo bude ďalej? Na fotografii: Robert de Niro

* * *

ARNOLD SCHWARZENEGGER udelal neobyčejnou, pômo pohádkovou kariéru. Tento syn policisty z rakúskeho Štýrskeho Hradce od mladého pôstoval kultúristiku. Po četných úspešných v této oblasti svalnatý Rakušan získal titul "Mister Olympia" a "Mister Universum". Odjel do Ameriky, kde sa ukázal nejdôbre v televízi a pak dostal roli vo filme. Juž za druhý film dostal Zlatý globus. Hrál hlavné role v tzv. akčných filmech *Conan Barbar*, *Conan Ničiteľ*, *Elektronický vrah*, a v seriáli *Terminátor*. Oženil sa s Marií Shriverovou, členkou rodiny Kennedyových,

a tak vstúpil do tohto mohutného rodinného klanu.

Schwarzenegger také dokázal, že dovede podnikat. Je hlavným podľaňskem sítia restaurácií *Planet Hollywood*, ktoré založil s inými hviezdami – Silvestrom Stallonom, Brucem Williseom a jeho ženou Demi Moorovou. Tyto restaurácie, veľmi oblíbené, pôsobí už v Los Angeles, New Yorku, Londýne a dokonca i v Hong Kongu.

Zanedluho, v březnu 1995, vznikne taková restaurácia v Paříži. Hosty tam bude obsluhovať 350 česníkov a barmanov, kteří budou podávat 500 jídel, hlavně kalifornských specialit. Jedním z hlavních moučníků je jablkový závin podľa predpisu Schwarzeneggerovej maminky. U restaurácie bude obchod s tričkami a čepicami s nápisom *Planet Hollywood*. Restaurační sály budou vyzdobeny akcesoriemi ze známych amerických filmov, např. šaty Marylin Monroe z filmu Muži mají ráději blondýny. Bude-li mít pařížská restaurace úspěch, Schwarzenegger a jeho spojenec chtějí založit další v jiných evropských hlavních městech.

Na snímku: Schwarzenegger s manželkou Marií

* * *

VIAC AKO 240 známych a slávnych hercov a spevákov, uvedených v *World Almanac*, nepoužívajú svoje vlastné priezviská, ale podpisuje sa pseudonymom. Napríklad John Forsythe (z *Dynastic*) sa naozaj volá John Freud, Woody Allen je Allenom Konigsbergom, Rita Hayworth sa volá Marharita Cantino, Ringo Star je Richard Starkey, Tina Turnerová sa naozaj volá Anne Mae Bullocková, Tom Cruise zasa Thomas Mapother a Fred Astaire – Frederic Austerlitz. Niektoré hviezdy majú výrazne slovenské priezviská. Stefania Powersová je Stefania Fiderkiewiczová, Charles Bronson – Bichinski, Mel Brooks – Melvin Kaminsky a Karl Malden – Malden Sekulowicz.

* * *

ZÁPADNÍ POJIŠŤOVNY uzavírají se svými slavnými zákazníky neobyčejné smlouvy. Např. americká zpěvačka Dolly Partonová (110 sm v prsou) pojistila ve známé firmě Lloyd své ňadra na 1,5 miliónu dolarů.

Kytarista skupiny Rolling Stones Keith Richard pojistil své ruce na 1,2 miliónu, rockový zpěvák Bruce Springsteen se pojistil pro případ ztráty hlasu na 4 milióny a Kimberley Cowellová, londýnská manekýnka předvádějící punčochové kalhoty, pojistila své půvabné nohy. Švýcarská pojišťovna St. Christophorus pojistuje pro případ, kdyby policie sebrala pojistěnému židičský průkaz. V mnoha pojišťovnách se môžete pojistit proti... dešti o dovolené a britská společnost Eagle Star pojistuje své zákazníky proti narození dvojčat a trojčat.

* * *

HLUCHONEMÁ MISS. Po prvý raz v dejinách súťaž krásy titul miss získalo hluchonémé dievča. Správa o jej výťazstve obchla veľmi rýchlo celý svet – už aj preto, že úspech Heather priniesol nádej na normálny život tisícom osôb, dotknutých týmto nešťastím.

Heather bola zdravé 8-mesačné dieťa, keď ju začkovali proti dyfterii a tetanu. Vznikli komplikácie a dieťa ohľuchlo. Nešťastná mama sa však nevzdala a od detstva dcére dodávala odvahu a vpájala jej presvedčenie, že aj napriek hluchote môže v živote veľa dosiahnuť. Heather veľa športovala, dokonca aj tancovala. Vynikajúco ovláda reč ruk, číta podľa pohybu úst a trochu rozpráva. Až 6 rokov jej trvalo, kým sa naučila vyslovovať vlastné meno. Študovala na univerzite účtovníctvo.

Keď sa po prvý raz rozhodla zúčastniť súťaže krásy, všetci ju odhovárali. Ale Heather je odvážna. Vyšla na pódiu a získala titul miss Alabamy. Farby tohto štátu potom reprezentovala pri voľbách najkrajšieho dievča Ameriky.

"Aj keď nevyhralam – vyhlásila Heather pred súťažou – už moja účasť bude precedensom pre iné hluchonémé dievčatá." Pani Debbie Braidová, matka 6-ročného hluchonémého dievčatka, novinárom povedala: "Keď mi bude chýbať odvaha, vždy si spomeniem na miss Ameriky a poviem si, že ak to dokázala ona, aj mojej dcérke sa musí v živote pošťastit."

Na fotografii: Heather Whitestoneová, miss Spojených štátov

*V Repiskách –
Grocholovom Potoku*

JASLIČKY V SPIŠSKÝCH KOSTOLOCHOCH

*V Jurgove
Foto: J. Pivovarčík*

V Kacvíne

Mohutná vstupná brána na Trenčiansky hrad

DRUKARNIA

WYKONUJE WYSOKIEJ JAKOŚCI, SZYBKO
I PO UMIARKOWANYCH CENACH m.in.:

FOLDERY, KATALOGI, PROSPEKTY, SKRYPTY,
ETYKIETY, BIULETYNY, AKCYDENSY, ULOTKI

PONADTO PROPONUJEMY USŁUGI W PEŁNYM ZAKRESIE:

PRZYGOTOWALNI OFFSETOWEJ
INTROLIGATORNI - ZSZYWANIA BROSZUROWEGO
KOMPUTEROWEGO SKŁADU TEKSTÓW I GRAFIK
SITODRUKU

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSKCiS 31-150 Kraków, ul. św.Filipa 7/4 tel./fax 34-11-27